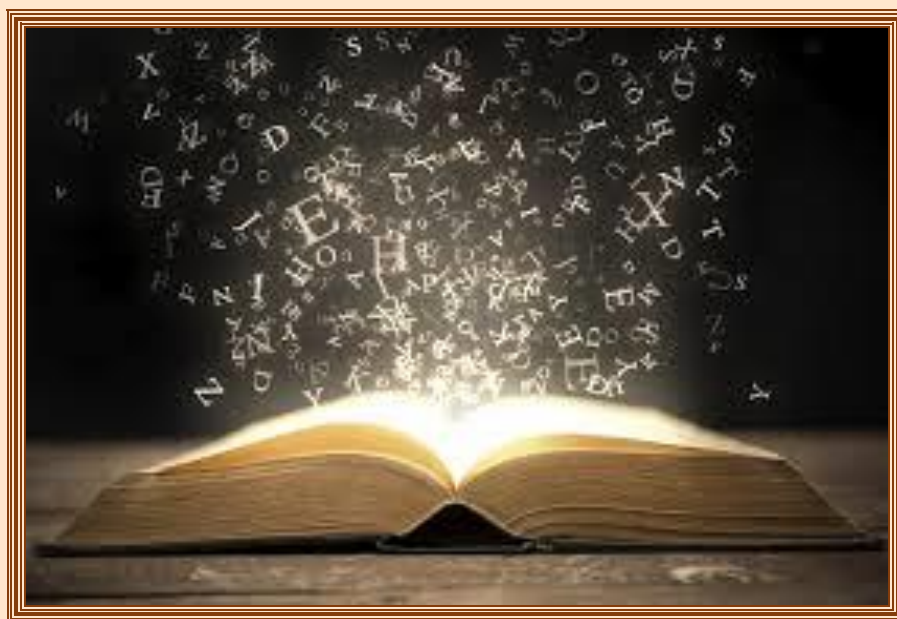

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ВИДИ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ В ПОЯСНЕННЯХ ТА ВЗІРЦЯХ

МАТЕРІАЛИ ДО ДЕРЖАВНОЇ АТЕСТАЦІЇ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Кам'янець-Подільський
2023

УДК 811.161.2 (076)

ББК 81.411.1Я73

В42

Рекомендувала вчена рада Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 5 від 26.04.2023 року)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

І. Ю. Шкіцька, доктор філологічних наук, професор
(Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль);

О. Ю. Зелінська, доктор філологічних наук, професор
(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини);

Н. В. Мелекєсцева, кандидат філологічних наук, доцент
(Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка).

КОЛЕКТИВ АВТОРІВ:

**Марчук Л. М., Беркещук І. С., Дзюбак Н. М., Коваленко Б. О.,
Коваленко Н. Д., Ладияк Н. Б., Попович А. С.,
Шевчук З. С., Шеремета Н. П.**

В42 Види лінгвістичного аналізу в поясненнях та взірцях: матеріали до державної атестації: навчально-методичний посібник. [Електронний ресурс] / [кол. авт.; за заг. ред. Л. М. Марчук; літ. ред. З. С. Шевчук]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 147 с.

Електронна версія посібника доступна за покликаннями:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7504>

У посібникові розглядаємо види лінгвістичного аналізу, передбачені програмою закладу вищої освіти для курсу «Сучасна українська літературна мова», а також для курсів «Стилістика», «Лінгвістичний аналіз тексту», «Історична граматика», «Українська діалектологія», «Українське термінознавство». Усі види розборів включено до програми державної атестації здобувачів ОПП 014. Середня освіта. Українська мова та література та ОПП Українська мова і література за спеціальністю 035. Філологія другого (бакалаврського) рівня.

Посібник адресовано викладачам та студентам філологічних факультетів вишів, учителям-словесникам. А також усім, хто цікавиться проблемами практичного аналізу.

УДК 811.161.2 (076)

ББК 81.411.1Я73

© Колектив авторів, 2023

ПЕРЕДМОВА

Викладання української мови як в середній, так і у вищій школі неможливе без різних видів лінгвістичного розбору, мета якого – логічно побудувати знання у вигляді системи, інтерпретувати мовний факт та використовувати ті чи ті види аналізу на практичних та лабораторних заняттях.

Основні принципи, яких дотримуються автори посібника – принцип історизму, історичного аспекту в системі розборів, принцип поєднання усіх лінгвістичних дисциплін.

Серед різновидів розборів виділяємо як традиційні (напр., морфологічний, синтаксичний), так і такі, що стосуються окремих напрямів лінгвістики, – лінгвістичний аналіз тексту, термінологічний аналіз тощо.

Види аналізів пов'язані між собою. До морфологічного аналізу входять елементи морфеміки та словотвору, до аналізу речень-періодів, речень з прямою мовою – елементи лексикології та стилістики. До стилістичного та лінгвістичного аналізу текстів входять елементи розборів, які стосуються фонетики та синтаксису, морфології та лексикології.

Аналіз слова бажано проводити в умовах контексту. Саме з цією метою до взірців розборів введено речення.

Ефективність мовного аналізу залежить від реалізації в процесі викладання не лише методичних, а й методологічних принципів. Одним із таких принципів є принцип єдності форми та змісту. Тому в аналізі варто добиватися гнучкішого, глибшого розуміння мовної форми, яка, крім звичайного матеріального вираження, може бути нульовою. Напр., нульовий суфікс, нульова флексія, варто визначити граматичне значення цих «нулів».

Мовна форма може виходити за межі матеріальної оболонки слова. Напр., при лексико-семантичному аналізі слів та їх переносних значень зазначаємо, що форма цих значень складається із звукової або графічної оболонки аналізованого слова, звукової чи графічної оболонки навколишніх слів та значення навколишніх слів. Останні два компоненти фор-

ми виявляють переносний характер значень. Формою, таким чином, може стати і змістова, нематеріальна сторона знака.

Мовна форма включає в себе і такий важливий компонент, як інтонацію. Тому розбір речень-періодів включає не лише структурно-синтаксичний, а й ритмомелодичний опис.

Принцип історизму дозволяє продемонструвати зв'язок між історичною граматиною та сучасною українською літературною мовою, виявити історичну динаміку мовних явищ.

Важливим принципом, що реалізується в процесі лінгвістичного розбору, є принцип додатковості, який впливає із філософського закону заперечення заперечення. Як і кожен предмет дослідження, мова, від аналізу ознак фонем і до вивчення текстів, характеризується послідовною зміною лінгвістичних учень, точок зору, позицій, розумінь, інтерпретацій мовних фактів. Лінгвістичний аналіз, побудований звично на одній, безперечній теорії, може стати засобом засвоєння й інших точок зору, інших теоретичних позицій.

Система лінгвістичного аналізу вимагає подальшого уточнення та розвитку. Запропонований навчально-методичний посібник – одна із спроб показати повні види лінгвістичного розбору, якими користуються в сучасному закладі вищої освіти.

ВИДИ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ

СХЕМА ФОНЕМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Записати слово (орфографічно, фонематичною та фонетичною транскрипціями). Визначити в ньому кількість букв, фонем і звуків.
2. Поділити слово на склади, охарактеризувати їх: за кінцевою фонемою, за початковою фонемою, за кількістю фонем.
3. Охарактеризувати голосні фонemi: ряд, піднесення, лабіалізація, реалізація в звукові.
4. Охарактеризувати приголосні фонemi: за співвідношенням голосу і шуму, за участю голосу, за активним мовним органом, за місцем творення, за способом творення, за участю носового резонатора, за палатальністю, як виявляється у звукові.
5. Визначити модифікації фонем: позиційні, комбінаторні.
6. З'ясувати чергування фонем (історичні чергування).

ВЗІРЕЦЬ ФОНЕМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

Коли ми розглядаємо навколишню природу рідного краю, милуємось мальовничими краєвидами..., нам **здається**, що так було споконвіку, що так природа лишається незмінною (І. Цюпа).

Здається – /здайет'с'а/, [здаје/ц':а]; 8 букв, 8 фонем, 7 звуків.

/зда-йе-т'с'а/: /зда/ – відкритий, прикритий, трифонемний; /йе/ – відкритий, прикритий, двофонемний; /т'с'а/ – відкритий, прикритий, трифонемний. Наголошений другий склад, наголос рухомий: /здайе^нмо/с'а/.

Голосні:

/а/ – заднього ряду, низького піднесення, нелабіалізована, реалізується інваріантом у ненаголошеній позиції;

/е/ – переднього ряду, середнього піднесення, нелабіалізована, виявляється в інваріанті;

/а/ – заднього ряду, низького піднесення, нелабіалізована, реалізується інваріантом у ненаголошеній позиції.

Приголосні:

/з/ – шумна, дзвінка, язикова, передньоязикова, щілинна, тверда, виявляється в інваріанті;

/д/ – шумна, дзвінка, язикова, передньоязикова, чиста, тверда, виявляється в інваріанті;

/й/ – сонорна, щілинна, серединна, язикова, середньоязикова, м'яка, виявляється в інваріанті;

/т'/ – шумна, глуха, язикова, передньоязикова, зубна, зімкнена, м'яка, разом із наступною фонемою /с'/ реалізується комбінаторним варіантом [ц':];

/с'/ – шумна, глуха, язикова, передньоязикова, зубна, щілинна, м'яка, разом з фонемою / т'/ реалізується комбінаторним варіантом [ц':].

Модифікації фонем: комбінаторні алофони: /т'с'/ → [ц':] – взаємна асиміляція.

СХЕМА ФОНЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Виписати з речення слово для аналізу.
2. Записати слово фонематичною транскрипцією.
3. Записати слово фонетичною транскрипцією.
4. Визначити у слові кількість букв, фонем, звуків.
5. Поділити слово на склади, охарактеризувати кожен склад.
6. Визначити головний і (якщо є) побічний наголоси.
7. Дати повну артикуляційну характеристику кожної фонемі.
8. Пояснити модифікаційні зміни голосних і приголосних наявні або можливі в аналізованому слові при їх зміні.
9. Пояснити наявні або можливі в слові живі (фонетичні) чергування приголосних.
10. Пояснити наявні або можливі в слові історичні чергування голосних.
11. Пояснити наявні або можливі в слові історичні чергування приголосних.

ВЗІРЕЦЬ ФОНЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

Я стільки горя бачив на війні, але душа на попіл не згоріла, і хочеться так **ніжності** мені, щоб серце в грудях солодко щеміло (Г. Тютюнник).

Ніжності – /н'іжност'і/, [н'і'жнос'т'ц'і]; 8 букв, 8 фонем, 8 звуків.

/н'іж-но-ст'і/: / н'іж / – закритий, прикритий, трифонемний; /но/ – відкритий, прикритий, двофонемний; /ст'і/ – відкритий, прикритий, три фонемний; наголошений перший склад, наголос нерухомий.

Голосні:

/і/ – переднього ряду, високого піднесення, нелабіалізована, виявляється в інваріанті;

/о/ – заднього ряду, середнього піднесення, лабіалізована, реалізується інваріантом у ненаголошеній позиції;

/і/ – переднього ряду, високого піднесення, нелабіалізована, реалізується інваріантом у ненаголошеній позиції.

Приголосні:

/н/ – сонорна, язикова, передньоязикова, зімкнена, носова, м'яка, виявляється в інваріанті;

/ж/ – шумна, щілинна, дзвінка, язикова, передньоязикова, тверда, виявляється в інваріанті;

/н/ – сонорна, язикова, передньоязикова, зімкнена, носова, м'яка, виявляється в інваріанті;

/с/ – шумна, глуха, язикова, передньоязикова, зубна, зімкнена, м'яка, реалізується комбінаторним варіантом [с'];

/т'/ – шумна, глуха, язикова, передньоязикова, зубна, зімкнена, м'яка, реалізується комбінаторним варіантом [т'ц].

У слові простежуються дві асимілятивні зміни приголосних, що виникають у мовному потоці під впливом сусідніх звуків: [с'т'] – регресивна асиміляція за м'якістю, суміжна, неповна, не закріплена на письмі; [с'т' ц'] – прорегресивна за місцем і способом творення, суміжна, неповна, не закріплена на письмі.

При словозміні простежується історичне чергування голосних /o/ – /i/: ніжності – ніжність. Чергування історичне, пов'язане зі структурою складу: голосний [i] в закритому складі чергується з голосними [o], [e] у відкритому складі.

СХЕМА ОРФОЕПІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Виписати з речення слово для аналізу.
2. Записати слово фонетичною транскрипцією.
3. Визначити у слові головний і (якщо є) побічний наголоси, обґрунтувати акцентуацію.
4. Виділити складні для вимови звуки і звукосполучення.
5. Пояснити вимову звуків і звукосполучень правилами орфоепії.

ВЗІРЕЦЬ ОРФОЕПІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

Громадівці цього періоду ширили освіту, щоб *піднести* національну і громадянську свідомість українців (З журнальної статті).

Піднести – [п'ідне^исти/].

Наголошений склад [ти/]: у двоскладових дієсловах типу *везти, нести* і їх префіксальних утвореннях наголошений останній склад.

[п'ідне^исти/].

[ц'] – звук напівпом'якшується під впливом [i] внаслідок акомодатії; [e^и] – ненаголошений [e] наближається до [и].

СХЕМА ГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Виписати з речення слово для аналізу.
2. Записати слово фонематичною транскрипцією.
3. Записати слово фонетичною транскрипцією.
4. Виписати букви, фонемати та звуки.
5. Визначити принципи, на яких базується вживання літер.

ВЗІРЕЦЬ ГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

Ти знаєш, що ти – *людина*?

Ти знаєш про це чи ні?

Усмішка твоя – єдина,

Мука твоя – єдина,

Очі твої – одні (*В. Симоненко*).

Людина – /л'удина/; [л'уди/на].

Букви: ел, ю, де, и, ен, а; фонеми: /л'/. /у/, /д/, /и/, /н/, /а/; звуки: [л'], [у], [д], [и'], [н], [а].

Вживання літер *ел* і *ю* базується на позиційному, решти літер – на фонематичному принципі.

СХЕМА ОРФОГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Виписати з речення слово для аналізу.
2. Визначити орфограми в аналізованому слові.
3. Сформулювати правила, за якими написано ці орфограми.
4. Визначити і назвати принципи правопису цих орфограм.

ВЗІРЕЦЬ ОРФОГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

Весна стояла суха і вітряна (*М. Коцюбинський*).

Весна. Орфограма: правопис ненаголошеного *е*. У складі з ненаголошеним [е] пишеться та ж літера, що й під наголосом: *весна́* – *вєсно* (за морфологічним принципом).

СХЕМА ПОВНОГО ФОНЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

(у зв'язку з орфоепічним, графічним та орфографічним)

1. Виписати з речення слово для аналізу.
2. Назвати букви, якими слово передається в орфографічному записі.
3. Записати слово фонематичною транскрипцією.

4. Записати слово фонетичною транскрипцією.
5. Встановити співвідношення між буквами й звуками в слові.
6. Поділити слово на склади, охарактеризувати кожен склад.
7. Визначити головний і (якщо є) побічний наголоси.
8. Дати повну артикуляційну характеристику кожної фонемі.
9. Пояснити модифікаційні зміни голосних і приголосних наявні або можливі в аналізованому слові при їх зміні.
10. Пояснити наявні або можливі в слові живі (фонетичні) чергування приголосних.
11. Пояснити наявні або можливі в слові історичні чергування голосних.
12. Пояснити наявні або можливі в слові історичні чергування приголосних.
13. Обґрунтувати правильну літературну вимову голосних, приголосних, сполук голосних з приголосними.
14. Встановити принцип правопису наявних орфограм.

ВЗІРЕЦЬ ПОВНОГО ФОНЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА (у зв'язку з орфоепічним, графічним та орфографічним)

Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки *Батьківщину* (В. Симоненко).

Батьківщина

Букви: бе, а, те, м'який знак, ка, і, ве, ща, и, ен, а.

/бат'ківщина/; [бат'к'іўшчи¹на]

У слові 11 букв, 11 фонем і 11 звуків.

У слові чотири склади [бат'-к'іў-шчи-на]; перший склад: закритий, прикритий; другий склад: відкритий, прикритий; третій склад: відкритий, прикритий; четвертий склад: відкритий, прикритий.

Основний наголос падає на передостанній склад, побічний – на перший; наголос нерухомий.

Голосні:

/а/ – заднього ряду, низького піднесення, нелабіалізована, реалізується інваріантом [а] у ненаголошеній позиції;

/і/ – переднього ряду, високого піднесення, нелабіалізована, реалізується інваріантом [і] у ненаголошеній позиції;

/и/ – переднього ряду, високо-середнього піднесення, нелабіалізована, виявляється в інваріанті [и] у наголошеній позиції;

/а/ – заднього ряду, низького піднесення, нелабіалізована, реалізується інваріантом [а] у ненаголошеній позиції.

Приголосні:

/б/ – шумна, зімкнена, чиста, губна, губно-губна, дзвінка, тверда, реалізується в інваріанті [б];

/т'/ – шумна, зімкнена, чиста, язикова, передньоязикова, глуха, м'яка, реалізується в інваріанті [т'];

/к/ – шумна, зімкнена, чиста, язикова, задньоязикова, глуха, тверда, реалізується в комбінаторному варіанті [к'];

/в/ – сонорна, щілинна, серединна, губна, губно-губна, тверда, реалізується в позиційному варіанті [ў];

/ш/ – шумна, щілинна, глуха, язикова, передньоязикова, тверда, реалізується в інваріанті [ш];

/ч/ – шумна, зімкнена, афrikата, глуха, язикова, передньоязикова, тверда, реалізується в інваріанті [ч];

/н/ – сонорна, зімкнена, носова, язикова, передньоязикова, тверда, реалізується в інваріанті [н].

У слові *Батьківщина* фонема /і/ розвинулася на місці етимологічного /о/ в закритому складі (пор. *батькова*); перед суфіксом -ин відбулася зміна приголосних фонем у прикметниковому суфіксі -ськ-: фонема /к/ змінилася на /ч/ – явище першої палаталізації; [с'] уподібнився до [ч], змінившись на [ш], – явище асиміляції, регресивної, часткової, суміжної, за місцем і способом творення і твердістю.

Орфограми: велика буква; букви *те* і *м'який знак* позначають фонему /т'/; буква *ща* позначає дві фонemi /ш/ і /ч/. Правила і принципи правопису виділених орфограм: у спеціальному стилістичному вживанні пишуться з великої літери й загальні назви (за традицією); м'який знак пишеться після букви *те* у кінці складу (за традицією); буква *ща* (за традицією) позначає на письмі фонemi /ш/ і /ч/.

СХЕМА ІСТОРИКО-ФОНЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Слово для аналізу.
2. Записати слово фонетичною транскрипцією.
3. Визначити кількість букв і звуків.
4. Поділити слово на склади, охарактеризувати кожен склад.
5. Дати повну артикуляційну характеристику кожного звука.

ВЗІРЕЦЬ ІСТОРИКО-ФОНЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА (1)

Глась – [глас'ь] – 5 букв, звуків: 2 склади (1 склад [гла] – відкритий, прикритий, наголошений; 2 склад [с'ь] – відкритий, прикритий, ненаголошений):

[г] – приголосний, фарингальний, глухий, твердий;

[л] – приголосний, передньоязиковий, сонорний, твердий;

[а] – голосний, заднього ряду, низького піднесення, повного творення, монофтонг, нелабіалізований.

[с'] – приголосний, передньоязиковий, глухий, м'який;

[ь] – голосний, переднього ряду, верхньо-середнього піднесення, неповного творення, монофтонг, нелабіалізований, слабка позиція.

Чьтьца – [ч'ьт'ьца /] – 6 букв, 6 звуків: 3 склади (1 склад [ч'ь] – відкритий, прикритий, наголошений; 2 склад [т'ь] – відкритий, прикритий, ненаголошений); [ца]: відкритий, прикритий, наголошений):

[ч'] – приголосний, афrikата, глухий, м'який;

[ь] – голосний, переднього ряду, верхньо-середнього піднесення, неповного творення, монофтонг, нелабіалізований, слабка позиція;

[т'] – приголосний, передньоязиковий, глухий, м'який;

[ь] – голосний, переднього ряду, верхньо-середнього піднесення, неповного творення, монофтонг, нелабіалізований, слабка позиція;

[ц] – приголосний, передньоязиковий, свистячий, твердий;

[а] – голосний, заднього ряду, низького піднесення, повного творення, монофтонг, нелабіалізований, наголошений.

ВЗІРЕЦЬ ІСТОРИКО-ФОНЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА (2)

Чьтьца – [ч'ьт'ьца /] – 6 букв, 6 звуків: 3 склади (1 склад [ч'ь] – відкритий, прикритий, наголошений; 2 склад [т'ь] – відкритий, прикритий, ненаголошений); [ца]: відкритий, прикритий, наголошений):

[ч'] – приголосний, африката, глухий, м'який;

[ь] – голосний, переднього ряду, верхньо-середнього піднесення, неповного творення, монофтонг, нелабіалізований, слабка позиція;

[т'] – приголосний, передньоязиковий, глухий, м'який;

[ь] – голосний, переднього ряду, верхньо-середнього піднесення, неповного творення, монофтонг, нелабіалізований, слабка позиція;

[ц] – приголосний, передньоязиковий, свистячий, твердий;

[а] – голосний, заднього ряду, низького піднесення, повного творення, монофтонг, нелабіалізований, наголошений.

СХЕМА АНАЛІЗУ ТИПІВ ЛЕКСИЧНИХ ЗНАЧЕНЬ СЛОВА

1. Вибрати з текстів виділене слово і подати його в початковій формі.
2. Дати визначення типу лексичного значення слова (номінативного, коннотативно, фразеологічно чи синтаксично зумовленого).
3. Розкрити лексичне значення аналізованого слова в кожному з поданих текстів.
4. Встановити типи лексичного значення слова, дати пояснення.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ НОМІНАТИВНОГО ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Людина має завжди пам'ятати, звідки вона родом, де її коріння, знати історію свого народу, його мову (Б. Харчук).

1. Аналізоване слово в початковій формі: *історія*.
2. Номінативне, пряме значення слова є основним типом лексичного значення; в ньому відбивається об'єктивна реальність, пізнана дійсність, з його допомогою визначаються і називаються поняття; номінативне значення є основою для виникнення й існування усіх інших значень слова.

3. Лексичне значення слова у реченні: процес розвитку в природі й суспільстві, хід розвитку чого-небудь.
4. У реченні слово *історія* має похідне номінативне (номінативно-вивідне) значення (у Тлумачному словнику української мови це значення подається за номером 2). Воно пов'язане з прямим значенням, оскільки мотивується, пояснюється ним.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ КОННОТАТИВНО ЗУМОВЛЕНОГО ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

*Сонце зійде – я нуджуся,
І заходить – плачу:
Котру люблю дівчиноньку,
Тієї не бачу.*

(В. Забіла)

1. Аналізоване слово в початковій формі: *дівчинонька*.
2. Коннотативно зумовлене значення полягає в тому, що номінативний зв'язок з позначуваним ускладнюється додатковою інформацією про позитивну або негативну оцінку предмета чи явища, ступінь інтенсивності вияву дії або ознаки.
3. У реченні автор, щоб висловити захоплення та симпатію до коханої, використовує іменник із зменшено-пестливим значенням, яке передається відповідним суфіксом *-оньк-*.
4. У реченні слово *дівчинонька*, що походить від іменника *дівчина* – «молода неодружена особа жіночої статі», вживається із додатковим відтінком, тобто номінативний зв'язок з позначуваним ускладнюється додатковою інформацією про його позитивну оцінку.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ СИНТАКСИЧНО ЗУМОВЛЕНОГО ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Гарно вбрана, в капелюшку з вуаллю, вона буквально вразила всіх (Л. Кузьменко). *Гарно* йому в полі: золотистий промінь розсіює сизий туман і ніжно сушить пахучі сходи озимини (З газети).

1. Аналізоване слово у початковій формі: *гарно*.
2. Синтаксично зумовлене значення слова виявляється тоді, коли слово виступає лише в певній синтаксичній функції і синтаксичні властивості слова як члена речення впливають на його семантичну характеристику.
3. Лексичне значення слова у першому реченні: *приємно, зовні привабливо*. разом із дієприкметником *вбрана* слово передає ознаку суб'єкта за дією і виконує синтаксичну функцію означення. У другому реченні слово означає стан людини – почуття приємності, задоволення і є головним членом безособового речення.
4. У першому реченні слово *гарно* виступає в прямому номінативному значенні (у Тлумачному словнику української мови це значення подається за номером 1); у другому – значення слова *гарно* зумовлене синтаксичною роллю головного члена безособового речення (у Тлумачному словнику української мови це значення подається за номером 3: у значенні присудкового слова).

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ФРАЗЕОЛОГІЧНО ЗУМОВЛЕНОГО ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

*Наші козаченьки – славні запорожці,
Вірними шаблями очищали світ.
Козацькому роду нема переводу,
Прапор малиновий кличе у похід.*

(М. Воньо)

*Бом!.. Бом!.. Бом!.. Малиновий передзвін церковних дзвонів линув,
здається, звідусюди (В. Нестайко).*

1. Аналізоване слово в початковій формі: *малиновий*.
2. Фразеологічно зумовлене значення слова реалізується у стійких словосполученнях, де слова-компоненти обмежені у зв'язках з іншими лексичними одиницями і втрачають певною мірою реальний зміст.
3. Лексичне значення слова у першому тексті: *колір ягоди малини, темно-червоний колір*; у другому нерозкладному словосполученні «*малиновий передзвін*» – *дзвін дуже приємного, м'якого тембру*.

4. Слово *малиновий* у першому реченні виступає в номінативно-вивідному, похідному значенні. У Тлумачному словнику української мови воно подається під номером 2) який має колір ягоди малини; темно-червоний. Це значення пов'язане з прямим (у Тлумачному словнику української мови подається за номером 1), основним, первинним значенням і мотивується ним – прикметник до малина; виготовлений з ягід малини. У другому реченні це слово має фразеологічно зумовлене значення, яке реалізується тільки у словосполученні *малиновий дзвін* – дзвін дуже приємного м'якого тембру (у Тлумачному словнику української мови подається у складі фразеологізмів).

СХЕМА АНАЛІЗУ ОДНОЗНАЧНОГО (МОНОСЕМАНТИЧНОГО) ТА БАГАТОЗНАЧНОГО (ПОЛІСЕМАНТИЧНОГО) СЛОВА

1. Вибрати з тексту слово і назвати його в початковій формі.
2. Розкрити лексичне значення слова в реченні.
3. Дати визначення однозначності (моносемії) чи багатозначності (полісемії) слів.
4. Встановити, однозначним (моносемантичним) чи багатозначним (полісемантичним) є аналізоване слово.
5. Визначити семантичний обсяг слова – сукупність усіх його значень (лексико-семантичних варіантів).
6. Встановити, в прямому чи в переносному значенні вжите слово у тексті.
7. Показати можливе переносне значення і переносне вживання аналізованого слова (у реченні чи словосполученні), якщо слово вжите в прямому значенні і, навпаки, показати пряме значення слова, якщо воно вжите у тексті з переносним значенням.
8. Визначити тип перенесення, встановивши, метафорою, метонімією чи синекдохю є аналізоване слово (якщо переносне вживання його можливе).

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ БАГАТОЗНАЧНОГО СЛОВА (1)

*Ходить смутний співець по хатині,
Зсунув брови, заломлює руки;
Смутно, гірко йому в самотині,
Серце рветься від жалю, від муки.*

(Леся Українка)

1. Аналізоване слово у початковій формі: *ходити*.
2. У поданому реченні слово *ходити* вживається у прямому значенні: тупаючи ногами, рухатися, переміщатися в різних напрямках (у Тлумачному словнику української мови воно подається за номером 1).
3. Властивість слова вживатися у різних значеннях (у різних текстах) називається багатозначністю (полісемією). Значення слова у певному контексті, у певних зв'язках з іншими словами – завжди одне.
4. Аналізоване слово є багатозначним.
5. Слово *ходити* може мати такі значення: 1) тупаючи ногами, рухатися, переміщатися в різних напрямках (про людей і тварин), *ходити по квартирі*; 2) прямувати куди-небудь регулярно або постійно, з певною метою, *ходити на роботу, ходити до школи*; 3) переміщатися; відбувати точно встановлені рейси (про транспорт), *тролейбуси в цей район не ходять*; 4) носити такий чи інший одяг, дівчина ходила в новій куртці; 5) турбуватися, піклуватися про кого-небудь, доглядати когось, *мати ходить біля хворого сина день і ніч*; 6) переказуватися з вуст в уста, поширюватися (про чутки, перекази тощо), *про нього ходили справжні легенди*; 7) бути в обігу (про гроші), *паралельно ходять старі і нові долари*; 8) робити певний хід у якійсь грі, *батько підказував синові, якою шашкою треба ходити*.
6. Переносними для слова *ходити* є значення 3-8, подані у п.5.
7. Переносне значення слова *ходити* ілюструють такі приклади: *Маршрутне таксі №7 ходить за маршрутом: «Залізничний вокзал-Селище цукрового заводу; Ходили воєводи в покритих оксамитом гостроверхих шапках, з мечами біля поясів, у добрих чоботях (С. Скляренко); Оксана десять років ходила біля хворого чоловіка; Ще за життя Івана Сі-*

рка про нього **ходили** легенди, про його подвиги звучали думи і пісні (О. Апанович) тощо.

8. У поданих реченнях слово *ходить* вжите у переносному, метафоричному значенні.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ БАГАТОЗНАЧНОГО СЛОВА (2)

*Веселе сонце **грало** маревом над вербами, над водою, над камінням* (І. Нечуй Левицький)

1. Аналізоване слово у початковій формі: *грати*.
2. У поданому реченні слово *грати* вживається в переносному значенні: *блищати, відбиваючись у чому-небудь, від чогось* (про промені сонця, світла і т. ін.) (у Тлумачному словнику української мови воно подається за номером 7).
3. Властивість слова вживатися у різних значеннях (у різних текстах) називається багатозначністю (полісемією). Значення слова у певному контексті, у певних зв'язках з іншими словами – завжди одне.
4. Аналізоване слово є багатозначним.
5. Слово *грати* може мати такі значення: 1) виконувати що-небудь на музичному інструменті (про людину): *грати на скрипці*; 2) те саме, що гратися: *грати з дітьми*; 3) брати участь у якій-небудь грі: *грати в квача*; 4) перебувати весь час у русі (про комах, птахів, риб): *щука грає // швидко рухатися в різних напрямках, бурхати* (про сили природи): *хвиля грає // діяти енергійно, посилено: козак грає конем*; 5) поводитися з яким-небудь предметом як з іграшкою; забавлятися: *грати ручкою*; 6) іскритися, пінитися, шумувати (про вино, шипучі напої і т. ін.): *вино грає*; 7) блищати, відбиваючись у чому-небудь, від чогось (про промені сонця, світла і т. ін.): *грати промінням*; 8) виступати на сцені з спектаклями: *грати в театрі*.
6. Переносними для слова *грати* є значення 4-8, подані у п.5.
7. Переносне значення слова *грати* ілюструють такі приклади: *В останньому промінні сонця грала дрібненька мушва і, мов сітка, мигтіла перед очима* (М. Коцюбинський). *По другий бік Росі грала зірка рожевим промінням* (І. Нечуй-Левицький). *Горить і грає на жупані коштовна зброя коза-*

ка... (В. Сосюра). – Можеш грати в театрі, можеш знімати кіно, але зна-ти тебе будуть по «Танцях з зірками» (А. Сеїтаблаєв) тощо.

8. У поданих реченнях слово *грати* вжите у переносному, метафорич-ному значенні.

СХЕМА АНАЛІЗУ ПЕРЕНОСНОГО ВЖИВАННЯ СЛОВА (метафора, метонімія, синекдоха)

1. Вибрати з тексту слово і назвати його в початковій формі.
2. Розкрити лексичне значення слова, встановити, в прямому чи в пере-носному значенні воно вжите.
3. Визначити тип перенесення (метафора, метонімія, синекдоха) в ана-лізованому слові.
4. Дати визначення відповідного явища (метафори, метонімії, синекдохи).
5. Зіставити пряме і переносне значення аналізованого слова (для цього подати речення або словосполучення з цим словом).
6. Вказати, на основі якої ознаки здійснено перенесення: а) схожість за формою, кольором, функцією, розташуванням частин відносно цілого тощо (для метафори); б) суміжність логічна, просторова, часова; най-менування виробу за матеріалом, наслідком процесу, за знаряддям тощо (для метонімії); в) найменування цілого за частиною і частини за цілим (для синекдохи).
7. Встановити, загальноживаною чи індивідуально-авторською є ана-лізована метафора (метонімія, синекдоха).
8. Показати стилістичну роль (функцію) аналізованого слова у подано-му тексті.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ МЕТАФОРИЧНОГО ВЖИВАННЯ СЛОВА

*Бубонять рогачі і кочерги –
Щось пригадують з давнини,
І чекають слухняно черги
Засмаглі горшки й чавуни.*

(В. Симоненко)

1. Аналізоване слово у початковій формі: *бубоніти*.
2. Лексичне значення слова: 1) говорити невиразно; бурмотіти; 2) дрібно стукати; 3) бити в бубон; грати.
3. Слово *бубоніти* ужито в переносному, метафоричному значенні. Означає: видавати якісь невиразні звуки.
4. *Метафора* – переносне значення слова (вид тропа), що виникає внаслідок перенесення назви одних предметів, явищ, властивостей на інші на підставі схожості, подібності їх ознак.
5. Слово *бубоніти* у прямому значенні: бубоніти урок, бубоніти вірш; у переносному – див. текст.
6. Переносне, метафоричне, значення слова *бубоніти* (бубонять рогачі і кочерги) виникає на підставі схожості дії: *людина бубонить* – говорить невиразно, бурмотить; *бубонять рогачі і кочерги* – видають якісь невиразні звуки, дрібно стукають в печі.
7. Метафора *бубонять рогачі і кочерги* є загальномовною, її фіксує словник за значенням 2, що є переносним.
8. Метафора *бубонять рогачі і кочерги* увиразнює художнє мовлення, робить описуваний Василем Симоненком факт більш яскравим, його характеристику нестандартною.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ МЕТОНІМІЧНОГО ВЖИВАННЯ СЛОВА

Вісім разів Запорізька Січ обирала Івана Дмитровича Сірка кошовим отаманом (О. Апанович).

1. Аналізоване слово з метонімічним значенням у початковій формі: *Запорізька Січ*.
2. Лексичне значення слова *Запорізька Січ* – власна назва козацької держави, постійний центр керування військовими справами за часів Козаччини.
3. У аналізованому реченні словосполучення *Запорізька Січ* вжите в переносному – метонімічному – значенні; означає в тексті *козацьке військо, козаки*.
4. *Метонімія* – це переносне значення слова (вид тропа), що виникає на ґрунті суміжності явищ; суть його полягає в перейменуванні за безпо-

середньою близькістю, за тісним внутрішнім і зовнішнім зв'язком явищ, предметів.

5. Пряме значення слова *Запорізька Січ* ширше; воно позначає територію разом з жителями, будинками, військовим укладом тощо; метонімічно вжите слово *Запорізька Січ* позначає одну з найсуттєвіших рис – козаків, які створюють її неповторний колорит.
6. Метонімічне значення слова *Запорізька Січ* виникає на підставі постійної логічної суміжності понять *Запорізька Січ* – *козаки*.
7. Назва держави (міста, села) замість назви жителів є загальновідомим прийомом в українській мові, це загальномовна метонімія.
8. В аналізованому тексті метонімія *Запорізька Січ* вдало підкреслює повне визнання, повний успіх видатного гетьмана українського козацтва Івана Сірка у козаків, надає тексту емоційності.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ СИНЕКДОХІЧНОГО ВЖИВАННЯ СЛОВА

*О слово! Будь мечем моїм!
Ні сонцем стань! Вгорі спинися,
Осяй мій край і розлетися
Дощами судними над ним.*

(О. Олесь)

1. Аналізоване слово у початковій формі: *слово*.
2. Лексичне значення слова *слово* – це мовна одиниця, що являє собою звукове вираження поняття про предмет або явище об'єктивного світу.
3. У цьому тексті слово *слово* ужито в переносному, синекдохічному значенні, означає значно ширше поняття: “мова”, “думка”, “твори”.
4. *Синекдоха* – це переносне значення слова (вид тропа), що виникаючи на підставі суміжності явищ (як і метонімія), має, проте, обов'язково ще й характер кількісного співвідношення понять, явищ, предметів (назва цілого замінюється назвою його частини, назвою важливої деталі).
5. Синекдохічне значення аналізованого слова *слово* виникло внаслідок того, що ним позначається у тексті не одиничний предмет, а сукупність їх (мова, думка, твори, що складаються з окремих слів).
6. Пряме значення слова *слово* означає одиницю мови, що служить для вираження окремого поняття. Переносне, синекдохічне, значення –

“висловлена думка”. Ознака, за якою здійснене перенесення назви, – найменування цілого за частиною.

7. Таке синекдохічне вживання слова *слово* є загальноновживаним, частим. Порівн., наприклад, у Т. Шевченка: *Я на сторожі коло них поставлю слово...* або у Лесі Українки: *Слово, чому ти не твердая криця?*
8. У тексті синекдоха *слово* образно підкреслює значущість мови (кожного її слова зокрема) в суспільному житті людей.

СХЕМА АНАЛІЗУ ОМОНІМІВ

1. Вибрати з тексту (або назвати) слово, до якого можна дібрати омоніми; назвати омоніми.
2. Сформулювати визначення омонімів.
3. Подати аналізовані слова у початковій формі.
4. Розкрити лексичне значення кожного із слів-омонімів.
5. Встановити морфологічне вираження кожного аналізованого омоніма.
6. Визначити тип омонімів: 1) лексичні (повні, абсолютні; неповні, часткові); 2) морфологічні (омоформи); 3) фонетичні (омофони); 4) орфографічні (омографи).
7. Встановити походження аналізованих слів-омонімів.
8. Визначити сферу вживання аналізованих слів-омонімів (певний шар лексики, певний стиль мови).

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ОМОНІМІВ

*Поезії ясне світило,
з тобою жить, тебе любить!
Понад сто років ти світило
і будеш вічно з нами жить!*

(П. Тичина)

1. Аналізовані слова-омоніми: 1) *світило*; 2) *світило*.
2. Омоніми – це слова, що мають однаковий звуковий склад, але зовсім відмінне, цілком самостійне значення.

3. Аналізовані слова у початковій формі: 1) *світило*, 2) *світити*.
4. Лексичне значення слів-омонімів: 1) *світило* – небесне тіло, яке випромінює світло; 2) *світити* – випромінювати світло.
5. Перше слово-омонім – іменник, що у тексті вжито у називному відмінку однини, друге – дієслово у минулому часі, III особи однини, середнього роду.
6. Аналізовані слова є морфологічними омонімами (омоформами), оскільки виділяються на підставі звукового збігу і однакового написання форм слів, що належать до різних лексико-граматичних класів.
7. Обидва слова увійшли в обіг у давньоіндоєвропейській період.
8. Обидва слова належать до загальноживаних стилістично не маркованих, оскільки не мають стилістичного та емоційного забарвлення.

СХЕМА АНАЛІЗУ ПАРОНІМІВ

1. Вибрати з тексту слова-пароніми або дібрати до поданого слова пароніми; назвати слова-пароніми у початковій формі.
2. Сформулювати визначення паронімів.
3. Розкрити лексичне значення кожного з аналізованих слів-паронімів.
4. Встановити (по можливості) смислові зв'язки між паронімами: 1) синонімічні, 2) антонімічні; 3) семантичну близькість тощо.
5. Визначити, однокореневими чи різнокореневими є слова-пароніми.
6. Встановити ступінь виявлення паронімії (максимальна чи мінімальна) в аналізованих словах.
7. Визначити стилістичну функцію аналізованих слів-паронімів у поданому тексті.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ПАРОНІМІВ

Писемність у Київській Русі з'явилася задовго до запровадження християнства, про це свідчать документи – договори київських князів з імператорами Візантії другої половини IX і першої половини X ст., а також берестяні грамоти, знайдені й прочитані ученими (Т. Гриценко). Мануель Каррерас із Баскського центру вивчення свідомості, мозку і мови та його

колеги з Колумбії і Великої Британії зуміли вперше вивчити ефект, який чинить **письменність** на людський мозок, провівши своє дослідження на групі колумбійських партизан, що навчалися грамоті лише після досягнення зрілого віку (А. Головін). Я бачу **письменництво** як ремесло, що потребує довгих годин праці, дослідження, а не чарівного, талановитого «генія» (Д. Монкрад). Серед пам'яток світової культури особливе місце посідає священна Біблія, найстаріша Книга книг – видатна пам'ятка світового **письменства** (В. Забужна).

1. Слова-пароніми у реченнях: *писемність, письменність, письменництво, письменство*.
2. Пароніми – це слова, досить схожі за звуковим складом і вимовою, нерідко – із збігом морфемного складу, але різні за значенням, хоч і близькі предметною співвіднесеністю.
3. Лексичне значення слова *писемність*: 1) система графічних знаків, уживаних для писання в якій-небудь мові або групі мов 2) сукупність писемних, літературних пасток якогось часу, якого-небудь народу; *письменство*; *письменність*: 1) уміння читати й писати; 2) те саме, що *писемність*; *письменництво*: літературна діяльність, писання художніх творів; *письменство*: 1) синонім до слова “література”; 2) письменники узагалі (рідко вживане).
4. Смыслові зв'язки аналізованих слів виникають завдяки приблизно однаковому звучанню, віднесеності до однієї частини мови (іменника), тематичній близькості.
5. Аналізовані пароніми – однокореневі слова (корінь *пис-*).
6. Паронімія виявляється в аналізованих словах мінімально.
7. У поданих текстах аналізовані слова не пов'язані між собою, і тому про стилістичну роль таких паронімів говорити не можна.

СХЕМА АНАЛІЗУ СИНОНІМІВ

1. Вибрати з тексту слова-синоніми (або дібрати до поданого слова синоніми); назвати їх у початковій формі.
2. Сформулювати визначення синонімів.
3. Визначити морфологічну належність аналізованих синонімів.
4. Подати аналізовані слова-синоніми як синонімічний ряд (гніздо).
5. Встановити смислову основу ряду.
6. Визначити слово-показник (домінанту) ряду синонімів.
7. Показати відтінки у значенні кожного із слів синонімічного ряду.
8. Визначити відповідно до класифікації групи слів-синонімів: 1) загально мовні – контекстуальні; 2) поняттєві (ідеографічні) – стилістичні – стильові.
9. Встановити, однозначним чи багатозначним є слово-показник (домінанта) аналізованого ряду.
10. Виявити (в разі багатозначності слова-показника) синоніми до нього.
11. Виявити стилістичну функцію аналізованих синонімів у поданому тексті.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ СИНОНІМІВ (1)

*А тоді, у перший день війни, у перше фашистське бомбування, ми, молоді лікарі, розбили замкнені двері аптек, зібрали весь перев'язувальний матеріал і допомагали першим у нашому житті пораненим. А далі – надзвичайно важкий відступ. Це було страшне видовище. Дорогою **йшли, шкандибали, плелися** старі люди, жінки з дітьми на руках. Плач, крики, голосіння... (Г. Бородіна).*

1. У поданому тексті виявлено синоніми: *йшли, шкандибали, плелися*.
2. *Синоніми* – це слова однієї частини мови, що означають назву того самого поняття, спільні за своїм основним значенням, але відрізняються значенневими відтінками або емоційно-експресивним забарвленням (або тим і тим одночасно).
3. Аналізовані синоніми є дієсловами.
4. Синонімічний ряд: *іти, плестися, шкандибати*.

5. Сміслова основа ряду: пересуватися пішки в одному напрямку.
6. Домінанта ряду – слово *іти*, воно найбільш загально виражає смисло-ву основу ряду.
7. Дієслово *іти* лише називає процес руху, дієслово *шкандибати* – ледве йти, характеризує уповільнене, одноманітне й тривале пересування знесилених людей, а слово *плестися*, крім того, підкреслює рух без мети, без цілеспрямованості. Слова *шкандибати* і *плестися* містять негативну оцінку дії.
8. Усі синоніми загальномовні; слово *йти* – поняттєвий рівень, слова *шкандибати* і *плестися* – стилістично марковані, вживаються лише в розмовному і художньому мовленні.
9. Слово-показник аналізованого ряду є багатозначним словом.
10. Синоніми до кожного із значень багатозначного слова-показника: 1) *іти* (пересуватися пішки в одному напрямку) – прямувати, спішити, мчати, брести, тягтися, плестися, плентатися, чвалати; 2) *іти* (рухатися за певним маршрутом – про засоби пересування) – їхати, пересуватися, мчати, котитися; 3) *іти* – (розвиватися в якомусь напрямку) – рухатися, прогресувати, розвиватися; 4) *іти* (мати певний напрямок, займати певний простір) – простилатися, пролягати, тягтися; 5) *іти* (про опади) – лити, падати та ін.
11. Вживання трьох синонімічних дієслів у невеличкому уривку дало змогу авторові по-різному характеризувати той самий процес. Дієслово *іти* вказує тільки на процес пересування, дієслова *шкандибати*, *плестися* передають уповільнений, важкий рух стомлених і виснажених людей, підкреслюють байдужість натовпу до своєї долі, оскільки йдеться про людей, які покидають насиджені місця і йдуть «у невідомість», розчарованих і збайдужілих. За допомогою синонімічних дієслів Г. Бородіна створила яскраву психологічну характеристику перших днів війни.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ СИНОНІМІВ (2)

*Весна збиває шумовиння
у пелюсткове ескімо, –
а що ж ми винні, що ж ми винні,
що вже акацій не їмо?!
О, як їх їлося – як ласощі!
З росю, сонцем і стеблом.
Як смачно **плямкалось**, як лазилось
по верховіттях над селом!
О, як їх їлося, **вминалося**,
хрумтілося із мокрих жмень!
А щось таке в житті миналося,
миналося із дня у день...*

(Л. Костенко).

1. У поданому тексті виявлено синоніми: їлося, плямкалось, вминалося, хрумтілося.
2. Синоніми – це слова однієї частини мови, що означають назву того самого поняття, спільні за своїм основним значенням, але відрізняються значеннєвими відтінками або емоційно-експресивним забарвленням (або тим і тим одночасно).
3. Аналізовані синоніми є дієсловами.
4. Синонімічний ряд: їлося, вминалося, плямкалось, хрумтілося.
5. Смыслова основа ряду: їлося – споживати їжу.
6. Домінанта ряду – слово їлося, воно найбільш загально виражає смислову основу ряду.
7. Дієслово їлося – називає процес споживання їжі; дієслово вминалося – їсти швидко, із смаком, жадібно, багато; плямкалось – їсти, прицмокуючи, із задоволенням; хрумтілося – їсти, жувати що-небудь з хрускотом.
8. Усі синоніми загальномовні, бо їхні лексико-семантичні зв'язки можна визначити незалежно від контексту; усі слова аналізованого синонімічного ряду стилістично марковані, вживаються лише в розмовному і художньому мовленні.

9. Слово-показник аналізованого ряду є багатозначним словом.
10. Синоніми до кожного із значень багатозначного слова-показника: 1) *їсти* (приймати їжу) споживати, жититися, (похапцем) перекусити, (захланно) лигати, (багато) наминати, перти // кидати на зуби, кидати за драбину, набивати пельку; 2) *вминати* – їсти (приймати їжу), споживати, жититися, уживати (вживати), поживати, кусати, жувати, ремигати, трапезувати, заїдати, харчувати; 3) *плямкати* (видавати звуки губами переважно під час їди) – жвакати, чавкати, чв'якати, цмбкати, чмбкати, гамкати, цямкати, тевкати; 4) *хрумтіти* (видавати хрумкіт при розжовуванні; їсти що-небудь з хрумкотом) – хруммати, хрумкати, хрупати, хрупотіти.
11. Вживання чотирьох синонімічних дієслів у невеличкому уривку дало змогу поетесі по-різному схарактеризувати той самий процес, посилити денотативне значення наведених лексем емоційно-експресивним навантаженням, увиразнити авторське мовлення. Л. Костенко передала у такий спосіб безпосередність дитинства, створила яскраву образно-звукову авторську картину світу.

СХЕМА АНАЛІЗУ АНТОНІМІВ

1. Вибрати з тексту антоніми (або дібрати до поданого слова антонім); назвати їх у початковій формі.
2. Сформулювати визначення антонімів.
3. Розкрити лексичне значення кожного слова-антоніма.
4. Встановити смислові зв'язки між антонімічними словами (співвідношення ознак, дій, властивостей, абстрактних понять за кольором, розміром, розташуванням у просторі та ін.).
5. З'ясувати морфологічне вираження антонімів.
6. Встановити, однокореневими чи різнокореневими є подані слова-антоніми. В однокореневих антонімах знайти афікси, що надають їм протилежного значення.
7. Встановити, загальномовними чи контекстуальними є аналізовані слова-антоніми.

8. Якщо аналізовані антоніми багатозначні слова, дібрати до кожного значення багатозначного слова антонім.
9. Виявити стилістичну функцію антонімів в аналізованому тексті.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ АНТОНІМІВ

Одяглися в асфальт стежини.

Вік прогресу. Усі спішать.

*У селі що не двір – **машини**,*

*А у батька – **кобила з лошам**.*

(Зоя Кучерява)

1. У поданому тексті антоніми у початковій формі: *машина – кобила з лошам*.
2. Антонімами називаються слова однієї частини мови з протилежним значенням, але обов'язково співвідносні, об'єднані змістом на основі протиставлення їх.
3. Аналізовані слова вжито у переносному значенні, і тільки тому у цьому тексті вони сприймаються як антонімічна пара: *машина* – символ сучасного життя, прогресу; *кобила з лошам* – символ розміреного сільського життя, зближення людини і природи, мирної праці на землі.
4. Аналізовані антоніми у цьому тексті виражають абстрактні, протилежними емоціями забарвлені явища.
5. Антонімічну пару в цій поезії утворюють іменник та іменниково-прийменникове словосполучення.
6. Аналізовані антоніми – різнокореневі.
7. Аналізовані слова сприймаються як антоніми тільки в цьому тексті, бо тут ці слова (що як правило, антонімів не мають) набувають переносного, символічного, підкреслено емоційного відтінку. Це антоніми контекстуальні.
8. У номінативному значенні ці слова антонімів не мають.
9. В аналізованому тексті ця пара контекстуальних антонімів увиразнює, робить більш емоційною, схвильованою думку Зої Кучерявої про сучасне життя, його духовну бідність, втрату людських цінностей.

СХЕМА АНАЛІЗУ СЛОВА З ПОГЛЯДУ ПОХОДЖЕННЯ

1. Вибрати з тексту і назвати аналізоване слово в початковій формі.
2. Розкрити лексичне значення слова.
3. Встановити, до якого шару мови – питомого (протиукраїнського, староукраїнського або власне українського) чи запозиченого – належить аналізоване слово.
4. Проаналізувати семантичні, фонетичні, морфологічні ознаки слова, встановити, з якої мови воно засвоєне.
5. Виявити сферу поширення слова та назвати мовні стилі, де аналізоване слово вживається.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ СЛОВА З ПОГЛЯДУ ПОХОДЖЕННЯ

Осінні скрипки, в саду оркестри симфонії –

То кохання моє, моє кохання захопленість.

Люди озброєні, мрії озброєні, мови озброєні, –

А у мене тільки затопленість, тільки затопленість.

(Михаль Семенко)

1. Аналізоване слово в початковій формі: *симфонія*.
2. Слово *симфонія* означає: 1) великий музичний твір для оркестру з однієї або кількох частин, що відрізняються одна від одної характером музики й темпом; 2) гармонійне сполучення різноманітних звуків, кольорів, тонів тщо.
3. Слово запозичене з італійської мови.
4. Слово *симфонія* – музичний термін, нині загальноживане, використовується в усіх стилях української мови, в прямому і переносному значенні.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЗАСТАРІЛОЇ ЛЕКСИКИ (АРХАЇЗМІВ)

1. Вибрати з тексту застаріле слово і назвати його в початковій формі.
2. Розкрити лексичне значення слова.
3. Встановити, лексичним чи семантичним архаїзмом є аналізоване слово.
4. Сформулювати визначення архаїзму (лексичного або семантичного).
5. Назвати сучасне слово-синонім, яке вживається замість аналізованого застарілого.
6. Встановити стиль (чи стилі) сучасної української мови, де вживається аналізоване слово-архаїзм.
7. Встановити стилістичну функцію аналізованого слова у тексті.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ АРХАЇЗМУ

*Яко вся діла Твоя, Боже, **неізречена**,
Тако і сія нам вещь отнюд недомислена,
Же-с посадил еси нас вірних на землі хладной,
І на части світа сего почасти і гладной.*

(Климентій Зиновіїв)

1. Застаріле слово-архаїзм у початковій формі – *неізречений*.
2. Лексичне значення слова *неізречений*: не переданий голосом, не виражений словами; не виявлений тим чи іншим способом.
3. Аналізоване слово *неізречений* – лексичний архаїзм, бо воно витіснене з мови словом з тим же значенням, але іншої основи.
4. Архаїзмами називаються застарілі слова, що перейшли у пасивний словник мови або й зовсім зникли із суспільного вжитку, бо витіснені рівнозначними, більш активно вживаними словами.
5. У сучасній українській мові замість архаїзму *неізречений*, вживається слово *невимовлений*.
6. Вживання слова *неізречений* у сучасній мові обмежене конфесійним, інколи художнім стилями.
7. В аналізованому тексті слово *неізречений* разом з іншими архаїзмами створює забарвлення урочистості, піднесеності, властиве церковно-слов'янським текстам.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЗАСТАРІЛОЇ ЛЕКСИКИ (ІСТОРИЗМІВ)

1. Вибрати з тексту застаріле слово і назвати його в початковій формі.
2. Розкрити лексичне значення слова.
3. Назвати причини застарілості слова (переходу до пасивної лексики).
4. Сформулювати визначення історизму.
5. Встановити, в якому стилі (чи стилях) сучасної української мови вживається аналізоване слово-історизм.
6. Встановити стилістичну функцію аналізованого слова у тексті.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ІСТОРИЗМУ

*Артилерія головного війська Богдана Хмельницького налічувала двадцять шість гармат, з яких п'ятнадцять були запорізькі човнові **фальконети** (В. Товстий).*

1. В аналізованому тексті застаріле слово-історизм, у початковій формі – *фальконет*.
2. Лексичне значення слова *фальконет*: старовинна малокаліберна гармата, що стріляла свинцевими снарядами.
3. Слово *фальконет* зникло з активного вжитку, бо зникла відповідна зброя.
4. Історизмами називаються застарілі слова, що переходять до пасивної лексики, бо зникають з побуту, з життя суспільства позначувані цими словами предмети, явища, поняття, події.
5. Слово *фальконет* вживається в наш час зрідка, майже виключно у стилі художньої літератури та в науковому стилі (при описі історичних подій).
6. В аналізованому тексті слово *фальконет* вживається для більш правдивого й точного відтворення описуваних письменником подій козащини.

СХЕМА АНАЛІЗУ НЕОЛОГІЗМІВ

1. Вибрати з тексту неологізм, назвати його в початковій формі.
2. Розкрити лексичне значення слова.
3. Встановити, лексичним чи семантичним неологізмом є аналізоване слово.
4. Сформулювати визначення неологізму (лексичного або семантичного).
5. Встановити, загальномовним чи контекстуальним неологізмом є аналізоване слово.
6. Встановити походження аналізованого слова.
7. Виявити спосіб утворення неологізму.
8. Встановити, в якому стилі (чи стилях) сучасної української мови вживається аналізований неологізм.
9. Встановити стилістичну функцію аналізованого слова у тексті.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ НЕОЛОГІЗМУ

*Відкритість операційної системи **смартфонів** і комунікаторів породжує ще одну проблему, добре знайому користувачам персональних комп'ютерів – комп'ютерні віруси та інші шкідливі програми (З газети).*

1. Неологізм у початковій формі: *смартфон*.
2. Лексичне значення слова *смартфон* – мобільний телефон з розширеною функціональністю, порівняно з кишеньковим персональним комп'ютером.
3. Аналізоване слово є лексичним неологізмом.
4. *Неологізм* – це слово, що виникає на певному етапі розвитку мови для позначення нового (раніше невідомого) предмета, явища або для вираження нового поняття. У лексичних неологізмів новими є і зміст, і звукова оболонка слова; у семантичних неологізмів стара звукова оболонка наповнюється новим змістом.
5. Неологізм *смартфон* є загальномовним.
6. Слово *смартфóн* запозичене з англійської мови.
7. Аналізоване слово утворене шляхом основоскладання двох англійських основ *smart* – *розумний* і *phone* – *телефон*.

8. Неологізм *смартфон* уживається у науковому стилі як термін, розмовному стилі.
9. У поданому тексті неологізм *смартфон* ужито як єдино можливу назву для відповідного телефону, в термінологічному значенні. Ніякого спеціального стилістичного це слово у тексті не несе.

СХЕМА АНАЛІЗУ СТИЛІСТИЧНИХ ШАРІВ ЛЕКСИКИ

1. Вибрати з тексту слово і назвати його в початковій формі.
2. Розкрити лексичне значення слова.
3. Встановити належність слова до стилістично-нейтрального чи стилістично-специфічного шару лексики.
4. Назвати особливості певного шару лексики (нейтральна, офіційно-ділова, наукова та ін.), до якого належить аналізоване слово.
5. Визначивши семантичні, фонетичні, морфологічні ознаки слова, встановити його походження.
6. Зазначити, в якому мовному стилі (чи стилях) аналізоване слово переважно вживається.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ СТИЛІСТИЧНИХ ШАРІВ ЛЕКСИКИ (1)

У конкретному мовленнєвому акті в структурі **дискурсу** спостерігається складна взаємодія різних типів імпліцитної інформації (імпліцитних смислів) (Ф. Бацевич).

1. Аналізоване слово у початковій формі: *дискурс*.
2. Лексичне значення аналізованого слова *дискурс*: 1) зв'язане мовлення в конкретних соціокультурних, психологічних умовах, що відбиває ситуацію безпосередньої мовної діяльності з урахуванням форми спілкування, поведінки, міміки, жестів мовця; 2) текст разом з умовами його творення і сприймання, динамічний контекст культури, в якому здійснюється прочитання тексту та його вплив на свідомість читача.
3. Аналізоване слово *дискурс* належить до науково-термінологічної лексики, є терміном мовознавства.

4. Термінологічна лексика характерна для наукового стилю мови, пов'язана з певною наукою. *Терміни* – спеціальні слова, вживані для максимально точного найменування понять у певній галузі знання.
5. Слово *дискурс* запозичене з французької мови: *discours* – промова, виступ.
6. Слово *дискурс* вживається як термін майже виключно у науковому стилі, в мовознавстві та літературознавстві.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ СТИЛІСТИЧНИХ ШАРІВ ЛЕКСИКИ (2)

У сучасній *лінгвосеміотиці* мовний знак розглядають як двобічну матеріально-ідеалістичну сутність системно організованого мовного коду, яка довільно, символічно й одночасно конвенційно фіксує в чуттєво сприйманій формі певний зміст (значення, смисл) і служить засобом отримання, збереження, опрацювання й передавання інформації (Ф. С. Бацевич).

1. Аналізоване слово у початковій формі *лінгвосеміотика*.
2. Словом *лінгвосеміотика* називають розділ лінгвістики й семіотики, що вивчає природну мову в аспекті її спільних та відмінних рис з іншими знаковими системами, використовуваними в суспільстві.
3. Аналізоване слово *лінгвосеміотика* належить до стилістично-специфічного пласту лексики, зокрема, термінологічної лексики, є терміном мовознавства.
4. Термінологічна лексика характерна для наукового стилю мови, пов'язана з певною наукою. *Термін* – слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо.
5. Слово *лінгвосеміотика* складне слово, походить від латинського *lingua* – мова і *семіотика* від (грец. *Sema* – знак)), за семантикою абстрактне, термін; звукосполучення *-нгв-* є фонетичною ознакою латинізму, а суфікс *-ик-* морфологічною ознакою грецизмів.
6. Слово *лінгвосеміотика* вживається як термін переважно у науковому стилі, в мовознавстві та літературознавстві.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ

1. Вибрати з тексту емоційно забарвлене слово і назвати його в початковій формі.
2. Розкрити лексичне значення слова.
3. Сформулювати визначення експресивних слів.
4. Встановити особливості стилістичного забарвлення слова (позитивне, урочисте, презирливе тощо).
5. Показати можливість уживання аналізованого слова як стилістично нейтрального (в іншому контексті).
6. Дібрати синоніми до експресивного слова.
7. Виявити засоби вираження експресивності в аналізованому слові (лексичне значення, суфікс емоційної оцінки, переносне вживання слова тощо).
8. Виявити, в якому мовному стилі (чи стилях) переважно вживається аналізоване слово.
9. Встановити стилістичну функцію аналізованого слова у поданому тексті.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ (1)

*Кажуть хлопці:
Я сама, наче квіточка,
Що пливуть мої слова,
Як та річечка,
Що душа моя співає,
Мов сопілочка,
А я просто українка,
Україночка.*

(А. Демиденко)

1. Аналізоване емоційно забарвлене слово в початковій формі: *україночка*.
2. Лексичне значення слова *україночка* – зменшено-пестливе до *українка*: громадянка України.

3. Слова, що виражають не тільки певні поняття, а й почуття, настрої людини, мають стилістично-оцінний відтінок, емоційну оцінку осіб, подій, предметів, явищ називаються *експресивними*.
4. Слово *україночка* виражає позитивну емоцію, містить додатковий відтінок ласкавості.
5. Аналізоване слово стилістично нейтральним виступати не може.
6. Синоніми до слова *україночка*: *українка*, *громадянка України*.
7. Емоційність виражається у слові кількома засобами: лексичним значенням, спеціальним суфіксом *-очк-*, ще більше підкреслюється завдяки ряду інших емоційно забарвлених слів у тексті: *квіточка*, *річечка*, *сопілочка*.
8. Слово вживається у стилі художньої літератури та в усно-розмовному стилі.
9. В аналізованому тексті разом з іншими емоційно забарвленими словами слово *україночка* підкреслює схвильованість та емоційність вірша.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ (2)

Серденько щось Рибалочці віщує:

Чи то тугу, чи то переполох,

Чи то коханнячко?

Не зна він – а сумує.

(П. П. Гулак-Артемівський).

1. Аналізоване емоційно забарвлене слово в початковій формі: *коханнячко*.
2. Лексичне значення слова *коханнячко* – назва почуття самовідданої, сердечної прихильності.
3. Слова, що виражають не тільки певні поняття, а й почуття, настрої людини, мають стилістично-оцінний відтінок, емоційну оцінку осіб, подій, предметів, явищ називаються експресивними.
4. Слово *коханнячко* виражає позитивну емоцію, містить додатковий відтінок ласкавості.
5. Це слово стилістично нейтральним виступати не може. Але у іншому тексті може набувати негативного змісту: характеризувати іронічно-презирливо чийсь почуття, стосунки.

6. Синонімами до аналізованого слова є: *кохання, любові, любов*.
7. Емоційність виражається у слові кількома засобами: позитивним лексичним значенням, спеціальним суфіксом *-яч-*, та підсилюється за рахунок низки інших емоційно забарвлених слів у строфі *серденько, рибалочці*.
8. Слово вживається у художньому та розмовно-побутовому стилях.
9. В аналізованому тексті разом з іншими емоційно забарвленими словами (*серденько, Рибалочка, туга, віщувати, сумувати, переполох*) слово *коханнячко* підкреслює схвильованість та емоційність вірша.

СХЕМА ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

1. Вибрати з тексту пропонування для аналізу фразеологізм. Назвати його (в разі змінної форми словосполучення) у початковій формі.
2. Розкрити значення аналізованого фразеологізму (описово чи з допомогою слів-синонімів).
3. Виявити, чи має аналізований фразеологізм фразеологічні синоніми, антоніми, фразеологічні варіанти і, якщо має, назвати їх.
4. Встановити структурно-граматичний тип фразеологізму (якщо нагадує словосполучення, вказати – іменне, дієслівне, прислівникове чи прикметникове воно; якщо речення – назвати, якого типу).
5. Показати (якщо фразеологізм нагадує словосполучення), з якою частиною мови фразеологізм співвідносний: з іменником, дієсловом, прикметником, прислівником.
6. Визначити, яка саме фразеологічна одиниця аналізується (ідіома, фразеологічна єдність, фразеологічне сполучення, прислів'я, приказка, усталене фразеологічне порівняння, крилатий вислів).
7. Сформулювати визначення відповідної фразеологічної одиниці.
8. Встановити походження аналізованого фразеологізму (власне українське, протоукраїнське, староукраїнське, або запозичене з інших мов).
9. Встановити джерело первісного вживання фразеологізму (з народної мови; професійний вираз; крилатий вислів часів античності; біблійний вислів; вислови відомих людей; вислів, пов'язаний з певними історичними подіями тощо).

10. Встановити стиль (чи стилі), в яких звичайно вживається аналізований фразеологізм.
11. Встановити стилістичну та синтаксичну функцію аналізованого фразеологізму в тексті.

ВЗІРЕЦЬ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ (1)

Він стояв у молодому вербовому гаї в білій як сніг сорочці, поголений, свіжий, гарний і дужий. Стояв і слухав, як у вербняку кує-співає сива зозуля.

*– Зозуле, зозуле, сиза кукувальнице! Це я, Сулима Іван, скажи, сиза, скільки літ мені ще літувати, скільки **ряст** ще веснами **топтати**? (В. Чемерис).*

1. Фразеологізм у початковій формі: *ряст топтати*.
2. Лексичне значення аналізованого фразеологізму: жити, ходити по землі.
3. Фразеологізм *ряст топтати* має фразеологічні синоніми: вік вікувати; антоніми: *віддавати кінці, віджити свій вік, відходити у вічність, давати дуба* тощо; фразеологічні варіанти: топтати землю, топтати білий світ.
4. Фразеологізм *топтати ряст* побудований за типом дієслівного словосполучення.
5. Аналізований фразеологізм співвідносний з дієсловом.
6. Фразеологізм *ряст топтати* є фразеологічною єдністю.
7. Фразеологічна єдність – стійке семантично неподільне словосполучення, значення якого виводиться з переносного значення слів, що його утворюють.
8. Фразеологізм *ряст топтати* власнеукраїнського походження
9. Аналізований фразеологізм з народної мови. В українців на зелені свята був звичай топтати ряст. Вони вірили, що дотримуючись цієї традиції, випросять у Бога здоров'я та щасливого життя на увесь наступний рік. Після церковної служби люди йшли у ліс, топтали ряст, примовляючи: «Топчу-топчу ряст-ряст, Бог здоров'я дасть-дасть».
10. Аналізований фразеологізм вживається в усно-розмовному та художньому стилях.
11. Фразеологізм *топтати ряст* у поданому уривку увиразнює мовлення головного героя, робить його емоційним, образним та виконує функцію головного члена речення, співвідносного з присудком.

ВЗІРЕЦЬ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ (2)

I. Може, ікла іще не тупі, / не урвалась вервечка, / і лише бракувало тобі / для душі – Берестечка? (Ігор Римарук).

1. Фразеологічна одиниця **урвалась вервечка**.
2. У словнику: **нитка увірвалася (урвалася, обірвалася)** чия, кому і без додатка – ‘настав кінець для когось-чогось; нема того, що було’.
3. Аналізована фразеологічна одиниця однозначна.
4. Семантичний тип – фразеологічна єдність. Фразеологічні єдності – це одиниці, яким властива семантична неподільність, але їх цілісна семантика перебуває у мотиваційному зв’язку із значенням компонентів. Їх значення пов’язане з розумінням внутрішньої форми одиниці.
5. Як і більшість фразеологічних одиниць, аналізована є стилістично закріпленою. Вона належить до розмовних фразеологічних одиниць.
6. Синонім: **бас урвався** (у 2 значенні).
7. Антоніми відсутні.
8. Власне українська. Походить з професійної мови шевців.
9. Фразеологічна одиниця є загальноживаною.
10. У тексті аналізована фразеологічна одиниця вживана в трансформованій формі. Автор застосував структурно-семантичний тип трансформації – лексичну субституцію. Компонент **нитка** замінено архаїчною лексемою **вервечка**.
11. Фразеологічна одиниця співвідносна з двоскладним реченням, тому в аналізованому тексті є предикативною частиною складного речення.

II. І самих нужда здавила – куди твоє діло! ...Гуси тислися до діда і крилами гріли (Павло Гірник).

1. Фразеологічна одиниця **куди твоє діло!**
2. У словнику: **куди твоє діло** – ‘про щось гарне, незвичайне’.
3. Аналізована фразеологічна одиниця однозначна.
4. Семантичний тип – фразеологічне зрощення. Фразеологічні зрощення – немотивовані й непохідні одиниці, у їх значенні відсутній зв’язок із значеннями компонентів.
5. Як і більшість фразеологічних одиниць, аналізована є стилістично закріпленою. Вона належить до розмовних фразеологічних одиниць.

6. Синонім: *куди там*.
7. Антоніми відсутні.
8. Власне українська.
9. Фразеологічна одиниця є загальноновживаною.
10. У тексті аналізована фразеологічна одиниця в загальноновживаній формі.
11. Фразеологічна одиниця не виконує синтаксичної функції члена речення, тому що співвідносна з *вигуком*.

СХЕМА АНАЛІЗУ СЛОВНИКА

1. Повна назва словника.
2. Автор (укладач), редактор словника.
3. Характеристика видання (4-е видання, виправлене й доповнене).
4. Місце і рік видання.
5. Обсяг словника (у словникових одиницях).
6. Порядок розміщення матеріалу.
7. Яке призначення словника, кому він адресований.
8. Ілюстративний матеріал у статтях.
9. Структура словника (словник складається з:.....).
10. Підбір і характер словникових одиниць.
11. Короткий зміст передмови.
12. Довідковий апарат словника.
13. Зміст умовних позначок словника.
14. Джерела словникового матеріалу.
15. Структура словникової статті. Характер опису словникової одиниці.
16. Спосіб подачі омонімів.
17. Приклад словникової статті.
18. Тип характеризуваного словника.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ СЛОВНИКА (1)

1. Повна назва словника: «Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів».
2. Укладачі словника: Єрмоленко Світлана Яківна, Биби́к Світлана Павлівна, Тодор Олена Григорівна. За редакцією С. Я. Єрмоленко.

3. Перше видання.
4. Словник видано у м. Києві, видавництві «Либідь» 2001 року.
5. Обсяг словника – понад дев'ятсот термінів і термінологічних сполучень мовознавства.
6. Словникові статті розміщено за українським алфавітом. Використано також гніздовий спосіб, коли тематично зв'язані, однопланові поняття розглядаються в одній словниковій статті.
7. Словник призначено для здобувачів середньої та вищої освіти, учителів, усіх, кого цікавить філологія.
8. Словникові статті ілюструються типовими словосполученнями із термінами, що тлумачаться.
9. Словник складається з: передмови, списку основних скорочень та умовних позначень, українського алфавіту, словникових статей, алфавітного покажчика термінів.
10. До словника увійшли сучасні мовознавчі терміни, які добирались з урахуванням потреб сучасної гуманітарної освіти.
11. У передмові зазначено, що короткий тлумачний словник охоплює терміни й термінологічні словосполучення мовознавства і є відповіддю на потреби сучасної гуманітарної освіти. Обґрунтовано принципи добору мовного матеріалу, визначено побудову словникової статті, спосіб подання значень термінів та омонімів. Вказано, що специфікою словника є те, що терміни супроводжуються короткою етимологічною довідкою, прикладом вияву мовного явища, подекуди – й ілюстрацією типового словосполучення із цим терміном. Визначено джерела добру мовного матеріалу, призначення словника, подано список лексикографічних та енциклопедичних видань, до яких апелювали автори під час укладання словника.
12. Довідковий апарат словника: список основних скорочень, умовних позначень; український алфавіт, алфавітний покажчик термінів.
13. Зміст умовних позначок словника:
 - [] – квадратні дужки для фонетичного запису;
 - / / – скісні дужки для фонематичного запису;
 - ' – знак наголосу;

[∩] – дужка над буквами для позначення дифтонга;

['] – риска біля приголосного для позначення його м'якості;

['] – апостроф після приголосного для позначення його напів-пом'якшені вимови;

[˘] – дві крапки над голосним для позначення пристосування його вимови до попереднього і наступного приголосних;

[˘] – дужка над /у/, /і/ для позначення нескладотворчої вимови;

[:] – двокрапка після приголосного для позначення його подовженої вимови;

[e^и] – нечітка вимова голосного /е/;

[и^е] – нечітка вимова голосного /и/;

[o^у] – нечітка вимова голосного /о/ перед складом із наголошеними /у/, /і/;

[т^ч] – призвук африкати /ц/ у вимові /т/;

/або// – для позначення фразового такту; виділення синтагм у реченні;

// – для позначення чергування голосних чи приголосних;

∅ – нульовий суфікс;

^ – суфікс;

∩ – корінь;

□ – закінчення;

⌊ – префікс;

⌋ – основа;

+ – приєднання частин одного слова до іншого;

→ або ← – напрям словотворення чи зміни форми слова.

14. Лінгвістичні терміни добиралися із сучасної мовної наукової та навчальної літератури, призначеної для середньої та вищої школи.

15. У словниковій статті подається: назва словникової статті (великими літерами), етимологія терміна, його значення (якщо термін полісемантичний, значення подаються в одній словниковій статті за номера-

ми 1)..., 2) ... тощо), деякі статті ілюструються словосполученнями з термінами.

16. Оскільки об'єктом опису словника є мовознавчі терміни, омонімія не подається
17. Приклад словникової статті. АЛІТЕРАЦІЯ (від лат. ad – до, при і littera – літера) – повторення однакових приголосних звуків чи звукосполучень у віршованому рядку, строфі, у реченні. Використовується як стилістичний засіб посилення виразності. Напрю: *Жухне жах на ножгах, на тривожних рубежах* (І. Драч); *Світи сотають нерви металеві, болить в бетон закована земля* (Л. Костенко); *Солодкий сон осі і сливи і сови у присмерку сплачі* (М. Вінграновський).
18. Тип характеризуваного словника: короткий тлумачний словник.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ СЛОВНИКА (2)

1. Повна назва словника: «Сучасний лінгвістичний словник».
2. Автор словника: Анатолій Загнітко.
3. Науково-довідкове видання.
4. Словник видано в м. Вінниця, видавництві «ТВОРИ» 2020 року.
5. Обсяг словника – понад дев'ятсот термінів.
6. Словник побудовано за абетковим принципом. У словнику використано принцип організації таких словосполучень за моделлю «стрижневе слово + залежне / залежні», тому кожний термін наведено за стрижневим словом, у постпозиції щодо якого наявний залежний / залежні компоненти.
7. Словник розрахований на науковців, учителів-словесників, аспірантів, студентів, учнів середніх шкіл, гімназій, ліцеїв, колегіумів.
8. Словникові статті ілюструються типовими словосполученнями із термінами, що тлумачаться, та ілюстративним матеріалом.
9. Словник складається зі: вступу, структури словника, умовних скорочень, словникових статей, невиключної ліцензії.
10. До словника увійшли найпоширеніші терміни, що активно використовуються в теоретичних, теоретико-прикладних і суто прикладних мовознавчих дослідженнях.

11. У вступі зазначено, що в пропонованому словнику використано дещо інший принцип абеткового розташування лінгвістичних термінів, ніж це спостережувано в традиційних термінологічних виданнях. Визначаючи наявність аналітичних термінів, що все більшою мірою повноправно й широко заявляють про себе, у словнику використано принцип організації таких словосполучень за моделлю «стрижневе слово + залежне / залежні», тому кожний термін наведено за стрижневим словом, у постпозиції щодо якого наявний залежний / залежні компоненти відносин такого зразка термінів і понять. Водночас застосований принцип лексикографічного структурування понять і термінів виявляє найпотужніші тенденції аналітичного термінотворення, що на сьогодні постають домінувальними, забезпечуючи послідовне диференціювання понять, надання кожному з них вичерпних кваліфікаційних і класифікаційних ознак.
12. Довідковий апарат словника: список умовних скорочень, український алфавіт, алфавітний покажчик термінів.
14. Лінгвістичні терміни добиралися із праць теоретичних, теоретико-прикладних і суто прикладних мовознавчих досліджень.
15. У словниковій статті подається: основне слово; кваліфікацію походження терміна, тобто вказівку на мову, з якої його запозичено, та можливий сучасний переклад чи тлумачення (розуміння, сприйняття та ін.) такого терміна; визначення нормативного наголосу; кваліфікацію тих термінів і понять, до яких варто звернутися для вичерпного їхнього розуміння й вияву статусу в лінгвістичних студіюваннях; декілька термінів за наявності різних найменувань того самого лінгвістичного поняття, їх подано як заголовні; транскрипцію з виявом тих чи тих асимілятивних, дисимілятивних та інших процесів в аналізі фонем, звуків; ілюстративний матеріал, що підтверджує вияв певного аналізованого мовного явища.
16. Оскільки об'єктом опису словника є мовознавчі терміни, омонімія не подається.
17. Приклад словникової статті. **Акронім** (грецьк. *akronim* від *akros* – найвищий, крайній та *onyma* – ім'я) – абрєвіатура, що складається з початкових літер або звуків; звукова абрєвіація, що постає омонімічною до

загальноживаного слова: *Наукове товариство імені Шевченка* (акронім: *НТШ*); *контрольно-пропускний пункт* (акронім: *КПП*) і под.

18. Тип характеризуваного словника: науково-довідкове видання.

ЗАГАЛЬНА (ПІДСУМКОВА) СХЕМА ЛЕКСИКОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Вибрати з тексту слово, назвати його в початковій формі.
2. Встановити, повнозначним чи службовим є аналізоване слово.
3. Розкрити лексичне значення слова у поданому тексті.
4. Виявити, конкретне чи абстрактне значення має аналізоване слово у тексті. Назвіть (відповідно) ознаки конкретних або абстрактних слів.
5. Встановити, однозначним чи багатозначним є аналізоване слово. В разі багатозначності показати різні його значення.
6. Встановити, в прямому чи переносному значенні вживається аналізоване слово у тексті. Якщо слово вжите у переносному значенні, виявити тип перенесення (метафора, метонімія, синекдоха).
7. Навести синоніми до аналізованого слова (по можливості).
8. Навести антоніми до аналізованого слова (по можливості).
9. Навести омоніми до аналізованого слова (по можливості).
10. Навести пароніми до аналізованого слова (по можливості).
11. Встановити після виявлення семантичних, фонетичних, морфологічних ознак походження слова.
12. Виявити, до активного чи пасивного шару лексики належить аналізоване слово. В разі потреби встановити, застарілим (архаїзмом, історизмом) чи неологізмом ї аналізоване слово.
13. Виявити, загальнонародним чи локальним (діалектизмом) є аналізоване слово.
14. Встановити приналежність слова до одного з шарів стилістично нейтральної чи специфічної лексики. Визначити, в якому стилі (чи стилях) вживається аналізоване слово.
15. Встановити стилістичну функцію слова у поданому тексті.

ВЗІРЕЦЬ ПОВНОГО ЛЕКСИКОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

*Спинюся я і довго буду слухать,
як **бродить** серпень по землі моїй.
Ще над Дніпром клубочиться задуха,
і пахне степом сизий деревій.*

(Л. Костенко)

1. Аналізоване слово у початковій формі: *бродити*.
2. Слово *бродити* належить до повнозначних слів, називає дію, є дієсловом.
3. Лексичне значення слова *бродити* у тексті: повільно ходити по землі.
4. Слово *бродити* у тексті має абстрактне значення.
5. Аналізоване слово є багатозначним, його значення: 1) повільно ходити без певної мети і напрямку; блукати; 2) поволі ходити мілкою водою, болотом; 3) повільно рухатися, пересуватися.
6. У тексті слово *бродити* вживається у переносному значенні, перенесення назви однієї дії на іншу – конкретної, властивої людині, на абстрактну – здійснюється на основі їх схожості. Отже, слово *бродити* у тексті є загальномовною метафорою.
7. Синоніми до аналізованого слова – *мандрувати, тинятися, блукати, сновигати, волчитися, вештатися, блудити, чалапати, чалапкати (розмовне), брьохати (розмовне)*.
8. Антоніми до слова – *стояти, не рухатися*.
9. Омонімів до слова – *бродити*²: бути в стані, процесі бродіння.
10. Пароніми до аналізованого слова *бродити* – *бродяжити*.
11. За походженням аналізоване слово належить до споконвічної української лексики, є староукраїнським.
12. Аналізоване слово належить до активної лексики.
13. Слово *бродити* є загальнонародним, оскільки вживається усіма мовцями без територіальних і соціальних обмежень.
14. З погляду стилістичного аналізоване слово є стилістично маркованим, може вживатися в розмовному, художньому, публіцистичному стилях.

15. У поданому тексті слово *бродити* вживається для увиразнення авторського мовлення. Ліна Костенко використовує це слово для того, щоб передати певне уповільнення темпу життя, яке потрібне для короткочасного перепочинку.

СХЕМА ЕТИМОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Вияснити сучасне значення слова.
2. Виділити корінь слова, вказати, вільний він чи зв'язаний.
3. Висловити свої пропозиції про походження слова.
4. Співставити свої пропозиції з даними етимологічного словника, законспектувати відповідну словникову статтю.
5. Пояснити (якщо можливо) причину затемнення чи втрати словом внутрішньої форми.
6. Подати список етимологічно споріднених слів.

ВЗІРЕЦЬ ЕТИМОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА ДЕФІНІЦІЯ

1. Визначення, тлумачення.
2. Корінь зв'язаний: *дефіні-* (пор. дефініувати).
3. З історичного погляду у слові можна виділити латинський префікс *де-* та корінь *-фін-*.
4. Лат. *definitio* – дериват від дієслова *definire* (від *finire* – закінчувати).
5. Втрата внутрішньої форми відбулася в процесі запозичення слова з латинської мови через ставропольську.
6. Етимологічно споріднені слова: *фінал*, *фініш*, а також лінгвістичні терміни: *інфінітив*, *фіналь*.

СХЕМА ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Визначити типи термінів за категоріями: загальнонаукові та загальнотехнічні, міжгалузеві, спеціальні.
2. За денотатом: терміни спостереження (*сині водорослі*) та теоретичні терміни (*синь*).
3. За номінацією: терміни для спеціальної мети – науки, техніки, виробництва, економіки, інфраструктури (в тому числі суспільно-політичні), мистецтва, масової комунікації тощо.
4. За типом поняття, яке термін називає: об'єктні (протокол, травоїдні, шайба), процесуальні (множення, справочинство, компресія), означальні (пігулковий, почервоніння, ламкість).
5. За формальною структурою: терміни-слова, терміни-словосполучення.
6. За змістовою структурою: однозначні та багатозначні.
7. За семантикою: вільні словосполучення (*довідка з місця роботи*), стягнені (*права людини*) або терміни-фразеологізми.
8. За мотивованістю / немотивованістю: мотивовані, частково мотивовані, неправильно мотивовані, немотивовані
9. За джерелом: власні, запозичені, інтернаціональні, гібридні.
10. За частинами мови.
11. За стилістичною диференціацією: нормативні, професіоналізми, жаргонізми.
12. За соціологічним аспектом: а) за авторством – індивідуальні та колективні; б) за сферою використання – універсальні (для схожих галузей) (*фонетика* – термін, властивий усім мовам), унікальні, або спеціальні (для однієї галузі) (*ергативність* – для певної групи мов), концептуально-авторські (для одного аспекту аналізу) (*глоссемантика*).
13. За квантитативною ознакою: високочастотні, середньочастотні, низькочастотні терміни.
14. За рівнем уніфікації: а) за основними функціями: нормативні / ненормативні, стандартизовані (рекомендовані) / нестандартизовані (нерекомендовані); б) за частковими функціями: недопустимі, паралельні, нормалізовані у міжнародному масштабі.

15. За історичною ознакою: терміни-архаїзми, терміни-історизми, терміни-неологізми.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ТЕРМІНА ЧАГАРНИК ЛИСТЯНИЙ

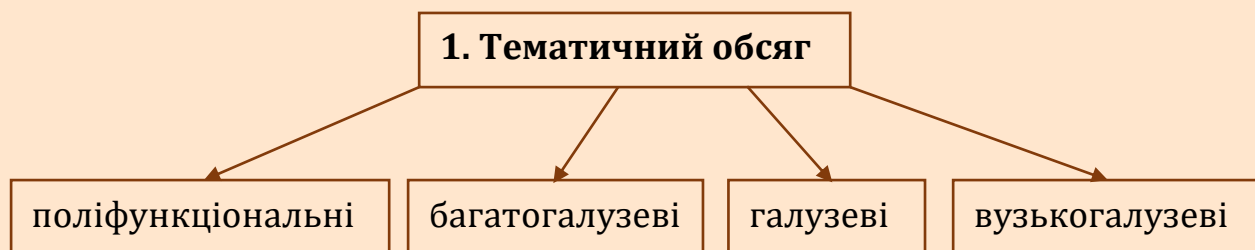
1. Загальнотехнічний, спеціальний (лісотехнічний).
2. Термін спостереження.
3. Термін для спеціальної мети (природничий).
4. Термін об'єктний.
5. Термін-словосполучення.
6. Однозначний.
7. Вільне словосполучення.
8. Частковомотивований.
9. Власний.
10. Іменниково-прикметниковий.
11. Нормативний.
12. Колективний, спеціальний.
13. Середньочастотний.
14. Нормативний, стандартизований.
15. Термін активного вживання.

СХЕМА ОПРАЦЮВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА

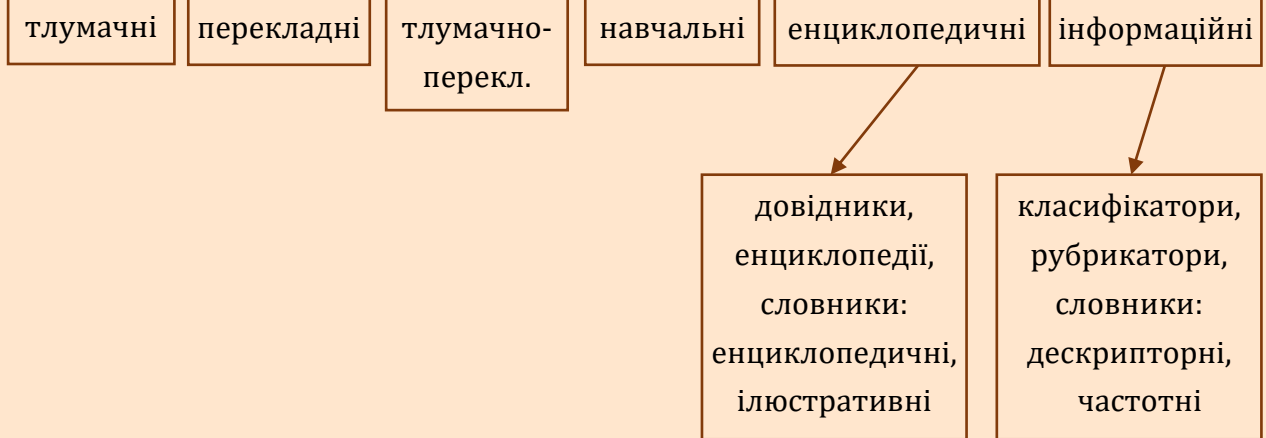
1. Вихідні дані словника.
2. Тип (перекладний, одномовний чи кількомовний), з яких мов і на які мови здійснюється переклад; одногалузевий чи кількагалузевий.
3. Виклад і аналіз передмови.
4. Призначення.
5. Обсяг сторінок, кількість термінів.
6. Способи вираження словесномовних термінів.
 - 6.1. Однослівні.
 - 6.1.1. Іменники.

- 6.1.2. Прикметники.
- 6.1.3. Дієслова.
- 6.1.4. Прислівники.
- 6.1.5. За сферою вживання (філософські, загальнонаукові, галузеві).
- 6.1.6. За походженням (власно мовні, запозичені).
- 6.1.7. Способи словотворення (лексико-семантичний, морфолого-синтаксичний, морфемний (за всіма різновидами)).
- 6.2. Терміносполуки.
 - 6.2.1. Модель терміносполук (за кількістю і характером слів, що входять до терміносполуки).
 - 6.2.2. Стрижневі слова.
 - 6.2.3. Детермінанти до стрижневих слів.
- 7. Аббревіатури, складні слова.
- 8. Епоніми.
- 9. «Ковані» слова.
- 10. Несловесномовні засоби вираження наукових понять.
- 11. Парадигматичні особливості в термінах (синонімія, омонімія, антонімія, паронімія).
- 12. Особливості витлумачення термінів (дефініція). Приклади та аналіз.
- 13. Позитивні сторони словника. Приклади.
- 14. Вади словника. Приклади.
- 15. Висновки.

Класифікаційна система термінологічних словників

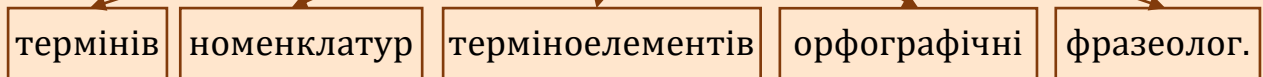
2. Спосіб семантизації та призначення словника

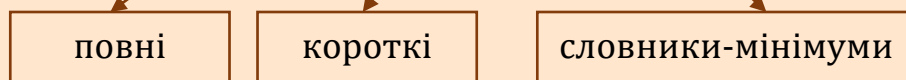
3. Функції словника

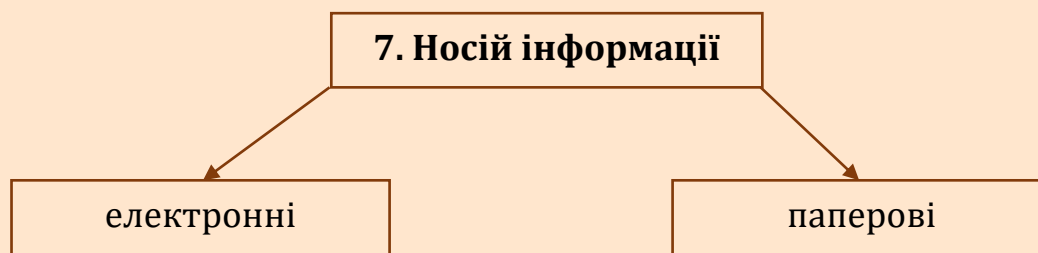
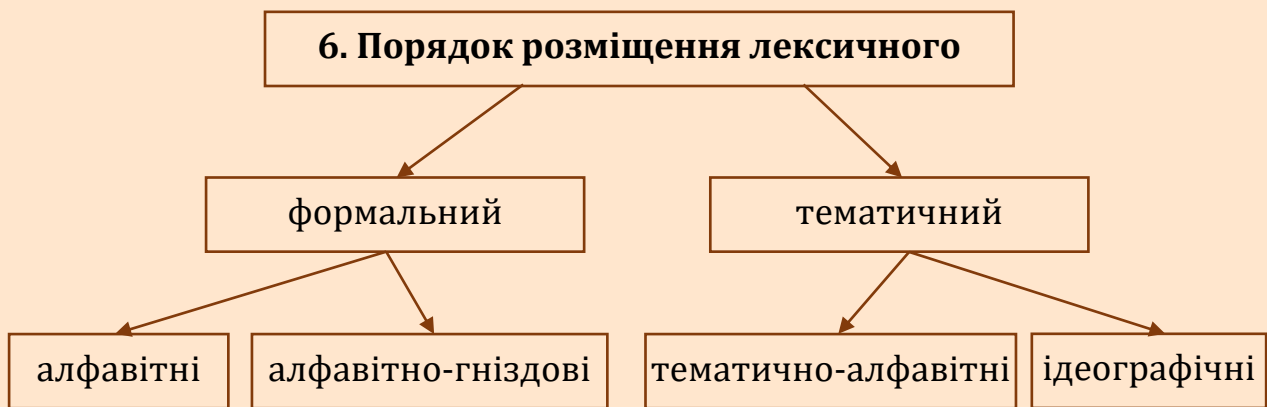

4. Аспективна організація

5. Обсяг словника

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА

1. Лісівництво: термінологічний словник. М-во освіти і науки, молоді та спорту України, НЛТУ України; уклад.: В. Д. Бондаренко, С. М. Землинський, Л. І. Копій, Г. Т. Криницький, В. В. Лавний, В. Г. Мазепа. Львів: НЛТУ України, 2013. 84 с.
2. Одномовний, одnogалузевий.
3. У передмові подано мету словника, форму подачі слів українською мовою, охарактеризовано особливості запису складних термінів, подано окремі тлумачення термінів.
4. Розрахований на викладачів і студентів спеціальних навчальних закладів, лісівників, працівників лісового господарства, лісової та деревообробної промисловості, викладачів.
5. 84 с., близько 20 тисяч термінів.
6. Способи вираження словесно мовних термінів.
 - 6.1. Однослівні.
 - 6.1.1. Іменники: *ареал, дичина, симбіоз.*
 - 6.1.2. Прикметники: *лісославний, пружинний, смолокурний.*
 - 6.1.3. Дієслова: *проріджувати, прорідити, прочищати.*

- 6.1.4. Дієприкметники: *сидячий, зчленований*.
- 6.1.5. За сферою вживання: *галузевий*.
- 6.1.6. За походженням: власномовні: *брость* та запозичені: *форзиція*.
- 6.1.7. Способи словотворення (лексико-семантичний, морфолого-синтаксичний, морфемний (за всіма різновидами): префіксальний: *залежність*, суфіксальний: *пиляний*, префіксально-суфіксальний: *розсадник*, префіксально-суфіксально-постфіксальний: *стимулювання*.
- 6.2. Терміносполуки: *ділянка лісорубна*.
- 6.2.1. Модель терміносполук (за кількістю і характером слів, що входять до терміносполуки): *двослівна, найчастотніша – іменник +прикметник*.
- 6.2.2. Стрижневі слова: *іменник*.
- 6.2.3. Детермінанти до стрижневих слів: *прикметник, дієприкметник*.
7. Аббревіатури: *лісгосп*. Складні слова: *нещільнокущовий, одностовбурний, сірководневий*.
8. Немає.
9. Немає.
10. Немає.
11. Термінологічні паралелі. Немає.
12. *Антракноз* – захворювання рослин.
13. До реєстру словника укладачі занесли одно-, дво- та багатослівні терміни, а також загальноновживані слова, які в словосполученні набувають спеціального значення.
14. Короткий реєстр термінів.
15. При укладанні нового словника пропонуємо використати увесь можливий ресурс енциклопедій та різних словників, який є в Україні на сьогодні, та додати номенклатурні назви, до яких входять як латинські терміни, так і народні (загальноновживані) назви. Напр.: **чубушник** – садівий жамін – *Philadelphus L.* Крім того варто задіяти підручники, монографії та періодичну літературу з лісівничої галузі, а також обов'язковий Держстандарт.

Досвід свідчить, що такі словники потрібно постійно оновлювати, цього вимагає розвиток як спеціальної, так і мовознавчої науки.

СХЕМА ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

Із тексту виписати діалектизм.

1. Аналізоване слово.
2. Відповідник у літературній мові.
3. Частина мови.
4. Тип діалектизму (фонетичний, лексичний, морфологічний).
5. Різновид типу.
6. Походження (для морфологічних діалектизмів).
7. Говір (група говорів).
8. Наріччя.

ВЗІРЕЦЬ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

[то¹д¹і дошч бу¹ рас¹ниї / а ¹гулиц¹а ¹дуже вуз¹ка / а коли ми
ў¹їіхалис¹мо ў са¹миї / ў Л¹в¹іў / то в¹ін то¹д¹і бу¹ ¹гарниї //]

[**рас¹ниї**] – рясний; прикметник; фонетичний діалектизм; вживання [р] на місці [р']; подільський говір; південно-західне наріччя.

[**гулиц¹а**] – вулиця; іменник; фонетичний діалектизм; вживання протетичного [г] на місці [в]; подільський говір; південно-західне наріччя.

[**ў¹їіхалис¹мо**] – в'їхали; дієслово; морфологічний діалектизм; західно-подільські та наддністрянські говірки; південно-західне наріччя.

СХЕМА МОРФЕМНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Аналізоване слово /словоформа/.
2. Основа слова, закінчення /для змінних слів/.
3. Основа: похідна чи непохідна, вільна чи зв'язана. Якщо похідна: суфіксальна, префіксальна, суфіксально-префіксальна, постфіксальна.
4. Корінь слова, вказати можливі звукові модифікації кореня.
5. Афікси: суфікс, префікс, постфікс /граматичні чи словотворчі/.
6. Зміни у морфемній структурі слова.
7. Графічний аналіз слова.

ВЗІРЕЦЬ МОРФЕМНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. *Надчутливий*.
2. *Надчутлив-*, *-ий*, закінчення виражає граматичне значення чол. р., одн., Н. або З.в.
3. *Надчутлив-*, похідна, вільна, префіксально-суфіксальна.
4. Корінь *чут-*. Однокореневі слова почуття, почувати. Корінь вільний.
5. Афікси: префікс *над-*, словотворчий, суфікс *-лив-*, словотворчий.
6. У слові відбулося спрощення, історичний корінь *чу-* (чути).
7. *Над-чут-лив-ий*.

СХЕМА СЛОВОТВІРНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Аналізоване похідне /мотивоване/ слово.
2. Твірне /мотивувальне/ слово. Твірна основа.
3. Словотвірний афікс.
4. Спосіб словотворення.

ВЗІРЕЦЬ СЛОВОТВІРНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. *Тепло* (іменник, чи короткий прикметник, чи прислівник, чи слово, співвідносне з категорією стану).
2. Мотивоване.

3. Утворене від прикметника теплий суфіксом –о.
4. Морфологічний тип, суфіксальний.

СХЕМА ІСТОРИКО-СЛОВОТВІРНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

1. Аналізоване слово.
2. Частина мови.
3. Твірне слово.
4. Основа слова, її характеристика.
5. Суфікс, його характеристика.
6. Префікс, його характеристика.
7. Спосіб творення.
8. Тип словотворення.
9. Фонетичні зміни.

ВЗІРЕЦЬ ІСТОРИКО-СЛОВОТВІРНОГО АНАЛІЗУ СЛОВА

Правдьдникъ – 1) правдьдникъ; 2) іменник; 3) правдьдникъ – правьдъный – правда; 4) правьдъный – основа проста, похідна; 5) –икъ; словотвірний, після злиття із суфіксом -ин- указує на назву особи за дією чи станом у суспільстві, родом діяльності; 6) -; 7) морфологічний, суфіксальний; 8) продуктивний тип; 9) чергування [e] з [∅] внаслідок розвитку редукованого в сильній позиції у голосний повного творення та занепад його у слабкій позиції (праведник – правда).

СХЕМА МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ІМЕННИКА

1. Словоформа в реченні.
2. Початкова форма.
3. Лексичне значення.
4. Лексико-граматичні розряди.
5. Граматичні категорії: рід, число, відмінок, істота / неістота; засоби вираження їх.

6. Відміна, група (обґрунтувати).
7. Морфемна будова.
8. Словотвірний аналіз.
9. Синтаксична роль.
10. Місце наголосу.

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ІМЕННИКА

1. *Затисла **груша** в жовтих кулачках смачного сонця лагідні жовточки* (М. Вінграновський).
2. Груша.
3. Плід садового і лісового фруктового дерева. Має заокруглену форму.
4. Загальний іменник, конкретний, речовинний.
5. Ж.р., одн., Н.в., неістота, граматичне значення виражене флексією -а.
6. І відміна, мішана група, основа закінчується на шиплячий.
7. Складається із кореня *груш-* та флексії -а.
8. Немотивована лексема, первинна.
9. Підмет.
10. Наголошений корінь *гру́ша*.

СХЕМА МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ПРИКМЕТНИКА

1. Прикметникова словоформа у реченні.
2. Початкова форма (Н.в. однини чол. роду).
3. Лексичне значення.
4. Лексико-граматичний розряд.
5. Граматичні категорії прикметника: рід, число, відмінок; засоби вираження їх.
6. Ступінь порівняння для якісних прикметників.
7. Повна (стягнена, нестягнена) чи коротка форма прикметника.
8. Група (обґрунтувати).
9. Морфемний аналіз слова.
10. Словотвірний аналіз слова.
11. Синтаксична роль.
12. Місце наголосу.

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ПРИКМЕТНИКА

1. *Інтерпретація художнього тексту вимагає усвідомлення **творчого** задуму автора і правильного тлумачення смислової значущості кожного його компонента (А. Загнітко).*
2. Творчий.
3. Який стосується творчості, містить елементи нового.
4. Відносний.
5. Ч.р., одн., Р.в., граматичне значення передає флексія -ого.
6. Немає.
7. Повна, стягнена форма.
8. Тверда група, оскільки шиплячий, на який закінчується основа прикметника, в українській мові завжди твердий.
9. Корінь твор-, суф. -ч-, закінчення -ого.
10. Утворене від дієслова творити суфіксальним способом.
11. Означення.
12. Твóрчого.

СХЕМА МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ЧИСЛІВНИКА

1. Числівникова словоформа у реченні.
2. Початкова форма.
3. Лексичне значення.
4. Розряд за значенням.
5. Структурний розряд.
6. Граматичні категорії: відмінок, рід, число (якщо є); засоби вираження.
7. Морфемна будова.
8. Словотвірний аналіз.
9. Синтаксична роль..
10. Місце наголосу.

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ЧИСЛІВНИКА

1. *На той час суддями були якісь два Осли, одна нікчемна Шкапа та два стареньких Цапа* (Л. Глібов).
2. Два.
3. Назва числа і його цифрового позначення.
4. Означено-кількісний, власне-кількісний.
5. Простий.
6. Чол.р., Н.в.. II парадигма відмінювання.
7. Дв- корінь, -а – флексія.
8. Немотивована, непохідна лексема.
9. Підмет.
10. Флексія.

СХЕМА МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ЗАЙМЕННИКОВИХ СЛІВ

1. Словоформа.
2. Початкова форма.
3. Розряд за значенням.
4. Граматичні категорії: рід, число (якщо є), відмінок; засоби вираження їх.
5. Морфемна будова.
6. Словотвірна будова (якщо є).
7. Синтаксична роль.
8. Місце наголосу.

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ЗАЙМЕННИКОВОГО СЛОВА

1. *Відчув себе, й досить* (В. Стус).
2. Себе.
3. Займенниковий іменник, зворотний.
4. Р.в., категорії числа та роду невиявлені. Граматичне значення передає -е.
5. Корінь себ-, флексія -е.

6. Немає.
7. Прямий додаток.
8. Себє.

СХЕМА МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЄСЛОВА

1. Аналізоване слово.
2. Початкова форма.
3. Лексичне значення.
4. Вид і його значення, засоби вираження.
5. Перехідність, засоби вираження.
6. Стан, засоби вираження.
7. Час, засоби вираження.
8. Спосіб, засоби вираження.
9. Особа чи рід, число; засоби вираження.
10. Основа інфінітива і основа теперішнього часу, клас.
11. Дієвідміна.
12. Будова слова.
13. Від якого слова і яким способом утворене.
14. Синтаксична функція.
15. Наголос (сталий чи змінний, його місце).

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЄСЛОВА

1. *Вітри з розгону поламали скрипку, гуде у сосен буйна голова* (Л. Костенко).
2. Поламати.
3. Згинаючи, або б'ючи з силою, розділити щось на частини.
4. Доконаний вид, завершена дія, парновидове, префіксальна видова пара.
5. Перехідне дієслово, керує іменником у З.В. без прийменника.
6. Дієслово активного стану, дія завершена, результату досягнуто.
7. Дієслово минулого часу, суф. -л-.
8. Дійсний спосіб, показник збігається з показником часу.

9. З особа множини, флексія -и.
10. Основа інфінітива полам-а-ти; основа теперішнього часу полам-ај-у, II клас.
11. I дієвідміна.
12. Префікс по-, корінь -лам-, суф. -а-, -ти.
13. Утворене від дієслова ламати префіксально-суфіксальним способом.
14. У реченні виконує роль присудка.
15. Наголос сталий, поламáли.

СХЕМА МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЄПРИКМЕТНИКА

1. Аналізоване слово.
2. Початкова форма.
3. Вид і засоби його вираження.
4. Стан і засоби його вираження.
5. Час і засоби його вираження.
6. Рід, засоби вираження.
7. Відмінок, засоби вираження.
8. Число, засоби вираження.
9. Морфемна будова.
10. Від якого дієслова і яким суфіксом утворений.
11. Синтаксична роль.
12. Характер і місце наголосу.

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЄПРИКМЕТНИКА

1. **Висохлий** за літо потічок безшумно звився чорним вужиком серед пожовклих трав (М. Стельмах).
2. Висохлий.
3. Доконаний вид, префікс ви-.
4. Активний дієприкметник, суф. -л-.
5. Співвідноситься з минулим часом, суф. -л-.
6. Чол. рід, флексія -ий.
7. Н.в.

8. Однина.
9. Префікс ви-, корінь -сох-, суф. -л-, флексія -ий.
10. Утворено від інфінітивної основи за допомогою суфікса -л-.
11. Узгоджене означення.
12. Наголос падає на префікс, вісохлий.

СХЕМА МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЄПРИСЛІВНИКА

1. Аналізоване слово.
2. Вид, засоби вираження.
3. Час, засоби вираження.
4. Дія одночасна чи попередня щодо дієслова-присудка.
5. Від якого дієслова і яким суфіксом утворений.
6. Морфемний аналіз.
7. Синтаксична роль.
8. Місце наголосу.

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЄПРИСЛІВНИКА

1. *Поруч дзюркотів ясний струмок, **стрибаючи** по зеленім, оброслім мохом камінню* (О. Гончар).
2. Недок. вид, суф. -учи.
3. Теперішній час, суф. -учи.
4. Дія одночасна з основним дієсловом.
5. Утворений від основи теперішнього часу дієслова стрибаю за допомогою суфікса -чи.
6. Корінь стриб-, суф. -ај-, -учи.
7. Обставина способу дії.
8. Стриба́ючи.

СХЕМА МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЄСЛІВНОЇ БЕЗОСОБОВОЇ ФОРМИ НА -НО, -ЕНО, -ТО

1. Аналізована словоформа.
2. Вид, засоби вираження.
3. Перехідність, засоби вираження.
4. Стан, засоби вираження.
5. Словотворчий аналіз.
6. Морфемний аналіз.
7. Синтаксична функція.
8. Місце наголосу.

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЄСЛІВНОЇ БЕЗОСОБОВОЇ ФОРМИ НА -НО, -ЕНО, -ТО

1. *Коліно новеньких штаненят **розпанахано** аж донизу, з розхристаної матроски світять голі груденята, а ніжне личко зашмароване піском* (С. Васильченко).
2. Доконаний вид, префікс роз-.
3. Перехідна форма, керує З.в. іменника коліно.
4. Результативний стан.
5. Утворений від дієприкметника розпанаханий суфіксом -о.
6. Префікс роз-, корінь -панах-, суфікси -а-, -н-, -о.
7. Позиція головного члена односкладного речення, співвіднесеного з присудком.
8. Розпанáхано.

СХЕМА МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ПРИСЛІВНИКА

1. Аналізоване слово.
2. Група і підгрупа за значенням.
3. Ступінь порівняння, категорія оцінки і засоби їх вираження.
4. Від якого слова залежить?

5. Синтаксична роль.
6. Будова, від якого слова і яким способом утворений.
7. Місце наголосу.

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ПРИСЛІВНИКА

1. *Нарешті таки впав сніг. Почався він удень...* (Є. Гуцало).
2. Обставинний прислівник, часу.
3. Немає.
4. Залежить від дієслова почався.
5. Обставини часу.
6. Префікс у-, корінь -день, відіменникова вербалізація, прийменниково-відмінкова форма.
7. Удэнь.

СХЕМИ АНАЛІЗУ АНАЛІТИЧНИХ СИНТАКСИЧНИХ МОРФЕМ

а) прийменника

1. Речення для аналізу.
2. Аналізована словоформа з прийменником.
3. Група за походженням.
4. Група за будовою.
5. З якою відмінковою формою іменника вжито у реченні.
6. Семантичний тип прийменника.

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ПРИЙМЕННИКА

1. *Через кон'юнктуру, мов через колоду, чешуть не питаючись дядьки* (Б.Олійник).
2. Через кон'юнктуру.
3. Первинний прийменник.
4. Простий.
5. Ужито із З.В. іменника.
6. Логічний прийменник.

б) сполучника

1. Речення для аналізу.
2. Група за значенням: сурядний чи підрядний.
3. Група за функцією в реченні.
4. Група за походженням.
5. Група за будовою.
6. Група за вживанням: одиничний, повторний.

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ СПОЛУЧНИКА

1. *Коли потяг у даль загуркоче, пригадаються знову мені дзвін гітари у місячні ночі, поцілунки й жоржини сумні* (В. Сосюра).
2. Підрядний сполучник, часовий.
3. Функціонує у складнопідрядному реченні як засіб вираження підрядного зв'язку.
4. Вторинний (похідний).
5. Складний.
6. Одиничний.

в) частки

1. Речення для аналізу.
2. Група за місцем і роллю в мовних одиницях (фразова, слово- чи формотворча).
3. Група за функціонально-семантичними особливостями.
4. Група за походженням.
5. Пре-, пост- чи вільно позиційна.

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ЧАСТКИ

1. *Співай же серце, не мовчи* (В. Сосюра).
2. Словотворча частка.
3. Надає смисловий відтінок, підсилювальна.
4. Первинна (непохідна) частка.
5. Перебуває у постпозиції до слова *співай*.

г) вигука

1. Речення для аналізу.
2. Група за походженням.
3. Група за значенням.

ВЗІРЕЦЬ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ВИГУКА

1. *Поділять тебе, земле, ой, поділять* (М. Коцюбинський).
2. Первинний або односкладовий.
3. Емоційний, передає жаль, засмучення мовця.

СХЕМИ ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ЧАСТИН МОВИ

ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІМЕННИКА

1. Аналізоване слово.
2. Частина мови.
3. На яке питання відповідає.
4. Початкова форма (Н. в. одн.).
5. Істота (неістота).
6. Загальна чи власна назва.
7. Рід.
8. Число.
9. Відмінок.
10. Давня основа.
11. Сучасна відміна.
12. Синтаксична роль.

ВЗІРЕЦЬ ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ІМЕННИКА

Братъ – іменник; хто?; початкова форма – братъ; істота; загальна; чоловічий рід; однина; Н. в.; давня основа – на -ѣ; сучасна II відміна; підмет.

Сърдьце – іменник; що?; початкова форма – сърдьце; неістота; загальна; середній рід; однина; Н. в.; давня основа – на -ѡ; сучасна II відміна; підмет.

ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАЙМЕННИКА

1. Аналізоване слово.
2. Частина мови.
3. На яке питання відповідає.
4. Початкова форма (Н. в.).
5. Розряд.
6. Особа.
7. Число.
8. Рід.
9. Відмінок.
10. Первинна форма чи похідна.
11. Сучасний варіант (вказати фонетичні зміни).
12. Синтаксична роль.

ВЗІРЕЦЬ ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ЗАЙМЕННИКА

Мы – займенник; хто?; ми; особовий; I особа множини; називний відмінок; первинна форма; сучасний варіант – ми (Н. в.); підмет.

Вьсѣмъ – займенник; кому?; вьси; означальний; множина; давальний відмінок; похідна форма; сучасний варіант – всі (Н. в.), всім (Д. в.); зредуковані в слабкій позиції занепали, ѣ дав рефлекс і; додаток.

Твоихъ – займенник; чиїх?; твои; присвійний; множина; знахідний відмінок; новоутворення; сучасний варіант – твої (Н. в.), твоїх (Д. в.); зредукований ѣ у слабкій позиції занепав; означення.

Тобѣ – займенник; кому?; ты; особовий; однина; давальний відмінок; первинна форма; сучасний варіант – ти (Н. в.), тобі (Д. в.); ѣ дав рефлекс і; додаток.

ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИКМЕТНИКА

1. Аналізоване слово.
2. Частина мови.
3. На яке питання відповідає.
4. Початкова форма (Н. в. одн.).
5. Розряд за значенням.
6. Походження.
7. Рід.
8. Число.
9. Відмінок.
10. Ступінь порівняння.
11. Тип відмінювання.
12. Сучасний варіант (вказати фонетичні зміни).
13. Синтаксична роль.

ВЗІРЕЦЬ ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРИКМЕТНИКА

Вірная – прикметник; яка?; вірная; якісний; займенниковий, членний; жіночий рід; однина; називний відмінок; займенниковий тип відмінювання; вірная (повна, нестягнена), *h* дав рефлекс *i*; означення.

Добрѣ – прикметник; якій?; добра; якісний; займенниковий, нечленний; жіночий рід; однина; давальний відмінок; займенниковий тип відмінювання; добрій (повна, стягнена), *h* дав рефлекс *i*; означення.

ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЧИСЛІВНИКА

1. Аналізоване слово.
2. Частина мови.
3. На яке питання відповідає.
4. Початкова форма (Н. в. одн.).
5. Розряд.
6. Будова (простий, складний, складений).
7. Відмінок.
8. Сучасний варіант (вказати фонетичні зміни).
9. Синтаксична роль.

ВЗІРЕЦЬ ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ЧИСЛІВНИКА

П[е]ть дес[е]ть – числівник; скільки?; п[е]ть дес[е]ть; кількісний; складений; знахідний відмінок; п'ятдесят (зрощення компонентів, втрата назальності носовим, занепад зредукованих у слабкій позиції, ствердіння [т']); додаток.

Семьсотъ – числівник; скільки?; семьсотъ; кількісний; складний; знахідний відмінок; сімсот (зрощення компонентів, занепад зредукованих у слабкій позиції, зміна [е] на [і]); додаток.

ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЄСЛОВА

1. Аналізоване слово.
2. Частина мови.
3. Початкова форма.
4. Особова (неособова) форма.
5. Спосіб.
6. Час.
7. Проста чи складена форма.
8. Вид.
9. Особа.
10. Число.
11. Рід.
12. Дієвідмінювання.
13. Творення.
14. Синтаксична роль.

ВЗІРЕЦЬ ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЄСЛОВА

Ходиль ~смь – дієслово; ходити; особова форма; дійсний спосіб; минулий час; складена форма; перфект; доконаний вид; 1 особа; однина; чоловічий рід; утворене від активного дієприкметника минулого часу ходиль і дієслова ~смь (бути в теперішньому часі однини); присудок.

Хвалите – дієслово; хвалити; доконаний вид; наказовий спосіб; множина; II особа; синтетична форма; II тематичне дієвідмінювання; основа теперішнього часу – хвал-и-ши.

ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЄПРИКМЕТНИКА

1. Аналізоване слово.
2. Частина мови.
3. Активний (пасивний).
4. Час.
5. Форма (членна, нечленна).
6. Рід.
7. Число.
8. Відмінок.
9. Тип відмінювання.
10. Сучасна форма.
11. Синтаксична роль.

ВЗІРЕЦЬ ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЄПРИКМЕТНИКА

Будучее – іменна форма дієслова – дієприкметник; активний; теперішній час; членний; середній рід; однина; Н. в.; займенникове відмінювання; у сучасній українській мові форма втрачена; означення.

ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИСЛІВНИКА

1. Аналізоване слово.
2. Частина мови.
3. Група за значенням.
4. Походження.
5. Сучасна форма.
6. Синтаксична роль.

ВЗІРЕЦЬ ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРИСЛІВНИКА

Съде – прислівник; прислівник місця; відзайменникового походження (сь + де); у сучасній українській мові його витіснив відзайменниковий прислівник тут; обставина місця.

СХЕМА АНАЛІЗУ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ

1. Речення для аналізу.
2. За метою висловлювання (розповідне, питальне, спонукальне).
3. За змістом (стверджувальне чи заперечне).
4. За емоційністю (неокличне чи окличне).
5. За способом вираження судження: розчленоване (двоскладне) чи нерозчленоване (односкладне): означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове, інфінітивне, номінативне; словоречення; вокативне речення.
6. За наявністю членів речення: наявні тільки головні члени речення (непоширене), наявні головні й другорядні члени речення (поширене).
7. За наявністю всіх необхідних членів речення: наявні всі необхідні для змісту члени речення (повне), якийсь член речення пропущений (неповне: контекстуальне, ситуативне, еліптичне).
8. За наявністю ускладнюючих компонентів: ускладнюючі компоненти відсутні (неускладнене); наявні однорідні, відокремлені, уточнюючі члени речення, вставні чи вставлені структури, звертання (ускладнене).
9. Розбір за членами речення:
 - а) який член речення (підмет: простий чи складений; присудок: простий, іменний чи дієслівний складений, складний; означення: узгоджене чи неузгоджене; прикладка: поширена чи непоширена; додаток: прямий чи непрямий; обставина: місця, часу, способу дії тощо);
 - б) чим виражений член речення;
 - в) з яким словом яким зв'язком пов'язаний: координаційним; повним (у чому саме) чи неповним узгодженням; сильним чи слабким керуванням; приляганням; тяжінням; кореляційним зв'язком.

СХЕМА АНАЛІЗУ ОДНОРІДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ

1. Речення з однорідними членами для аналізу.
2. Які слова в реченні є однорідними членами?
3. Які саме члени речення є однорідними?
4. Морфологічне вираження їх.

5. Непоширені вони чи поширені?
6. Від якого слова залежать або яке слово від них залежить?
7. Яким типом підрядного зв'язку пов'язані однорідні члени з цим словом?
8. Якими засобами виражений цей зв'язок?
9. Тип сурядного зв'язку між однорідними членами (єднальний, приєднальний, градаційний, протиставний, розділовий, допустовий).
10. Якими засобами виражений сурядний зв'язок між однорідними членами речення (інтонація, сполучники, порядок слів, підрядний зв'язок з третім словом)?
11. Наявність узагальнюючого слова, його позиція щодо однорідних членів, морфологічне вираження, яке узагальнене поняття виражає?
12. Розділові знаки в реченні.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ОДНОРІДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ

1. ***Тече*** вода в синє море, ***та не витікає*** (Т. Шевченко).
2. Однорідними членами є слова *тече*, (*та*) *не витікає*.
3. Це присудки.
4. Виражені дієсловами дійсного способу, теперішнього часу, недоконаного виду.
5. Непоширені.
6. Залежать від слова-підмета – іменника *вода*.
7. Зв'язані з ним предикативним зв'язком координації.
8. –
9. Між однорідними членами сурядний протиставний зв'язок.
10. Виражений сурядною протиставною інтонацією, сурядним протиставним сполучником ***та*** в значенні ***але***.
11. –
12. Перед протиставним сполучником стоїть кома.

СХЕМА АНАЛІЗУ ВІДОКРЕМЛЕНИХ (УТОЧНЮВАЛЬНИХ) ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ

1. Речення для аналізу.
2. Яке слово (слова) є відокремленими (уточнюючими) членами?
3. Який це саме другорядний член речення?
4. Морфологічне вираження (частина мови, форма).
5. Непоширені чи поширені члени речення?
6. Від якого слова речення залежить відокремлений (уточнюючий) член речення?
7. Яким типом підрядного зв'язку з ним зв'язаний?
8. Які додаткові значення вносить відокремлений (уточнюючий) член речення до основного повідомлення?
9. Особливості значення відокремленого члена речення.
10. Яким є відокремлений (уточнюючий) член речення за позицією (пост- чи препозиційний)?
11. Які умови відокремлення (сміслові підкреслення чи уточнення; порядок слів; завантаженість залежними словами; синтаксична несполучуваність)?
12. Розділові знаки.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ВІДОКРЕМЛЕНИХ (УТОЧНЮВАЛЬНИХ) ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ

1. *Шлях широкий, покритий талим снігом, гадюкою поп'явся на гору* (П. Мирний).
2. Відокремленими є слова *покритий талим снігом*.
3. Це відокремлене означення.
4. Виражене дієприкметником із залежними словами, тобто дієприкметниковим зворотом.
5. Означення поширене.
6. Залежить від підмета *шлях*.
7. Зв'язане з ним зв'язком узгодження; з реченням в цілому пов'язується напівпредикативним зв'язком.
8. Виражений цей зв'язок інтонацією і флексією **-ий** слова *покритий*.

9. Означення узгоджене, повне (рід чол., число одн., відм. наз.).
10. Постпозиційне.
11. Умови відокремлення: смислове підкреслення, постпозиція, завантаженість залежними словами.
12. Після слів *широкий, снігом* стоять коми, які виділяють відокремлене означення (за правилом: поширене означення, виражене дієприкметниковим зворотом, відокремлюється у постпозиції до означуваного слова).

СХЕМА АНАЛІЗУ ВСТАВНИХ СЛІВ (СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ)

1. Речення для аналізу.
2. Котре слово (словосполучення) є вставним?
3. Морфологічне вираження його.
4. До якого члена речення чи до всього речення відноситься?
5. Якими засобами пов'язане з реченням?
6. Якого додаткового значення надає реченню?
7. Пре-, інтер- чи постпозиційне?
8. Розділові знаки.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ВСТАВНИХ СЛІВ (СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ)

1. *Здається, ти й позаторік тут був?* (Л. Глібов).
2. *Здається* – вставне слово.
3. Виражене модальним словом дієслівного походження.
4. Відноситься до усього речення.
5. З реченням зв'язане інтонацією, яка характеризується розривом цілності речення, прискореним темпом вимови, зниженням тону голосу, ослабленим наголосом.
6. Вставне слово виражає невпевненість.
7. Препозиційне.
8. Після слова *здається* стоїть кома, яка виділяє вставне слово у реченні.

СХЕМА АНАЛІЗУ ВСТАВНИХ І ВСТАВЛЕНИХ РЕЧЕНЬ, СЛОВСПОЛУЧЕНЬ, СЛІВ

1. Речення для аналізу.
2. Назвати вставне чи вставлене речення (словосполучення, слово).
3. Яким це речення (словосполучення) є за наявністю головних членів (чи компонентів) у ньому?
4. До якого члена речення чи до всього речення відноситься вставне чи вставлене речення (словосполучення, слово)?
5. Якими засобами пов'язане з основним реченням (інтонація, сполучник сурядності, сполучник підрядності).
6. Який додатковий зміст вносить в основне речення?
7. Пре-, інтер- чи постпозиційне?
8. Розділові знаки.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ВСТАВНИХ І ВСТАВЛЕНИХ РЕЧЕНЬ, СЛОВСПОЛУЧЕНЬ, СЛІВ

1. *Інколи поодинокі летючі рибки залітали на палубу, а одна крізь ілюмінатор (так звуться вікна на пароплаві) залетіла до каюти (М. Трублаїні).*
2. *Так звуться вікна на пароплаві* – вставлене речення.
3. Двоскладне.
4. Відноситься до слова *ілюмінатор*.
5. Зв'язане з основним реченням інтонацією.
6. Розкриває значення слова *ілюмінатор*.
7. Знаходиться вставлене речення в інтерпозиції.
8. Виділяється дужками.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЗВЕРТАННЯ

1. Речення для аналізу із звертанням.
2. Яке слово (слова) в реченні є звертанням?
3. Морфологічне вираження звертання (частина мови, форма).
4. Непоширене чи поширене звертання?
5. Якими засобами зв'язане із реченням (інтонація; узгодження присудка із звертанням у числі та роді)?
6. Яким є звертання з боку стилістичного (емоційно нейтральне; емоційно забарвлене)?
7. Яким є звертання за місцем у реченні (препозиційне, інтерпозиційне, постпозиційне).
8. Розділові знаки у реченні.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ЗВЕРТАННЯ

1. *Борись, мій хлопчику, навчайся і роби* (М. Бажан).
2. Звертанням є *мій хлопчику*.
3. Виражене іменником у кличному відмінку із займенником.
4. Поширене.
5. З реченням звертання зв'язане інтонацією і узгодженням головних членів у формі простих дієслівних присудків у числі.
6. Стилiстично нейтральне.
7. Інтерпозиція.
8. Після слів *борись* і *хлопчику* стоять коми, якими звертання виділяється у реченні.

СХЕМА СИНТАКСИЧНОГО АНАЛІЗУ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ (ССР)

1. Аналізоване речення (ССР).
2. З скількох частин складається? Назвати їх.
3. Відкритої чи закритої структури?
4. Які змістові відношення та їх відтінки існують між предикативними частинами:

єднальні (з вільним порядком предикативних одиниць: суміжність, перелік, тематичне поєднання, заперечення і ін.; зі сталим порядком предикативних одиниць: часова послідовність);

розділові (чергування дій або явищ, ряд явищ з однаковим результатом, питальний відтінок; сумнів, непевненість, вагання);

єднально-детерміновані (часова послідовність, причинно-наслідкові зв'язки, умовно-результативні зв'язки; висновків зміст, раптовість або несподіваність, вказівка на виняток);

зіставно-протиставні: зіставлення (суміжність, подібність, допустовість, розташування у просторі, роз подільність, часові відношення); протиставлення (контрастне, обмежувальне, компенсуюче);

градаційні (з двобічним зв'язком; з одnobічним зв'язком).

Спільний другорядний член?

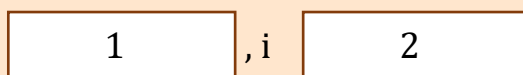
Наявність у наступній частині співвідносного займенника або прислівника?

5. Розділові знаки в реченні.
6. Графічна схема речення.
7. Характеристика кожної предикативної частини за типом простого речення.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ССР

1. *Ми збирали з сином жолуді дубові, і про день майбутній я казав синкові (М.Рильський). Це складносурядне речення.*
2. *Складається з двох предикативних частин. 1 – ми збирали з сином жолуді дубові; 2 – про день майбутній я казав синкові.*

3. Речення відкритої структури.
4. Між предикативними частинами єднальні відношення, сталий порядок предикативних частин, перелік одночасних дій.
5. Предикативні частини пов'язані між собою сурядною інтонацією і сурядним єднальним сполучником *і*; після слова *дубові* перед сполучником *і* стоїть кома, що відділяє частини складносурядного речення.
6. Графічна схема речення:

7. **Перша** предикативна частина *‘ми збирали з сином жолуді дубові’* побудована за типом простого, двоскладного, поширеного, повного, неускладненого речення.

Хто? *Ми з сином* – підмет, складений, зі значенням спільності, виражений сполученням займенника *ми* у називному відмінку та іменника *сином* в орудному відмінку з прийменником *з*; і т.д.

Друга предикативна частина *‘про день майбутній я казав синкові’* побудована за типом простого, двоскладного, поширеного, повного, неускладненого речення.

(Далі характеристика кожного члена речення).

СХЕМА СИНТАКСИЧНОГО АНАЛІЗУ СКЛАДНОПІДРЯДНОГО РЕЧЕННЯ (СПР)

1. Аналізоване речення.
2. Котра з двох частин є головною, і котра – підрядною?
3. До якого члена головної частини (чи до всієї головної частини) відноситься підрядна частина:
 - а) до члена головної частини, вираженого вказівним словом, зміст якого конкретизується;
 - б) до члена головної частини, вираженого іменником чи прислівником, зміст якого уточнює;
 - в) до одного з членів головної частини, при якому підрядна частина компенсує відсутній, але потрібний за змістом член речення;

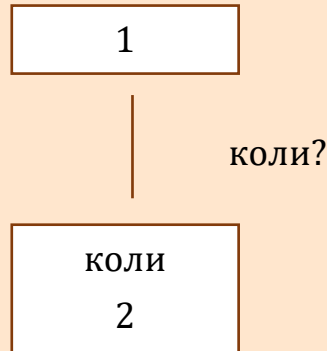
- г) до всієї головної частини, в якій виступає як певний член речення?
4. На яке питання відповідає підрядна частина?
 5. Вид підрядної частини за подібністю до члена речення?
 6. Якими засобами підрядна частина зв'язана з головною (підрядна інтонація, підрядний сполучник або сполучне слово, вказівне слово, співвідношення видових, часових і способових форм дієслів-присудків, порядок частин, фразеологічні елементи)?
 7. Група в окремих видах підрядних частин (у часових: одночасність, різночасність; умовних: реальна/ірреальна умова; в допустових: власне-допустове, узагальнено-допустове, умовно-допустове значення тощо).
 8. У якій синтаксичній функції виступає сполучне слово?
 9. Позиція підрядної частини щодо головної.
 10. Розділові знаки у реченні.
 11. Графічна схема речення.
 12. Якими є частини складнопідрядного речення за структурними типами простих речень?

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ СПР

1. *Лиш інколи, коли сильніший порив вітру відносив набік куряву, видко було оддалік дві каруци..* (М. Коцюбинський).
2. Речення складне, складнопідрядне, складається з двох частин:
головна – лиш інколи видко було оддалік дві каруци,
підрядна – коли сильніший порив вітру відносив набік куряву.
3. Підрядна частина відноситься до обставини часу головної частини, вираженої прислівником *інколи*, і уточнює її зміст.
4. Підрядна частина відповідає на питання *коли саме?*
5. Підрядна частина часова.
6. Зв'язана з головною частиною підрядною інтонацією, сполучним словом *коли*, розташуванням підрядної частини після слова *інколи*.
7. Дії підрядної і головної частини одночасні.
8. Сполучне слово *коли* виступає обставиною часу підрядної частини.
9. Підрядна частина знаходиться всередині головної (інтерпозиція).

10. Після слів *інколи, куряву* стоять коми, якими виділяється підрядна частина всередині головної.

11. Графічна схема речення:

12. Головна частина побудована за типом простого, односкладного, безособового, поширеного, повного, неускладненого речення; підрядна частина побудована за типом простого, двоскладного, поширеного, повного, неускладненого речення.

(Далі характеристика кожного члена предикативних частин).

СХЕМА СИНТАКСИЧНОГО АНАЛІЗУ БЕЗСПОЛУЧНИКОВОГО СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

1. Аналізоване речення.
2. З яких частин складається? Назвати їх.
3. До якої з основних груп належить БСР: з однотипними (однорідними) частинами, з різнотипними (неоднорідними) частинами?
 - а) Які смислові відношення між частинами складного безсполучникового речення з однотипними частинами (перелік одночасних чи сумісних явищ; перелік послідовних у часі явищ; зіставлення чи протиставлення явищ)?
 - б) Які смислові відношення між частинами складного безсполучникового речення з різнотипними частинами (з'ясувально-об'єктні, часові, причинові, умовні, наслідкові та ін.)?
4. Якими засобами зв'язані частини БСР (інтонація, співвідношення часових, видових і способових форм дієслів-присудків, порядок розташування речень, спільний другорядний член, наявність у наступному

реченні співвідносного займенника чи прислівника, наявність у першому компоненті слова, пояснюваного другим компонентом)?

5. Розділові знаки у реченні.
6. Графічна схема речення.
7. Якими є частини БСР за структурними типами простих речень? Характеристика кожного члена предикативних частин.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ БЕЗСПОЛУЧНИКОВОГО СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

1. *Донька всміхнулась і не заперечувала: вона знала свого батька* (О. Гончар).
2. Речення складне безсполучникове, складається з двох частин: 1) *Донька всміхнулась і не заперечувала*, 2) *вона знала свого батька*.
3. Це СБР з різнотипними (неоднорідними) частинами.
4. Друга частина нагадує обставинне причинове підрядне речення.
5. Друга частина зв'язана з першою інтонацією, порядком розташування частин, наявним у другій частині займенником *вона*, співвідносним зі словом *батька* першої частини.
6. Після слова *заперечувала* стоїть двокрапка, яка відділяє другу частину складного речення від першої.
7. Графічна схема речення:

8. Перша частина побудована за типом простого, двоскладного, поширеного, повного, ускладненого однорідними присудками речення; друга частина побудована за типом простого, двоскладного, поширеного, повного, неускладненого речення.

(Далі аналіз кожного члена предикативних частин).

СХЕМА СИНТАКСИЧНОГО АНАЛІЗУ СКЛАДНОГО БАГАТОКОМПОНЕНТНОГО РЕЧЕННЯ

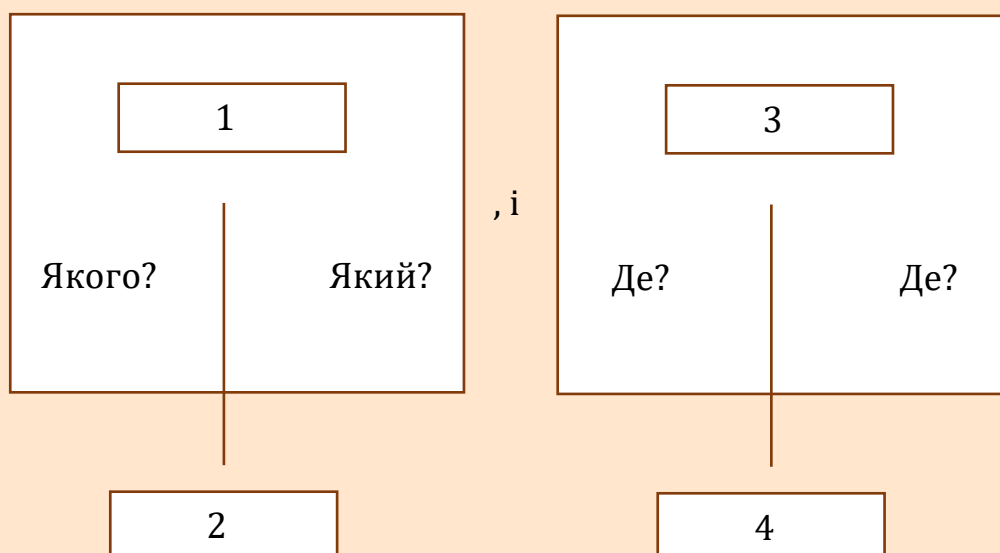
1. Аналізоване БСР.
2. Яку складну конструкцію являє собою це речення:
 - а) конструкцію з сурядним поєднанням предикативних частин;
 - б) конструкцію з підрядним поєднанням предикативних частин;
 - в) конструкцію з безсполучниковим поєднанням предикативних частин;
 - г) конструкцію змішаного типу?
3. Частини складного речення поєднані:
 - а) сурядним зв'язком; вид сурядності; засоби вираження;
 - б) підрядним зв'язком; вид підрядності: – з послідовною підрядністю; – з супідрядністю (однорідною чи неоднорідною); – з супідрядністю і послідовною підрядністю; засоби вираження;
 - в) безсполучниковим зв'язком; вид безсполучникового зв'язку; засоби вираження;
 - г) змішаним типом зв'язку; види зв'язків; засоби вираження.
4. Аналіз предикативних частин за типами простих речень.
5. Розділові знаки у реченні.
6. Графічна схема речення.
7. Аналіз членів речення кожної з предикативних частин.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ СБР

1. *Він заскочив до директора, який виявився футбольним болільником, і я вмить опинився там, де пекли хліб (Ю. Яновський).*
2. Це СБР змішаного типу (із підрядним та сурядним зв'язком); у ньому – 4 предикативних одиниці: 1-ша – *він заскочив до директора*; 2-га – *, який виявився футбольним болільником*; 3-я – *я вмить опинився там*; 4-а – *де пекли хліб*.
3. Перша і друга предикативні частини поєднані підрядним зв'язком; перша частина є незалежною по відношенню до другої, друга – залежною,

є підрядним присубстантивно-атрибутивним. Між 1-ою і 2-ою частиною атрибутивні відношення, що виражаються інтонацією, сполучним словом *який*, питанням *якого?* Та залежністю у 1-ій частині від додатка *до директора*, постпозицією другого речення; третя і четверта предикативні частини також поєднані підрядним зв'язком, третя частина є незалежною по відношенню до четвертої, четверта – залежною, є підрядним обставинним місця. Між 3-ою і 4-ою частинами відношення обставинні місця, що виражаються інтонацією, сполучним словом *де*, вказівним словом *там*, питанням *де?*, постпозицією 4-ої частини; 1-ша і 2-га частини та 3-я і 4-а складають блоки, поєднані сурядним зв'язком; зв'язок єднальний, наслідково-висновковий, виражений інтонацією, сурядним єднальним сполучником *і*, порядком розташування частин.

4. *Перша, друга і третя* предикативні частини побудовані за типом простого, двоскладного, поширеного, повного, неускладненого речення; *четверта* предикативна частина побудована за типом простого, однокладного, неозначено-особового, поширеного, повного, неускладненого речення.
5. Після слів *директора, болільником, там* стоять коми, які виділяють частини БСР.
6. Графічна схема цього СБР така:

7. Аналіз членів речення кожної предикативної частини.

СХЕМА АНАЛІЗУ ПЕРІОДУ

1. Яким є період за метою висловлювання.
2. Яким є період за емоційно-експресивним забарвленням.
3. Яким є період за характером вираження відношення до дійсності.
4. Виокремити частини періоду (засновок і висновок).
5. Указати, яку синтаксичну конструкцію становить собою період?

Складнопідрядне речення.

Складносурядне речення.

Складне безсполучникове речення.

Просте речення ускладненого типу.

Багатокомпонентне складне речення з різними типами зв'язку.

6. Якими синтаксичними одиницями є компоненти засновку?

Багатокомпонентне складне речення з підрядними зв'язками. З:

Послідовною підрядністю.

Неоднорідною підрядністю.

Однорідною супідрядністю.

Комбінованою підрядністю тощо.

Багатокомпонентне складне речення із сурядними зв'язками.

Багатокомпонентне речення з недиференційованим зв'язком.

Багатокомпонентне речення з різними типами зв'язку.

Просте речення, ускладнене сурядними рядами однорідних членів.

7. За структурою якого речення побудовано висновкові частину?

Простого речення.

Складносурядного речення.

Складнопідрядного речення.

Складного безсполучникового речення.

Багатокомпонентного складного речення з різними типами зв'язку

тощо.

8. Тип синтаксичного зв'язку між компонентами періоду.
9. Засоби поєднання компонентів періоду.
10. Пунктуація.

ВЗІРЕЦЬ АНАЛІЗУ ПЕРІОДУ

¹*Дорога* *сиплеться з коліс*, ²*з усіх боків линяє ліс*, ³*зима*, *оточена ріднею, переверта доверху дном річки, заковані сріблом, і празникує*: ⁴*поруч з нею ми опинились за столом* (Ігор Римарук).

1. Розповідне.
2. Неокличне.
3. Стверджувальне.
4. Засновок – Дорога ... празникує.
5. Висновок – поруч з нею ми опинились за столом.
6. Період становить собою багатоконпонентне складне речення із безсполучниковими зв'язками.
7. Компоненти засновку є предикативними частинами багатоконпонентного складного речення із безсполучниковими зв'язками.
8. Висновкова частина побудована за схемою простого двоскладного речення.
9. Тип синтаксичного зв'язку між компонентами періоду – прислівно-кореляційний.
10. Засоби поєднання компонентів періоду – інтонація, співвідношення видо-часових і способових форм дієслів-присудків.
11. Між частинами засновку (1, 2, 3) ставиться кома: 3-я предикативна частина ускладнена відокремленими поширеними узгодженими означеннями, що виділяються комами. Висновок виділено двокрапкою.

СХЕМА ПУНКТУАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ РЕЧЕННЯ

1. Вид розділового знака:

Одиничний знак:

Крапка.

Двокрапка.

Три крапки.

Крапка і кома.

Тире.

Знак питання.

Знак оклику.

Парні знаки:

Дві коми.

два тире.

Дужки.

Лапки.

2. Тип розділового знака за функцією:

Відділювальний.

Розділювальний.

Виділювальний.

3. Формулювання правила.

4. Назвіть (якщо це можливо) варіант розділового знака.

5. Функція використання розділового знака:

Виділення речень у тексті.

Оформлення окремого речення як закінченого, так і незакінченого.

Позначення межі між сурядним рядом слів.

Позначення межі між предикативними частинами складного речення.

Виділення ускладнювальних компонентів простого ускладненого речення.

Виділення сурядних рядів з узагальнювальними словами.

Виділення слів автора і власне прямої мови у конструкціях прямої мови.

6. Особливості пунктуації у зв'язку з функціональним призначенням тексту:

Науковий стиль:

Перевага знаків, що мають логіко-граматичне обґрунтування.

Відсутність інтонаційних і смислових знаків.

Нормативне вживання розділових знаків.

Офіційно-діловий стиль:

6.2.1. Стандартне вживання розділових знаків.

Публіцистичний та художній стиль:

Вираження логічного/емоційного змісту.

Наявність нормативних/ індивідуально-авторських знаків.

Багатозначність і полі функціональність розділових знаків.

Вираження методики тексту.

ВЗІРЕЦЬ ПУНКТУАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ РЕЧЕННЯ

... Добрідень,¹ дерево,¹ ім'я твоє пам'ятає щорік усе менше людей:² вони мають клопотів більше –³ тобі ж лише тінь будувати,⁴ кришити птахам шкоринку полудня,⁵ грозу лоскотати під пахвами... (Ігор Римарук).

1 – парний знак (дві коми), виділювальний, при звертанні, виділяється звертання в інтерпозиції.

2 – одиничний, двокрапка, виділювальний, виділяє предикативну частину багатоконпонентного складного речення, приєднану безсполучниковим зв'язком, роз'яснювально-пояснювального змісту.

3 – одиничний, тире, відділювальний, виділяє частину багатоконпонентного складного речення, приєднану безсполучниковим зв'язком, з наслідковим змістом.

4, 5 – одиничні, коми, розділювальний, виділяє однорідні присудки простої ускладненої предикативної частини.

СХЕМА ПОВНОГО ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

1. Приналежність тексту до функціонального стилю.
2. Тема та ідея твору.
3. Жанр тексту.
4. Спосіб вираження змісту (проза чи поезія).
5. Логічний спосіб подачі інформації (розповідь, міркування, опис).
6. Характер побудови тексту (мова монологічна та діалогічна).
7. Лінгвістичний аналіз:

Лексичний аналіз

- Споконвічна українська лексика (спільноіндоевропейська, спільнослов'янська, спільносхіднослов'янська і власне українська) і запозичення. Доцільність використання саме такого співвідношення лексики (щодо її походження).
- Співвідношення лексики щодо її емоційності, нормативності (наявність діалектизмів, розмовно-просторічних елементів, професіоналізмів і жаргонізмів тощо).
- Багатозначні слова та роль їх (для створення образності чи комічного ефекту, каламбурів і т. ін.).
- Синоніми. Доцільність їх використання (для точного добору слова, як засіб ампліфікації, для усунення тавтології тощо).
- Антоніми і доцільність їх використання (як засіб контрасту, оксиморону тощо).
- Роль омонімів і паронімів у тексті.
- Співвідношення активної і пасивної лексики (історизми – архаїзми та неологізми), неологізмів (загальномовних та індивідуально-авторських).
- Роль образних засобів у тексті (метафор, порівнянь тощо), їх оригінальність та доцільність.

Фонетико-орфоепічний аналіз

- Сміслова закінченість фрази, ритму.
- Інтонування: ритмічність, емоційність.
- Мовленнєвий такт: сміслова закінченість чи незакінченість.
- Милозвучність і римування.
- Наголошування (нормативність, ненормативність, причина цього).
- Засоби милозвучності: чергування голосних і приголосних (музикальність, вимовна легкість, співучість, асонанс, алітерація, анафора, епіфора, рондо, зевгма; розкладення алітерації, оноματοпея).

Морфемно-словотвірний

- Стилiстично забарвлені морфеми в тексті.
- Інтерпретація дериватів. Словотвірчі засоби, що надають семантико-стилiстичних відтiнкiв словам (зменшуваності, пестливості, згрубіло-

сті, урочистості, фольклорності; книжності, розмовності, емоційності, інтимності тощо).

- Роль морфем і словотворчих засобів у створенні образності й уточненні змісту твору.

Частиномовний

- Функції іменника в тексті: номінативна, описова, оцінна, емоційна, символічна, конкретизувальна тощо.
- Функції прикметників: виражальна, конкретизувальна, образна і т. ін.
- Функції дієслова: виражальна, динамічна, емоційно-оцінна, образна тощо.
- Чим зумовлений відбір автором тих чи інших граматичних категорій (авторською настановою, жанром, стилем чи типом мовлення і т. ін.)?

Синтаксичний

- Прості й складні речення, їх смислові й стилістичні функції.
 - Роль речень за метою висловлювання.
 - Функції однорідних членів речення: номінативна (для перерахування), виражально-характеризувальна, для створення гумористичного ефекту тощо.
 - Роль односкладних речень: описова, узагальнено-смилова, виражальна.
 - Роль вставних слів і речень.
 - Функція відокремлених членів речення.
 - Роль прямої мови?
 - Які синтаксичні одиниці в тексті переважають і чому?
8. Мовна домінанта тексту.
 9. Індивідуально-авторські мовні засоби, які створюють особливості саме цього твору.
 10. Висновок про найдоцільніші лінгвістичні засоби, які мають основне смислове і виразове навантаження, сприяють точній і дійовій передачі теми та ідеї твору.

ВЗІРЕЦЬ ПОВНОГО ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Чари ночі

Сміються, плачуть солов'ї
І б'ють піснями в груди:
"Цілуй, цілуй, цілуй її, –
Знов молодість не буде!
Ти не дивись, що буде там,
Чи забуття, чи зрада:
Весна іде назустріч вам,
Весна в цей час вам рада.
На мент єдиний залиши
Свій сум, думки і горе –
І струмись власної душі
Улий в шумляче море.
Лови летючу мить життя!
Чаруйсь, хмілій, впивайся,
І серед мрій і забуття
В розкошах закохайся.
Поглянь, уся земля тремтить
В палких обіймах ночі,
Лист квітці рвійно шелестить,
Траві струмок воркоче.
Відбилися зорі у воді,
Летять до хмар тумани...
Тут ллються пахощі густі,
Там гнуться верби п'яні.
Як іскра ще в тобі горить
І згаснути не встигла, –
Гори! Життя – єдина мить,
Для смерті ж – вічність ціла.
Чому ж стоїш без руху ти,
Коли весь світ співає?

Налагодь струни золоті:
Бенкет весна справляє.

І сміло йди під дзвін чарок

З вогнем, з піснями в гості
На свято радісне квіток,
Кохання, снів і млості.
Загине все без вороття:
Що візьме час, що люди,
Погасне в серці багаття,
І захохнуть груди.

І схочеш ти вернуть собі,
Як Фауст, дні минулі...
Та знай: над нас – боги скупі,
Над нас – глухі й нечулі...”

.....
.....

Сміються, плачуть солов'ї

І б'ють піснями в груди:
“Цілуй, цілуй, цілуй її:
Знов молодість не буде!”

(О. Олесь)

Аналізований текст належить до художнього стилю, оскільки саме цей стиль пов'язується з поетичним світосприйняттям і художньо-образним мисленням. У тексті взаємодіють книжні та розмовні елементи.

Темою твору “Чари ночі” є гімн весні, життю, коханню, а ідеєю – заклик поета оцінити життя “летючу мить”.

Цей твір належить до інтимно (любовно)-пейзажної лірики, за жанром – це народна пісня літературного походження, яку виконує Ніна Матвієнко. Це поезія, тому що мова віршова, підпорядкована певній ритмічній організації.

Текст, за формою реалізації інформації, є роздумом (міркуванням). Автор висловлює свої думки, переживання, почуття; стверджує і доводить, що “знов молодість не буде!”. У тексті є три частини:

– теза (основне твердження): “Сміються, плачуть солов’ї

І б’ють піснями в груди:

“Цілуй, цілуй, цілуй її, –

Знов молодість не буде!”;

– докази, аргументи: в наступних строфах, але яскраво виражено:

“Як іскра ще в тобі горить

І згаснути не встигла, –

Гори! Життя – єдина мить,

Для смерті ж – вічність ціла”;

– висновок:

“І схочеш ти вернути собі,

Як Фауст, дні минулі...

Та знай: над нас – боги скупі,

Над нас – глухі й нечулі...”

Роздум у тексті дедуктивний – від загальних положень до конкретних висновків з елементами твердження (доказ істинності висунутої тези). Мова тексту монологічна: автор звертається до однієї особи, яка втілює в собі інших людей.

У тексті зі складу споконвічної української лексики виділяються такі семантичні (тематичні) групи слів, успадковані з індоєвропейської пра-мови:

- назви предметів і явищ навколишнього середовища (астрономічні об’єкти, предмети і явища природи, водні простори, пори року і частини доби): *весна, море, земля, ночі, струмок, зорі, вода, хмари, тумани, дні*;
- назви рослин та їх частин: *лист, квітка, трава, верби*;
- назви птахів: *солов’ї*;
- назви органів і частин людського тіла: *груди, серце*;
- назви дій, станів і життєвих процесів: *б’ють, іде, стоїш, співає*;
- назви якостей: *густі*.

У визначенні власне української лексики важлива роль належить засобам словотвору:

- назви із значенням абстрагованих ознак на *-інь*: *струмінь*;
- назви із значенням абстрагованих ознак на *-ість*: *молодість, вічність*;
- звукосполуки *-оро-, -оло-* : *вороття, захохнуть, молодість*.

Запозичення зі слов'янських мов:

- фонетичні старослов'янізми: – початковий [j] перед наступним [o], [y]: *єдиний, єдина*;
- звукосполучення *ра-* на початку слова перед наступним приголосним відповідно до східнослов'янського початкового *ро-*: *рада, радісне*. Старослов'янізми надають урочистого звучання;
- італійські за походженням слова: *бенкет*;
- німецькі лексичні запозичення: *Фауст, чарка*.

Крім загальноживаної лексики в тексті є спеціальна лексика, якій притаманні обмежувальні ознаки. Це фонетичні діалектизми: *сей*; автор вживає сакральні лексеми, тоді, коли йдеться не про Всевишнього, а про християнських уявних надприродних істот, слово *бог* вживається в множині й пишеться з малої літери: *боги скупі*.

Подибуємо в тексті багатозначні слова, вжиті для створення образності: *земля, вода*.

За допомогою синонімів автор описує різноманітність ознак, інтенсивність прояву дій, семантичний обсяг явища, за допомогою яких можна висловити будь-яке індивідуальне спрямування думки, наприклад, контекстуальні синоніми: *забуття, зрада; сум, думки, горе; чаруйсь, хміль, впивайся; шелестить, воркоче; загине, погасне, захохнуть; скупі, глухі, нечулі*.

У тексті виділяємо епітет-оксиморон – *сміються, плачуть солов'ї*, який вживається для поєднання різко протилежних понять, що логічно виключають одне одного, але насправді разом дають нове уявлення; контекстуальні антоніми – *мрій* ↑↓ *забуття*; “тези-антитези” – *життя* ↑↓ *смерті*; *єдина мить* ↑↓ *вічність ціла*. Вони оживлюють думку підкресленим зіставленням тих або інших полярних сторін.

У поезії є неповні омоніми, зокрема, омоформи – *рада*, омофони – *горе*, омографи – *гори*. Автор вживає їх для досягнення певного стилістичного ефекту.

Крім активної лексики (загальноновживаних слів) у тексті є пасивна лексика, наприклад, лексико-фонетичний архаїзм (*сей*).

Поезія насичена метафорами: „сміються, плачуть солов'ї”, „б'ють піснями в груди”, „весна іде”, „земля тремтить”, „лист шелестить”, „струмок воркоче”, „летять тумани”, „ллються пахощі”, „гнуться верби”, „світ співає”, „весна бенкет справляє” (здебільшого вжито персоніфікацію як різновид метафори); епітетами: *власна душа, шумляче море, летюча мить, в палких обіймах, пахощі густі, верби п'яні, єдина мить, вічність ціла, струни золоті, свято радісне*.

Є евфемізми: „погасне в серці багаття”, „захолонуть груди” – замість “умерти”.

Антономазія: як *Фауст* – шукач істини, який за молодість, силу і багатство продав душу дияволу.

Асоціативна символіка: *весна* – молодість, кохання.

Названі художні засоби є оригінальними і доцільними, оскільки вони доповнюють зміст тексту і розкривають ліричні образи. Лексичний склад тексту віддзеркалює логічну і мовну домінанту, адже тісно переплітається активна і пасивна лексика, загальноновживана і спеціальна, споконвічна українська і запозичена.

Інтонування у вірші ритмічне, що сприяє емоційності.

Віршовий розмір – двоскладовий ямб, римування перехресне /*абаб*/, рима – чергування чоловічої з жіночою. Тому наголошування нормативне і чергується через рядок.

У тексті поєднується алітерація з асонансом. Здебільшого переважають шиплячі-свистячі [щ], [ш], [ч], [с], що передають роздуми і переживання; [л] – любов, ласку, лагідний смуток і, водночас рішучість; [р] – рішучість; [о], [а] – спів, силу духу; [і] – ніжність, кохання; [у] – сум, страх, жаль.

За допомогою синтаксичної фігури кільця – повтор першої та останньої строфи, автор передає значущість своїх роздумів.

На морфемному рівні носіїв естетичного навантаження спостерігається небагато. У вірші вжито префікси: *на-* (*назустріч*), *за-* (*забуття, закохай-*

ся), від- (відбились), з- (згаснути), за допомогою яких слову надається інша семантика; суфікси *-ість* (молодість, вічність) вказують на вік, тривалість часу; *-инь* (струмінь) сприяє створенню абстрактних понять.

У тексті важливу роль відіграють частини мови. Так, поезія насичена дієсловами, їх налічується 48, серед яких переважають дієслова наказового способу: *не дивись, залиш, улий, лови, чаруйсь, хмілій, поглянь...*, які спонукають і закликають до дії. Є велика кількість іменників (65), які здійснюють описову, перелічувальну характеристику.

Речення у тексті здебільшого складні безсполучникові та складно-сурядні. Прості речення побудовані за типом односкладного. За метою висловлювання переважають розповідні речення, але також є окличні та питальні. Окличні речення спонукають і закликають до дії: *„Цілуй, цілуй, цілуй її, – Знов молодість не буде!“*, *„Лови летючу мить життя!“*, *„Як іскра ще в тобі горить і згаснути не встигла, – Гори!“*

Питальне речення передає внутрішні переживання: *„Чому ж стоїш без руху ти, Коли весь світ співає?“*. Є також речення з незавершеною думкою, обірвані, що передають роздуми автора: *„І хочеш ти вернути собі, як Фауст, дні минулі...“*

Усі лінгвістичні засоби, які автор ввів у текст, є доцільними і мають основне смислове і виразове навантаження, сприяють логічній і дієвій передачі теми та ідеї твору.

З поезії в поезію О.Олесь повторює ті ж образи: *„Сміються, солов'ї“*, *„сміявся день“*, *„Весь божий день сміявся“*, *„Буде проміння всміхатися нам“*, *„трава всміхалась“*, *„сонце сміється“*, *„сміється ніч“*, *„усмішки блискучого сонця“*. І так з поезії в поезію, з рядка в рядок... Уся збірка поезій *„З журбою радість обнялась“* – варіації кількох нечисленних образів.

СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

СХЕМА ФОНЕТИЧНО-СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1. Пошук явищ фоносемантики.
2. Експресивні можливості звуків. Звукопис: асонанс, алітерація, анафора, епіфора, дисонанс, паронимазія, ономапея. Стилiстичнi функцiї.
3. Фонетичні засоби як складники тропів і стилістичних фігур.
4. Засоби милозвучності: евфонічні чергування голосних і приголосних звуків та вимовна легкість (повноголосся, подовження, спрощення) тощо.
5. Значення фонетично-стилiстичних засобiв для вираження основної думки твору й створення відповідного настрою.

СХЕМА ЛЕКСИЧНО-СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1. Стилiстична характеристика лексики (книжна, розмовна, нейтральна, стилiстично забарвлена).
2. Стилiстичне використання споконвiчно української лексики (спiльно-iндевропейської, спiльнослов'янської, спiльносхiднослов'янської й власне української) та запозичень. Доцiльнiсть такого спiввiдношення лексики за походженням.
3. Спiввiдношення лексики за емоцiйнiстю й нормативнiстю (наявнiсть дiалектизмiв, розмовно-просторiчних елементiв, професiоналiзмiв i жаргонiзмiв).
4. Багатозначнi слова та iхнi функцiї.
5. Синонiми як основне джерело засобiв словесної образностi й стилiстичної виразностi. Перифрази та евфемiзми, iхнi стилiстичнi функцiї.
6. Загальномовнi й контекстуальнi антонiми, iхнi стилiстичнi функцiї. Антонiмiчна градацiя, антитеза, прийом антонiмiчної iронiї, епiтет-оксиморон.

7. Стилістичні можливості різних видів омонімів.
8. Паронімія як стилістичний засіб. Парономазія (або паронімічна атракція).
9. Співвідношення активної та пасивної лексики (історизми, архаїзми, загальнономовні та індивідуально-авторські неологізми), їхні функції. Використання екзотизмів, етнографізмів, варваризмів, анахронізмів.
10. Різновиди тропів, їхня стилістична роль, оригінальність і доцільність.
11. Лексичні засоби як складники фігур стилістичного синтаксису.
12. Стилістичне навантаження фразеологізмів. Види трансформування фразеологічних одиниць та їхня стилістична роль.
13. Художньо-естетичне інтерпретування лексики тексту. Вплив лексично-стилістичних засобів на вираження ідейно-образного й естетичного змісту твору.

СХЕМА СЛОВОТВІРНО-СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1. Стилістично забарвлені морфеми в тексті.
2. Інтерпретування дериватів. Словотвірні засоби, що надають семантично-стилістичних відтінків словам (зменшувальності, пестливості, згрублості, урочистості, фольклорності, книжності, розмовності, емоційності, інтимності тощо).
3. Стилістично забарвлені морфеми як складники тропів і фігур стилістичного синтаксису.
4. Контекстуальні (індивідуальні) морфемно-словотвірні утворення в тексті.
5. Роль словотвірних засобів у створенні образності й уточненні змісту твору.

СХЕМА МОРФОЛОГІЧНО-СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1. Співвідношення частин мови в поданому тексті. Варіантність морфологічних форм.
2. Семантично-стилістичні функції самостійних, службових частин мови й вигуків.
3. Тропи й стилістичні фігури, в основі яких виразні морфологічні засоби (слова певних частин мови, граматичні форми роду, числа, відмінка, особи, часу тощо). Характеристика тексту з погляду нормативності морфологічних засобів.
4. Вплив типу мовлення, жанру, функційного стилю, теми, основної думки на добір автором певних граматичних форм.

СХЕМА СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ

1. Різновиди речень за метою висловлювання, їхня роль.
2. Стилiстична роль різних видів односкладних речень.
3. Стилiстичні функції однорідних членів речення.
4. Стилiстичне навантаження вставних і вставлених конструкцій і звертань.
5. Стилiстичні функції відокремлених членів речення.
6. Синтаксичні одиниці як складники тропів і стилістичних фігур.
7. Домінування в тексті певних синтаксичних одиниць, їхня смислова доцільність.
8. Синтаксичні особливості індивідуального стилю мовлення щодо використання простих речень.
9. Значення синтаксичних засобів (зокрема, простих речень) у побудові образної системи тексту тощо.

СХЕМА СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

1. Стилiстичнi функцiї рiзних видiв складних речень.
2. Стилiстичне вживання багатокomпонентних ускладнених синтаксичних структур.
3. Перiод як стилiстичне явище, його рiзновиди.
4. Стилiстичне навантаження прямої, непрямої та невлаcне прямої мови.
5. Домiнування в тексті певних синтаксичних одиниць, їхня смислова доцiльнiсть.
6. Фiгури стилiстичного синтаксису, їхнi функцiї. Синтаксичнi одиницi, що стали основою стилiстичних фiгур.
7. Значення синтаксичних засобiв (зокрема, складних речень, багатокomпонентних ускладнених синтаксичних структур, прямої, непрямої та невлаcне прямої мови, перiоду) в побудовi образної системи тощо.
8. Синтаксичнi особливостi iндивiдуального стилю щодо вживання складних синтаксичних структур.

СХЕМА ПОВНОГО СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1. Функцiйний стиль, жанр тексту, спiсiб вираження змiсту (проза чи поезiя).
2. Тема (пiдтема), основна думка тексту.
3. Мовнi засоби (фонетичнi, лексичнi, фразеологiчнi, морфемно-словотвiрнi, морфологiчнi, синтаксичнi), що мають стилiстичне навантаження. Доцiльнiсть їхнього добору.
4. Тропи й фiгури стилiстичного синтаксису, їхнi функцiї.
5. Експресивно-емоцiйний колорит тексту.
6. Стилiстичнi прийоми: стилiстична детермiнацiя, iнтердепенденцiя, констеляцiя, комутацiя, створення звукового фону, актуалiзацiя (нетрадицiйна сполучуванiсть, деавтоматизацiя тощо), стилiзацiя та iн.
7. Iндивiдуально-авторськi мовнi засоби, якi створюють особливостi тексту.

8. Мовна домінанта тексту. Найдоцільніші стилістичні засоби, які мають основне смислове й виразове навантаження, сприяють точному й дієвому творенні образної системи тексту.

СХЕМА СТИЛІСТИЧНО-КОГНІТИВНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

1. Функційний стиль, жанр (у художньому стилі – експресивно-емоційного колориту).
2. Фігури висування (актуалізації) – засоби висування: конвергенція (поєднання комплексу стилістичних прийомів), зчеплення (наявність подібних елементів у подібних позиціях), контраст, обманене очікування (порушення передбачуваності подій), логічний наголос, емфатичні конструкції, графічні засоби, фігури, тропи, рими, гра слів, промовисті власні назви, ненормативні елементи мовлення, ненормативна частотність використання певного елементу мовлення тощо; залежність засобів висування від стилю (ідіостилу) автора (адресанта повідомлення); вплив засобів висування на подальше розуміння тексту.
3. Фігури-тло: найбільш важливі в контекстуальному значенні й стилістично вагомні фрагменти; розмежування фігур і тла та їхній аналіз; роль фігур-тла в тексті.
4. Інференції: додаткові концептуальні смисли; аналіз фреймів, скриптів, гештальтів, образів-моделей, сценаріїв конкретного тексту, процесів концептуалізації й категоризації тощо; стилістичні засоби актуалізації концепту в тексті, характеристика його структурно-семантичних особливостей і виокремлення стилістично істотних засобів, які сприяють актуалізації концепту:
 - а) стилістичні прийоми, які беруть участь в актуалізації концепту, їхні когнітивно значущі характеристики;
 - б) когнітивні механізми, задіяні в реалізації різних стилістичних категорій (оцінювальність, емотивність, образність, інтертекстуальність, імпліцитність тощо) актуалізації концепту;
 - в) когнітивно значущі індивідуально-мовленнєві особливості репрезентації концептів;

- г) активізація структур знання залежно від висунення у тексті певного семантичного компонента концепту, зумовленого особливостями реалізації категорій інформативності, інтертекстуальності та ін.;
 - д) способи моделювання асоціативно-сміслового розгортання концепту;
5. Висновок про цілісну концептуальну систему, що визначає когнітивну сутність стилістичного прийому.
 6. Невербальні елементи повідомлення: домислення логічних елементів, яких не вистачає в описі тих чи тих подій, розпізнавання установок комунікативного акту й інтенції партнера по діалогу та ін.

СХЕМА ПОРІВНЯЛЬНО-СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ОСНОВНОГО Й КАНОНІЧНОГО (ОСТАТОЧНОГО) ТЕКСТІВ

1. Ознайомитися з уривком, поданим у першодруці й основному тексті та осмислити зміст.
2. Виокремити словесні образи, проаналізувати мовні засоби, за допомогою яких вони репрезентуються.
3. Потлумачити мовні засоби, за допомогою яких створюється підтекст, конотації та асоціації. Звернути увагу на точність і доречність слів.
4. Схарактеризувати стилістичні особливості поданих уривків на фонетично-стилістичному, лексично-стилістичному, фразеологічно-стилістичному, словотвірно-стилістичному, морфологічно-стилістичному й синтаксично-стилістичному рівнях. Визначити особливості образних засобів.
5. Висновкувати про естетично-художню вартість поданих уривків.

СХЕМА СТИЛІСТИЧНОГО-ІСТОРИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

1. Розповсюдженість (регулярність, частотність уживань) і епізодичність стилістичних ознак (на фоностилістичному, лексично-стилістичному й граматично-стилістичному рівнях) та їх зв'язок із суспільною епохою й розвитком української літературної мови цього періоду.
2. Використання тих чи тих образних засобів у інших творах певного письменника (динаміка від твору до твору), у письменників тієї ж історичної доби, в інших майстрів пера.
3. Повторюваність певних позицій у тексті, що породжує стиль і специфіку мовних засобів; продовження письменником мовностилістичних традицій чи породження інновацій.
4. Урахування в тексті вимог естетичної системи того часу.
5. Наявність відступів і їх мета.
6. Індивідуально-особистісне в тексті або перевага традиційного (трафаретного).
7. Ступінь функційної виправданості використання позамовних варіантів часом написання твору.
8. Принципи відбору мовних засобів: символіка (система авторських символів і способи їх естетичного перетворення – евфонія, ритм, цитати, потенційні слова тощо) та композиція або синтактика (принципи розташування слів, їх організація в синтагмі, їх єдність, принципи організації тексту).
9. Семантичні характеристики слова, що змінюється в контексті.
10. Наявність переосмислень значень слов'янських слів, розвиток переносних значень, їх поетичне осмислення в контексті.
11. Принципи створення тексту, текстоутворювальні елементи, семантичні принципи образності слів.
12. Зв'язок між розгортанням конотацій слова та інтелектуальними потребами культури, загальнокультурний контекст конотацій тощо.

СХЕМА СТИЛІСТИЧНО-ЛІНГВОЕКОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

1. Проаналізувати негативно-оцінну лексику й обґрунтовують її доцільність або недоцільність.
2. Визначити, як українська мова реагує на зміни в сучасному суспільстві, схарактеризувати неологізми та іншомовізми, потлумачити їх з погляду лінгвоекнології.
3. Знайти приклади мовної гри й проаналізувати ці мовні комплекси з погляду їх лінгвоекнологічності.
4. Обґрунтувати доцільність використання іншомовізмів у поданому тексті й запропонувати питомо українські слова-замінники.

СХЕМА СТИЛІСТИЧНО-КОМУНІКАТИВНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

1. Граматичні й стилістичні особливості індивідуально-авторських мовних засобів.
2. Текстові структури, що стимулюють пізнавальну діяльність читача, способи асоціативного розгортання тексту (лексичні засоби та ін.).
3. Особливості мовної особистості автора.
4. Мовні засоби неофіційного, невимушеного й безпосереднього спілкування.
5. Способи й засоби регулятивності.
6. Прийоми організації текстових мікроструктур, які стимулюють мовленнєву діяльність адресата та ін.

СХЕМА СТИЛІСТИЧНО-ПРАГМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

1. Аналіз мовних засобів впливу на адресата.
2. Типи мовленнєвого реагування на стимул.
3. Засоби успішності мовленнєвих актів та їхню інтерпретацію.
4. Засоби мовленнєвого спілкування в діалозі, бесіді, суперечці.

5. Наявність перформативних висловлень (*обіцяю..., каюсь..., визнаю...*), зокрема ментальних (*проаналізуємо, передбачимо*).
6. Мовні засоби етикетного спілкування та ін.

ВЗІРЕЦЬ ПОВНОГО СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Послухаю цей дощ...

Послухаю цей дощ. Підкрався і шумить.
Бляшаний звук води, веселих крапель кроки.
Ще мить, ще мить, ще тільки мить і мить,
І раптом озирнусь, а це вже роки й роки!
А це уже віки. Ніхто уже й не зна,
в туманностях душі чи, може, Андромеди –
я в мантиях дощу, прозора, як скляна,
приходжу до живих і згадую про мертвих.
Цілую всі ліси. Спасибі скрипалю.
Він добре вам зіграв колись мою присутність.
Я дерево, я сніг, я все, що я люблю.
І, може, це і є моя найвища сутність.

Ліна Костенко

Пропонований текст уналежнюємо до художнього стилю. За способом вираження змісту – поезія, за жанром – філософська лірика (*І раптом озирнусь, а це вже роки й роки! А це уже віки; Я дерево, я сніг, я все, що я люблю*). Ця поезія – один із багатьох творів поетки про плинність часу.

Вірш написаний із дотриманням чіткої рими: *шумить – мить; кроки – роки; не зна – скляна; Андромеди – мертвих; скрипалю – люблю; присутність – сутність*. Чергуються чоловіча й жіноча рими, римування перехресне: *абаб*. Поезія написана шестистопним ямбом.

Вдале використання звуків і звукосполучень (ампліфікація) [кр], [пр], [р], [пр], [др], [рн], [рт] призводить до того, що ми наче чуємо стукіт крапель по ринвах: *крапель кроки, скрипалю, підкрався, прозора, приходжу, присутність, Андромеди, раптом, роки, озирнувсь, мертвих*. Водно-

час подибуємо асонанс звука [o]: *послухаю, дощ, кроки, озирнусь, роки, може, прозора, може, добре*; анафору: *крапель кроки*; тощо. Ліна Костенко використовує такий різновид звуконаслідування, як оноματοфонію: *Послухаю цей дощ. Підкрався і шумить*. У поезії вдале евфонічне чергування звуків: *мить і мить; а це вже роки й роки; А це уже віки; я в мантіях дощу; Цілую всі ліси*. Хоча для дотримання ритмічності є й виправдані порушення: *Ніхто уже й не зна*.

Поетка переважно послуговується загальноживаною, питомо українською лексикою. З-поміж запозичень слова *мантія* й *Андромеда*, які додають певних смислових відтінків. Слово *мантія* (грец. *mantion* – плащ; лат. *mantellun* – покривало, плащ) у сучасній мові має значення "широкий, довгий одяг у вигляді плаща". Туманність Андромеди – зірки далеких світів, куди переселяються душі мертвих.

Загальний настрій створюють такі тропи, як епітети: *бляшаний звук води, веселі краплі, найвища сутність*; метафори: *туманності душі, я в мантіях дощу; Він добре вам зіграв колись мою присутність; Цілую всі ліси*; порівняння: *я в мантіях дощу, прозора, як скляна*.

Для твору характерна персоніфікація – олюднення природи (*дощ підкрався, кроки крапель*). Закладена метафоричність і в порівнянні себе з деревом, зі снігом тощо (*Я дерево, я сніг, я все, що я люблю. І, може, це і є моя найвища сутність*). У цьому – глибокий філософський смисл – буття нікуди не зникає, лише змінює свої форми існування.

Плинність людського життя віддзеркалює антитеза: *приходжу до живих і згадую про мертвих*.

Найбільше у творі іменників: *дощ, звук, вода, краплі, кроки, мить, віки, душа, мантія, ліси, скрипаль, присутність, дерево, сніг, сутність*. Більшість з них – абстрактні, які створюють атмосферу загадковості, викликають роздуми про людське життя.

Дієслова вжиті у двох часових формах – теперішньому і минулому часі. Монолог – роздум ліричного героя, позначений теперішнім часом (*дощ підкрався і шумить*), поєднує ознаки теперішнього і минулого часу. *Скрипаль зіграв присутність, а не грає*, вона вже визначена. І лише одне дієслово майбутнього часу доконаного виду – *озирнусь*, яке, по-перше,

вказує на одноразовість, завершеність дії, а по-друге, поєднує в собі зміщення до реального часу (теперішнього).

Прикметники *бляшаний звук, веселі краплі* виконують функції художніх означень – епітетів, як *скляна* – функцію порівняння; *живих, мертвих* – субстантивовані прикметники. Метафоричність закладена у слові *прозора*. Один прикметник у формі найвищого ступеня, який надає іменникові *сутність* відповідної філософської конотації.

Речення лаконічні, переважно односкладні чи неповні: *Послухаю цей дощ, цілую всі ліси; Спасибі скрипалю; Підкрався і шумить.*

У першій строфі є повтор: *Ще мить, ще мить, ще тільки мить і мить..., І раптом озирнусь, а це вже роки й роки! А це уже віки.* Водночас кваліфікуємо це як висхідну градацію, яка вкотре підкреслює, як швидко проходить життя людини, і потрібно цінувати кожну його мить.

Повтор наявний і в останній строфі: *Я дерево, я сніг, я все, що я люблю.* Адже життя людини ніколи не закінчується, людина живе в нашій пам'яті, в нашій уяві, її «присутність може зіграти скрипаль», вона – «дерево, сніг, все, що любила».

Мовною домінантою поезії є такі словесні комплекси: *Ще мить, ще мить, ще тільки мить і мить, І раптом озирнусь, а це вже роки й роки! А це уже віки та Я дерево, я сніг, я все, що я люблю. І, може, це і є моя найвища сутність.*

Лексика багата, різноманітна, але надає поезії мінорного звучання, сірого, безбарвного відтінку, немає радісних кольорів, є лише їх відблиск в останніх двох рядках.

Наче дощ, наче гроза ідуть роки, один за одним спливають у водах, і Ліна Костенко наголошує, що ми на цій землі – гості. Ліричний герой у метафоричних образах іде своїм земним шляхом, шукаючи найвищу сутність, і знаходить її в тому, що любить все. І мовні засоби, які використала Ліна Костенко, «підтримують» філософський настрій поезії.

СХЕМА ПРАГМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

I. Загальні зауваження стосовно природи дискурсу (тексту) (якщо вони необхідні):

1. Тип дискурсу (тексту).
2. Структура дискурсу (тексту): наявність розділів, підрозділів, параграфів, підпараграфів тощо.
3. Прагматика композиції дискурсу (тексту).

II. Контекст і ситуація безпосереднього спілкування:

1. Місце і час спілкування. Вплив цих чинників на прагматику інтеракції.
2. Характеристика каналів комунікації в аспекті впливу на прагматику спілкування.
3. Комунікативний шум і його вплив на прагматичні чинники інтеракції.
4. Зворотний зв'язок і прагматичні засоби його підтримування.

III. Прагматичні особливості комунікативної поведінки учасників спілкування (комунікативний паспорт персонажів художнього твору):

1. Іntenціональність аналізованого дискурсу (тексту). Виявлення домінантних (генеральних) інтенцій учасників спілкування як регуляторів міжособистісних стосунків.
2. Виявлення предметної мети кожного учасника спілкування. Чи наявна в інтеракції зміна предметної мети спілкування? Які прагматичні причини зміни предметної мети спілкування (якщо вони наявні)?
3. Виявлення комунікативної мети кожного учасника спілкування. Чи наявна в інтеракції зміна комунікативної мети спілкування? Які прагматичні причини і "маркери" зміни комунікативної мети спілкування (якщо вони наявні)?
4. Стратегії й тактики втілення комунікативної мети кожним із учасників спілкування.
5. Точка зору автора і/або учасників спілкування. Мовні (мовленнєві, комунікативні) засоби експлікації точки зору.

6. Емпатія автора і/або учасників спілкування:
 - (а) семантичний фокус емпатії та його рух у дискурсі (тексті): (1) об'єкти, які входять у фокус емпатії мовця; їх кількість, місцезнаходження, час існування тощо; (2) предикати, які приписують певні ознаки цим об'єктам; "
 - (б) прагматичний фокус емпатії: (1) оцінка об'єктів емпатії; (2) модуси (модальності) зображення існування об'єктів емпатії; (3) динаміка руху фокусу емпатії в дискурсі (тексті).
7. Аналіз прагматичних складників комунікативної ініціативи учасників спілкування.
8. Аналіз прагматичних аспектів формування і підтримання комунікативних стратегій персонажів. Міра гнучкості стратегій. Як самі учасники оцінюють стратегії своїх партнерів (якщо є така оцінка).
9. Прагматичні аспекти тактик комунікативної поведінки учасників спілкування. Типи тактик. Прагматичні причини зміни тактик (якщо такі наявні).
10. Характеристика соціальних і комунікативних ролей, які реалізують персонажі у фрагменті аналізованого дискурсу (тексту). Чи змінюються комунікативні ролі учасників спілкування? Можливі прагматичні причини таких змін.
11. Виявлення прихованих ролей (комунікативних позицій) учасників спілкування із застосуванням трансакційного аналізу Е. Берна.
12. Аналіз прагматичних аспектів явного чи/або прихованого впливу на співбесідника.
13. Характеристика типів спілкування персонажів (відкрите / закрите, ініціативне / примусове, офіційне / неофіційне, етикетне / розкуте, конфліктне / кооперативне тощо). Чи змінюється тип спілкування у процесі інтеракції?
14. Аналіз прагматичних складників комунікативного кодексу кожного учасника спілкування (орієнтація на певні правила, максими, конвенції спілкування).
15. Прагматичні аспекти засобів мовного етикету.
16. Виявлення в аналізованих фрагментах дискурсу (тексту) дії прагматичних чинників загальних законів спілкування.

IV. Прагматичні аспекти мовного коду в комунікації (мовленнєвий паспорт персонажів):

1. Найчастотніші типи мовленнєвих актів. Прагматичні, особливості мовленнєвих актів. Непрямі мовленнєві акти та їх специфіка.. Комунікативно асемантичні мовленнєві акти та їх прагматичні смисли.
2. Мовленнєві жанри, яким надають перевагу учасники спілкування. Прагматичні особливості мовленнєвих жанрів. Непрямі мовленнєві жанри та їх особливості.
3. Чи наявні засоби непрямого спілкування, зокрема, іронія, сарказм, алюзія, натяки тощо? Інтерпретація учасниками комунікації непрямого смислу повідомлень.
4. Імплікації та імплікатури, які виявляються в межах висловлень, мовленнєвих актів, мовленнєвих жанрів, аналізованого фрагменту дискурсу (тексту).
5. Пресупозиції, які лежать в основі руху комунікативних смислів. Прагматичні пресупозиції та їх типи.
6. Риторичні аспекти спілкування: вживання слів у прямих і переносних значеннях, образність, тропи і фігури мовлення тощо. Прагматичні аспекти лексичних, фразеологічних, паремійних, граматичних одиниць фрагмента аналізованого дискурсу (тексту).
7. Прагматичні особливості дискурсивних слів. Прагматика дейксису, анафори, катафори.
8. Прагматичні особливості модальності: (1) об'єктивна модальність – зображення об'єктів, фактів, подій тощо, які перебувають у фокусі емпатії, як реальних, ірреальних, ймовірних, потенційних, міфічних тощо; (2) суб'єктивна модальність – зображення об'єктів, фактів, подій тощо, які перебувають у фокусі емпатії, як бажаних, небажаних, корисних, некорисних тощо.
9. Прагматичні складники засобів мовного етикету. Прагматика ввічливості.
10. Дотримання норм культури мовлення учасників спілкування.

V. Роль невербальних компонентів і паралінгвальних засобів спілкування:

1. Загальний об'єм використовуваних учасниками комунікації невербальних компонентів і паралінгвальних засобів.
2. Характеристика прагматичної ролі паралінгвальних та нелінгвальних засобів спілкування. Прагматика мовчання. Паралінгвальні засоби та комунікативна мета учасників спілкування.

VI. Дискурсивні характеристики спілкування:

1. Прагматичні аспекти реєстрових характеристик дискурсу (тексту).
2. Прагматичні аспекти тональності спілкування.
3. Прагматичні аспекти формування атмосфери спілкування.

VII. Комунікативні девіації, пов'язані з порушеннями прагматики на різних етапах породження і сприйняття мовлення:

1. Комунікативні девіації, пов'язані з порушенням прагматичних чинників на етапі формування початкового задуму.
2. Комунікативні девіації, пов'язані з порушенням прагматичних чинників на етапі розчленування початкового задуму та його категоризації.
3. Комунікативні девіації, пов'язані з порушенням прагматичних чинників на етапі синтаксування.
4. Комунікативні девіації, пов'язані з порушенням прагматичних чинників на етапі лексикалізації та граматикалізації.
5. Комунікативні девіації, пов'язані з порушенням прагматичних чинників на етапі фонічної або графічної реалізації.

VIII. Загальні висновки

Характеристика прагматичних особливостей спілкування (дискурсу, тексту) загалом, впливу прагматичних чинників на комунікативні позиції учасників спілкування: у кого вони сильніші, у кого слабші, як вони міняються у плінні процесу спілкування, хто ефективніше використовує засоби комунікативного кодексу, хто завоював комунікативну ініціативу, а хто її втратив та інші прагматичні особливості.

ВЗІРЕЦЬ ПРАГМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

Текст для аналізу

Надія Тубальцева

ТІТКА

Серафима з'явилась на куті напередодні вступу до Кулебівки фашистів.

– Сестро, – запричитала, побачивши її, Ганна, – тут же усі знають, що ти працюєш у комсомолі. Донесуть на тебе, постріляють усіх нас. Пожаліла б моїх дітей.

– Я ненадовго, – одказала Серафима коротко й лягла у літній кухні відпочивати. Пролежала до вечора, відвернувшись до стіни. Не поворухнулась навіть тоді, коли сестра благала сховатися разом з ними у погребі. Під ніч на подвір'ї з'явилися гітлерівці. Хтось рвонув двері, різнув повітря шиплячими:

– Stent auf!

Серафима повільно підвелась, подивилася фашистському оберегу в очі.

– Du bist krank? – запитав він діловито й бридливо.

– Невралгія, – чітко мовила жінка.

Німець заспокоївся – хвороба не заразна, – вийшов. Двері на пружинах гримнули, ніби вистрелили. Оберст давав розпорядження, солдати снували подвір'ям, ніби павуки. Уривчасті накази й команди Серафимі були зрозумілі. Офіцер із почтом зупинилися в сестриній хаті. Солдати мали подбати про вечерю, а він від'їжджав у справі: обстежити радянський госпіталь і дати вказівки.

У кутку піднялась ляда, з підвалу вилізла спочатку Ганна, потім хлопчики-погодки – восьми й дев'яти років.

– Прийшли визволителі іродові, – приречено мовила Ганна. – Що кажуть?

– В твоїй хаті зупинився фашистський офіцер. Зараз поїхав до госпіталю, до вечері повернеться.

– Куди? – не зрозуміла Ганна.

– Розстрілювати тих, хто залишився в радянському госпіталі. Сволота! Хробак гнойовий!

– Зачекай, а хіба наші не вивезли поранених?..

– Всіх не встигли...

– Гармати, бач, встигли, а люди що? Непотріб, сміття війни...

– Замовкни!

– Не кричи на мене! Краще скажи, звідки німці знають, що наші не евакуювали госпіталь?

– Абвер все знає.

– Людей шкода.

– Ці катюги ще поплатяться за все.

– А інші?..

– Я тобі сказала: затули пельку.

– Ех, Серафимо... Перевдягайся, бо видно, що в гостях тут.

– Я вранці піду.

– Куди?

– В партизани.

Ганна виставила на стіл глечик з молоком, поламала хліб. Хлопчики всілися за стіл, попримали губами до кухликів. Засперечалися, у кого більші молочні "вуса", розкришили хліб по столу, отримали від матері по запотилничку й відправилися спати.

– Серафимо, давай і ми повечеряємо, – запропонувала Ганна.

– Не хочу.

– І я не хочу. Трохи не вивернуло, коли діти хліб шматували, ніби завагітніла ще у червні війною, а зараз оце нудить...

Лягли. До ранку не спали обидві, але словом одна одну не зачепили. Ближче до ранку Серафима вийшла з кухні й довго не поверталась.

– Де була? – поцікавилась Ганна.

– Замінувала "журавля" на вулиці. Ці покидьки вранці підуть рила свої свинячі у колодязній воді мити, цебро вкинуть у криницю і злетять до дідька лисого.

– А коли хтось зі своїх, вуличних, раніше до криниці вийде? – захвилювалась Ганна.

– Люди налякані карателями – ніхто з двору носа не висуває. Ганна не вгамовувалась:

Один фашист загине, а через нього сотню кулебівців повбивають, і нас – у тому числі. Німцям скрізь партизани ввижаються.

– Ганно, спи спокійно. Німці подумують, що колодязь замінували, відступаючи, радянські війська.

– Ти знаєш, що німці подумують? Такі вони тобі дурні.

– А ти іншої думки?..

Уранці до флігеля знову зазирнув оберст. Побачивши Ганну, яка лагодила хлопчачий чобіток, офіцер кивнув: за мною, Ганна мовчки пішла за ним. Оберст тицьнув пальцем на щойно зарізану курку, яка лежала серед двору. "Не наша", – відзначила про себе жінка і взялася за патрання. Закінчивши, постукала тихо у двері власної хати. Німецький солдат запустив її, показав на піч – готувати тут. Пораючись біля печі, Ганна не бачила, що відбувається у дворі.

Прокинулись хлопчики, вийшли надвір до вітру та й завмерли. Стояли на поріжку, спостерігаючи за тим, як чужинці господарювали на їхньому обійсті. Серед двору, умостивши ногу на табурет, стояв оберст у галіфе і білосніжній спідній сорочці – ординарець чистив йому чоботи. Солдат звивався над ногою, ніби гадюка, яка намагається позбутися старої шкіри. Старався – аж спина ходила ходуном. Побачивши хлопчиків, офіцер мимоволі посміхнувся: були вони у таких самих, як він, білих-білісіньких сорочечках і в білих спідніх штанчатах. Русяві, світлоокі, рум'яні зі сну, стояли, взявшись за ручки, чисті й милі, як два святі голубочки, які торкаються одне одного крилами, соромлячись страху розлучення.

– Weg! – кинув офіцер ординарцю. Солдат швидко прибрав табурет і причандалля для чистки.

Оберст попрямував до хлопчиків. Наблизившись, присів, зазирнув у світлі личка, немов хотів пересвідчитися, що зблизу діти такі ж гарні, як здалеку, що нема в них хиб, які бачиш тільки впритул. Ніяких хиб у дітях не було. Навпаки, оберст знайшов у них неймовірно чисту бездоганність. Навіть ноги хлопчиків, що звикли бігати босоніж, були схожі на ноги янголів, які пересуваються небом, ледве торкаючись хмар. "Ідеальної форми, абсолютно чисті нігті..." – помітив офіцер.

Діти дивились на нього спокійно, в очах не було ніякого переляку. Оберст підвівся, крикнув щось солдатові. Той метнувся до хати і виніс фотоапарат.

Офіцер був вояком і вправно служив Фатерлянду, виконував усі накази свого фюрера, не беручи їх під сумнів, не піддаючи аналізу чи коректуванню. Але у нього було минуле, – той час, коли він ще й не чув про фюрера. Тоді офіцер був тільки сином свого батька – професора історії та етнографії Кельнського університету. Прищеплений батьком інтерес до показового чужинського переріс у пристрасть до фотографування. Оберст був завойовником, але ніколи не фіксував на фотоплівці картин руйнації, насильства, вбивства. Війна була одним життям – тим, до речі, яке він нищив. В іншому житті він був митцем – художником. Він відтворював картини мирного життя, щоправда, у завойованих країнах. Тобто, скоріше, це були рештки мирного життя людей, яких поневолили.

Оберст був чоловіком досить молодим і красивим, але в дитинстві такою янгольською красою, як ці двійко українських хлопчиків, не вирізнявся. Був блідим, кутастим, хирлявим гидким каченям. І ніхто тоді так не милувався, дивлячись на нього, як він зараз... Але каченя виросло і стало гером оберстом! У неповні тридцять! А ці – Святого Духа голубки – приречені бути рабами...

Офіцер озирнувся, шукаючи найкращу експозицію, й зупинився на вуличному "журавлі". Дуже екзотично: двоє хлопчиків у білому на фоні місцевої пам'ятки етнокультури. Німець показав дітям: ходіть за мною. Вони пішли, так само тримаючись за ручки.

Біля колодязя стали рядком, чекаючи, поки "дядько фашист" сфотографує їх. Німець надто довго примірявся, потім пішов до хати. Один з братів, нудьгуючи, знічев'я підібрав на дорозі чималого каменя-гольця й уже намірився було вкинути його в колодязь (щоби гулькнуло й жвакнуло!), але з'явився німець – зі штативом під фотоапарат. Схопивши необхідний ракурс, оберст помітив раптом, що один із хлопчиків тримає в руці камені.

– Кинь! – наказав німець, показавши, що саме має зробити дитина, й прилип до об'єктива.

Хлопчик різким рухом відкинув гольця, звісно, у криницю. Пролунав вибух – і оберст натиснув на кнопку апарата, зафіксувавши проти волі не

мирне життя, а дитячу смерть під час війни. Дітей підняло вибуховою хвилею, і вони двома білими ошелешеними янголами вознеслися в рай.

Оберста відкинуло до огорожі, він упав спиною на спориш, стиснувши в руках намертво фотоапарат. До офіцера підлетів блідий ординарець, допоміг підвестися. Оберст віддав йому апарат, розстібнув у солдата на нагрудній кишені уніформи тремтячою рукою гудзика, витягнув сигарету. Не запалюючи, озирнувся і побачив на ганку Ганну.

– Deine Kindern, – повільно і гучно мовив до неї оберст. Жінка як стояла, так і впала з порога у траву. Із флігеля вийшла страшна – аж чорна на вигляд – Серафима. Пройшла, немов мара, двором, схилилася над сестрою, обійшла розкурочений вибухом колодязь, зібрала до купи усе, що залишилось від племінників, і пішла вулицею – ніби у вічність.

Фашисти поховали хлопчиків у саду, поставивши на могилі два білих хрести. Ганна лежала у флігелі – скам'яніла від горя. Так минули день, ніч і ще день. А потім, як стемніло, на подвір'ї з'явилася Серафима. Зайшла до флігеля, потім постукала до хати.

– Гер оберст вдома?

Ординарець подивився на неї уважно і провів до світлиці. Офіцер щось писав за столом. Побачивши Серафиму, вступив у неї запитальний погляд. І раптом побачив дуло пістолета. Оберст підхопився й одразу впав – Серафима вцілила йому просто у серце. А за мить і сама лежала на підлозі з простреленою потилицею. Солдат оглянув убитих, а потім, щось згадавши, кинувся до флігеля. Ганна зчезла.

I. Загальні зауваження

Аналізований фрагмент комунікації умовно можна поділити на вісім частин, які відрізняються стратегіями, тактиками, тональністю спілкування персонажів, їхньою поведінкою.

II. Контекст і ситуація безпосереднього спілкування

Місце і час спілкування

Перша половина комунікативного акту відбувається вдома у Ганни. Згодом йде переплетення подій то на дворі, то знов у хаті Ганни. Заключна частина твору відбувається біля хати, точніше, біля колодязя надворі. Події зазначені у різний час одного дня у воєнний період. Вагомо вони впливають на перебіг комунікації, на поведінку героїв.

Канал комунікації

Використовується єдиний канал – усний. Спілкування – безпосереднє – «обличчя до обличчя».

Комунікативний шум

Вплив комунікативного шуму на перебіг інтеракції не відображений.

Зворотний зв'язок

Чіткий, стабільний упродовж усієї інтеракції, виявляється в комунікативних і мовленнєвих стратегіях персонажів. Хоча персонажі вживають німецькі слова, це не є перепон для розуміння усіма персонажами в тексті.

III. Проблематичні особливості комунікативної поведінки учасників спілкування (комунікативний паспорт персонажів художнього твору)

Мета учасників спілкування

Перша частина:

предметна – обурення Ганни щодо домашніх подій;

комунікативна – переконання сестри, що вона приїхала ненадовго.

Друга частина:

предметна – поява гітлерівця;

комунікативна – снування подвір'ям гітлерівця.

Третя частина:

предметна – Ганна дізналась, що сказав оберст;

комунікативна – бажання розповісти усе Ганні: про ситуацію з людьми і гарматами, про госпіталь тощо.

Четверта частина:

предметна – пропозиція для Ганни – поїсти;

комунікативна – відмова Ганни.

П'ята частина:

предметна – цікавість Ганни, де вночі була Серафима;

комунікативна – відповідь на запитання Ганни.

Шоста частина:

предметна – хвилювання Ганни за смерть своїх;
комунікативна – заспокоєння Ганни.

Сьома частина:

предметна – фотографування хлопчиків Ганни;
комунікативна – офіцер повідомив, що хлопчики загинули.

Восьма частина:

предметна – прихід Серафими до оберста;
комунікативна – вбивство і самогубство.

Комунікативна ініціатива

Упродовж усієї комунікації ініціатива належить рівнозначно Серафимі та Ганні, а також оберсту.

Комунікативні стратегії учасників спілкування

Достатньо гнучкі, помітний рух від конфронтації до співробітництва.

Оцінка комунікативних стратегій учасниками спілкування

Оцінка чітко виражена у першому комунікативному акті: Ганна не бажала, щоб Серафима залишалася у неї, наче передчуваючи нещастя, що має трапитись.

Тактики комунікативної поведінки

Перша частина:

Ганна – злість, боязнь;
Серафима – спокій, лагідність.

Друга частина:

гітлерівець – грубий, нахабний, погрозливий;
Серафима – впевнена, хоробрао.

Третя частина:

Ганна – обурення, нерозуміння, злість;
Серафима – обурення, злість.

Четверта частина – боязнь, переляк, нерозуміння ситуації;

Серафима – спокій, цілеспрямованість.

Восьма частина:

Серафима – войовниче налаштована, зла, обурена;
ординарець – спокійний.

Соціальні й комунікативні ролі учасників спілкування

Соціальні ролі неоднакові: учасники – Ганна і Серафима – звичайні селянки, а офіцер займає певну посаду в гітлерівців. Відповідно відбувається розмова у підвищеному і нерівному тоні між офіцером і Серафимою, а між Серафимою і Ганною – рівні права розмови.

Комунікативні позиції партнерів

У всіх частинах Ганна і Серафима перебувають у стані злості та обурення щодо офіцера.

Прийоми впливу на співбесідника

Ганна – прийоми емоційного впливу в першій частині неефективні.

У другій – емоції розчарування та злості ефективні.

Серафима завжди упевнена, смілива у своїх діях та думках.

Тип спілкування

Перша частина: відкрите, неофіційне, ініціативне, конфліктне з одного боку партнера.

Друга частина: відкрите, неофіційне, конфліктне з одного боку партнера.

Третя частина: змішане, ініціативне, неофіційне.

Четверта частина: відкрите, неофіційне, ініціативне.

П'ята частина: відкрите, неофіційне, ініціативне, конфліктне з боку обох партнерів.

Шоста частина: відкрите, неофіційне, ініціативне.

Сьома частина: змішане, неофіційне, ініціативне.

Восьма частина: неофіційне, міжособистісне, змішане.

Складові комунікативного кодексу

В основному в усіх частинах відбуваються комунікативні акти між Ганною та Серафимою і Серафимою та і офіцером. Між Серафимою та Ганною відбувається спілкування через зворотний зв'язок, тобто, в основі лежить інтерактивна модель. А коли вони розмовляють з офіцером, то

тоді емоційне забарвлення набуває негативних тонів і переважає емотивна модель спілкування.

Закони спілкування

Закон залежності ефективності спілкування від комунікативних зусиль. У комунікативних актах між Ганною та Серафимою має місце більше комунікативних зусиль, ніж за їхнього спілкування з офіцером. Адже у їхньому мовленні виникають як позитивні, так і негативні теми, а з офіцером вони спілкуються лише у негативному руслі.

Закон комунікативного самозбереження. Звичайно, цього закону дотримуються у спілкуванні Ганни з Серафимою, адже Ганна постійно сумнівається у діях Серафими.

Закон довіри до зрозумілих висловлювань. Сестри постійно між собою спілкуються, виражаючи при цьому свої ідеї, думки, підкріплюючи це все емоціями.

Закон протягування критики. Спершу Ганна сумнівається в Серафимі. А потім бачимо яскраво виражені негативні думки щодо офіцера.

IV. Прагматичні аспекти мовного коду в комунікації (мовленнєвий паспорт персонажів)

Типи мовленнєвих актів

У всіх частинах домінують директиви та експресиви.

Мовленнєві жанри

У всіх частинах домінує інформування, розпитування, погрози. Зустрічаються менше дорікання, згода, ламентация.

Норми культури мовлення

Зустрічається порушена норма культури: *сволота, хробак, гнойовий, замовкни, дурні.*

Наявні у тексті іншомовні слова: *steht, weg, deine kinolern.*

Риторичні аспекти мовлення

Їх мало. Вони стосуються слів Ганни щодо ситуації у госпіталі і моменту, коли Ганна побачила своїх мертвих дітей.

Засоби мовного етикету

Відсутні, адже у більшості випадків спілкування було негативно забарвленим або конфліктним.

Паралінгвістичні засоби спілкування

У цьому фрагменті багато виражених паралінгвальних засобів.

Регістрові характеристики

Між сестрами притаманні повсякденні, побутові теми спілкування, на відміну від їхніх комунікаційних актів із офіцером.

Тональність спілкування

Перша частина – тональність знижена.

Друга частина – тональність знижена, груба.

Третя частина – тональність знижена.

Четверта частина – тональність рівна, спокійна.

П'ята частина – тональність рівна, відносно груба.

Шоста частина – тональність рівна, відносно груба.

Сьома частина – тональність знижена.

Восьма частина – тональність знижена, груба.

Атмосфера спілкування

У всіх частинах атмосфери різні, але переважають напружено-конфліктні, і, лише інколи, спокійні.

Висновки

Комунікативні позиції усіх учасників дуже сильні. Всі мають власну думку і захищають її. Серафима ж із Ганною легко переходять до кооперативного спілкування, але між офіцером у них лише конфронтаційне спілкування. Жоден із героїв не губить основної стратегії, але обставини виявилися сильнішими, і випадковість ситуації позбавила Серафиму та Ганну з тверезої думки: Ганна не може перенести смерті дітей, а Серафима закінчує життя самогубством.

СХЕМА ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО АНАЛІЗУ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ТИПАЖУ

1. «Паспорт лінгвокультурного типажу» (зовнішній образ, одяг, вік, гендерна ознака, місце проживання, походження, сфера діяльності, дозвілля, сімейний стан, оточення, мовленнєві особливості).
2. Соціокультурна довідка.
3. Дефініційні характеристики.
4. Ціннісні характеристики.

ВЗІРЕЦЬ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО АНАЛІЗУ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ТИПАЖУ

Український козак – реальний, лінгвокультурний типаж.

1. Паспорт типажу: чоловік, як правило, міцної статури, зодягнений у білу сорочку та шаровари (дуже широкі штани специфічного крою, що заправляють у халяви чобіт), неодмінним атрибутом козака є люлька, традиційна зачіска – оселедець (поголена голова, на маківці залишений довгий чуб волосся, який часто для зручності заправляли за вухо). За віросповіданням козак – православний християнин. Часто козаки були неодруженими або залишали жінок у селах і поверталися до них тільки взимку. Проживали козаки на Запорізькій Січі (укріплене поселення на островах на Дніпрі за його порогами) у куренях разом зі своїми побратимами, жінкам вхід на Січ було суворо заборонено. Більшість козаків походили з селян, які втікали від поневолення. Козаки часто брали участь у військових походах і обороняли рідні землі від набігів турків, татар, пізніше брали участь у національно-визвольній боротьбі проти Речі Посполитої та Російської імперії. У вільний від походів час козаки виготовляли та чистили зброю, вправлялися у військовій справі. Серед рядових (низових) козаків було багато неграмотних, але козацькі отамани переважно були досить освіченим людьми і талановитими воєначальниками.

2. Соціокультурна довідка: козак є важливим історичним персонажем і втіленням ідеалу українця. Він є не лише людиною сильною, завзятою, сміливою, винахідливою, витривалою, чесною, справедливою, а й глибоко релігійною. Козак є справжнім патріотом, який не жаліє навіть власного життя заради Батьківщини. Він – носій усіх суспільних та духовних цінностей української лінгвокультурної спільноти, один із найяскравіших національних символів.
3. Дефініція: козак – це вільна людина з селян або міської бідноти, яка тікала на південні землі й брала участь у визвольній боротьбі проти татаро-турецьких і польських загарбників; будь-який представник Запорізької Січі.
4. Ціннісні характеристики: основними цінностями для козака була віра, воля, рідна земля, вірність отаману і побратимам-козакам, хороша зброя і кінь.

СХЕМА ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

1. Назва і дата створення тексту.
2. Автор тексту.
3. Схарактеризуйте умови, в яких відбувається дія / комунікація
4. Виділити в тексті основні концепти, визначити, якими мовними одиницями вони реалізуються в тексті. З аналізованих концептів обрати константні одиниці та схарактеризувати їхні образний, поняттєвий та ціннісний складники.
5. Виділити базові лінгвокультуреми. Які концепти вони реалізують?
6. Виділити прецедентні феномени, наявні в тексті. Визначити їхнє сферу джерело походження та тип за ступенем універсальності. Яку роль вони виконують в тексті?
7. Визначити в тексті наявні стереотипи та ритуали. Чи можна вважати їх культурно-специфічними?
8. Визначити наявні в тексті символи та пояснити їхнє значення в межах цієї лінгвокультури. Які з цих символів є архетипними?
9. Віднайти в тексті міфологеми, схарактеризувати їх.

10. Схарактеризувати мовну картину світу, презентовану в тексті.

11. Схарактеризувати мовні особистості, представлені в тексті:

- а) ім'я мовної особистості, її тип за класифікаціями С. Сухих та Ф. Бачевича;
- б) лексикон мовної особистості;
- в) тезаурус мовної особистості;
- г) прагматикон мовної особистості.

12. Визначити лінгвокультурні типажі, представлені в тексті. Схарактеризувати типажі за таким алгоритмом:

- а) назва лінгвокультурного типу, його тип;
- б) паспорт лінгвокультурного типу (зовнішній образ, одяг, вік, гендерна ознака, місце проживання, походження, сфера діяльності, дозвілля, сімейний стан, оточення, мовленнєві особливості);
- в) соціокультурна довідка;
- г) дефініційні характеристики;
- г) ціннісні характеристики.

13. Чи порушено в наведеній комунікації принципи успішної комунікації? Якщо так, то які (назвати порушені максими спілкування)?

14. Чи наявні під час спілкування комунікативні табу? Визначити їхній тип.

15. Чи застосовано під час комунікації невербальні знаки? Які саме? З якою метою?

16. Порівняйте наведений текст і його літературний переклад. Де відбулася заміна лінгвокультурних одиниць? Якими одиницями їх замінено? Чи збережено в тексті-перекладі національно-культурну специфіку тексту оригіналу?

17. Висновки (До якої лінгвокультури належить текст? Як виявляється його національно-культурна специфіка?)

ВЗІРЕЦЬ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

«Лісова пісня», Пролог (1911).

Леся Українка.

Дія відбувається навесні в одному з лісів на Волині. Основними персонажами є ірреальні міфічні істоти – лісові мешканці.

Основні концепти: ЛІС (ліс, галява, гущавини, хащах, плакуча береза, прастарим дубом, дерева, вербі-вдовиці, корінь, вербою, дуб), ОЗЕРО (очерети, драговину, озеро, ряскою, лататтям, плесом, озерайки, дно, береги, мулу, баговиння), ВЕСНА (провесна, перший ряст, проліски, дерева безлисті, вкриті бростю, весняна вода, навесні), ВОДА (струмок, озеро, вода, забринів, греблі, потоку, поринає, виринає, виром, бризкають, плещуть, океан, водяною, морський, парою, дощик, розтоки, утопим, безвідді).

Константи: ЛІС – образний бік: багато різних видів дерев і кущів, що ростуть поряд, свіже повітря, прохолода, якщо ліс високий і густий, то він є досить темним; поняттєвий бік: велика площа землі, заросла деревами і кущами; ціннісний бік: ліс зазвичай викликає у людини неусвідомлений страх, оскільки, за повір'ями, він населений різними міфічними істотами, які можуть скривдити і навіть убити, тому перед входом у ліс треба неодмінно перехреститися; крім того, лісу поклонялися, оскільки він довго був «джерелом» їжі – тут збирали лісові ягоди та різноманітні поживні рослини, а також полювали на звірів.

ОЗЕРО – образний бік: замкнене водоймище невеликої глибини, мутна спокійна вода; поняттєвий бік: природна або штучна заглибина, заповнена водою, що поповнюється за рахунок піде них вод або опадів; ціннісний бік: в українській лінгвокультурі символ господи, подвір'я (у тексті озеро є господою Водяника).

ВЕСНА – образний бік: загальне погодне потепління, збільшення тривалості сонячного дня, поява бруньок на деревах, перші квіти та трава; поняттєвий бік: пора року між зимою і літом, що характеризується подовження дня, потеплінням, появою перелітних птахів, початком польових робіт; ціннісний бік: для української лінгвокультури характерним є представлення весни як молоді вродливої дівчини з вінком із кві-

тів на голові, їй поклоняються, її приходу з нетерпінням чекають і закликають і ритуальними піснями-веснянками, весна є символом радості, добрих сподівань, здійснення мрій, молодим коханням, зародження життя, із погодою навесні пов'язана велика кількість народних прикмет щодо майбутнього врожаю.

ВОДА – образний бік: прозора рідина, без смаку і запаху; поняттєвий бік: прозора, безбарвна рідина, що становить собою найпростішу хімічну сполуку водню з киснем; ціннісний бік: у народних віруваннях з нею міцно пов'язується життя людини від самого народження і до смерті, вона вважається джерелом життя і місцем його зародження, воді здавна поклонялися, приносили жертви і наділяли її магічними властивостями, вода є символом очищення, оновлення, зцілення, руху, парування, розмноження, вона є обов'язковим елементом багатьох народних обрядів і ритуалів.

Лінгвокультурема (концепти): водяна царівна (русалка), вінок (концепт вінок, дівоча врода), серпанок (прикраса, дівоча врода), дукачі (прикраса, дівоча врода), верба-вдовиця (верба).

Стереотипи: Русалка на дні коло рибалки – стереотипним є уявлення про русалку як молоду вродливу дівчину, яка живе у річці / озері, і зваблює рибалок або випадкових перехожих; частіше за все русалка залоскочує свою жертву до смерті, а потім забирає її із собою на дно. Водяник – стереотипом водяника є уявлення про нього як про старого сивого діда, господаря водоймища (річки, озера, моря тощо). Потерчата – стереотипним є уявлення про потерчат як маленьких, блідих діток у білих сорочках, які вночі можуть налякати або навіть втопити випадкового перехожого.

Стереотип потерчат можна вважати культурно-специфічним, оскільки ці міфічні істоти та певні уявлення про них притаманні лише українській лінгвокультурі.

Символи в українській лінгвокультурі: вінок – символ дівочої гідності, краси, молодості, цноти, кохання та дівування, він є важливим атрибутом весняних і весільних народних обрядів; корона – символ влади та гідності; золото (золото) – символ багатства та усього найдорожчого, найдосконалішого; вербавдовиця – одне із символічних значень – символ нещасливого кохання. Архетип: золото.

Міфологеми: Той, що греблі рве – певна руйнівна сила, що уособлює повінь навесні, також ця назва є евфемістичним іменем чорта; Русалка – міфічна істота, у вигляді молодої вродливої дівчини, яка живе у водоймищі, в лісі або в полі, переважно русалками стають молоді дівчата, які загинули до заміжжя, водяні русалки виходять на берег погрітися і можуть полювати на людей (переважно молодих хлопців і дівчат), щоб потім забрати їх із собою на дно; Водяник – уособлення господаря водоймищ різного типу, найчастіше водяника уявляли як старого діда з довгою бородою та риб'ячим хвостом, за деякими повір'ями він є злим і дуже небезпечним духом, одним із втілень чорта; Потерчата – душі померлих нехрещених дітей, вони живуть біля води, на вигляд є дуже худенькими і блідими, потерчата завжди тримаються разом, вночі вони виходять на берег і можуть залоскотати випадкового перехожого; Метелиця Гірська – руйнівна сила, що є матір'ю Того, що греблі рве, вона уособлює собою завірюху, холод і заметіль; Той, що в скалі сидить – дух, що уособлює собою смерть і забуття.

У тексті презентовано ірреальну картину світу. Ліс зображено як окремий живий світ, населений особливими лісовими міфічними істотами. Багато в чому вони схожі на людей (зовнішністю, почуттями, емоціями, мовою, деякими звичаями), але, на відміну від останніх, вони є абсолютно вільними і в певному сенсі «наївними».

Значна кількість епітетів, метафор і порівнянь, наявних у тексті, вжито для уособлення природи, надання їй рис живої істоти (*струмок вибігає, плакуча береза, туман розбігається, містина повна ніжної, задумливої поліської краси, туман лежить пеленою* тощо). Такий опис лісу розкриває архаїчні вірування у «живість» природи.

Широкий репрезентативний ряд концептів *ЛІС, ОЗЕРО, ВОДА, ВЕСНА* свідчить про глибоке пошановування українцями з давніх-давен природних стихій і сил, поклоніння їм як божеству.

Наявність у тексті численних міфологем (*Русалка, Водяник, Потерчата, Той, що греблі рве* тощо) свідчить про багату і різнобарвну міфологічну картину світу, притаманну українцям. Варто зауважити, що кожна міфічна істота має набір власних чітко визначених стереотипних диференційних ознак, властивостей та «повноважень», що є свідченням за-

лишків у колективній підсвідомості українців язичницького світосприйняття (Русалка є молодою вродливою дівчиною, яка живе у річці / озері, і зваблює рибалок або випадкових перехожих; Водяник є старим сивим дідом, господарем водоймища тощо).

Ще одним підтвердженням рудиментарного язичницького мислення українців є описові (евфемістичні) назви *Той, що греблі рве* і *Той, що в скалі сидить*. За стародавніми уявленнями назвати за іменем значило покликати (*назвати* ← **zvati*); приходу подібних деструктивних сил остерігалися, тому за «справжніми» іменами їх не називали.

Особливістю мовної картини світу, представленої в тексті, є те, що весь ірреальний світ побудований за аналогією (моделлю) до світу людського. Більшість міфічних істот наділені не лише людською зовнішністю, а й людськими рисами характеру і поведінки: Русалка закохана у Того, що греблі рве; Той, що греблі рве зраджує Русалку з іншою тощо.

Додатково подібність людей і лісових міфічних створінь підтверджує і наявність в останніх аналогічних родинних стосунків (Русалка є донькою Водяника, Той, що греблі рве є сином Метелиці Гірської), причому в озері (лісі) родинні «правила» є такими ж, як і в людей: батько Водяник піклується про свою доньку Русалку, оберігаючи її від хвалькуватого і легковажного Того, що греблі рве; донька спочатку не кориться батькові, слідує за почуттями, але врешті-решт слухається його і виконує його наказ.

Зближення реального та ірреального світів відбувається і на ґрунті символічного: ірреальні істоти мають ті ж символи, а отже ту ж ціннісну систему координат і подібну картину світу, як і люди (наприклад, *корона* і для людей, і для лісових мешканців є символом влади і могутності, *вінок* символізує дівочу вроду і цноту тощо).

Крім того, більшість ірреальних істот тісно пов'язана зі світом людини: потерчата є померлими нехрещеними дітьми (переважно це діти, народжені поза шлюбом і втоплені в озері / річці власними матерями), русалки є молодими дівчатами, які загинули перед шлюбом, або померли неприродною смертю. Отже, ірреальний світ, презентований у тексті, становить щось на кшталт світу потойбічного.

Головною відмінністю між міфічними істотами та людьми можна вважати абсолютну вільність перших. Вони позбавлені будь-яких забобів, умовностей і стереотипів і, на відміну від людей, підкоряються лише архетипним «природним» законам.

Етнокультурну специфіку представленої мовної картини світу підтверджують і наявні в тексті лінгвокультуреми (*серпанок, водяна царівна, дукачі*), що «забарвлюють» ірреальний світ у національні українські кольори.

Мовні особистості:

Той, що греблі рве

- а) гармонійний, гнучкий;
- б) лексикон – високий ступінь володіння побутовою мовою;
- в) тезаурус – мовець добре обізнаний із озером, знає його мешканців;
- г) прагматикон – основним мотивом усіх дій мовця є бажання веселощів, розваг, кохання, він є досить легковажним, тому не завжди може продумати наслідки своїх вчинків.

Русалка

- а) гармонійний, гнучкий
- б) лексикон – високий ступінь володіння побутовою мовою;
- в) тезаурус – є обізнаною щодо життя в озері, уявляє себе його царівною;
- г) прагматикон – основним мотивом усіх дій Русалки є її прагнення кохання, заради цього вона пробачає Тому, хто греблі рве його зраду і навіть готова порушити батьків наказ.

Водяник

- а) імпульсивний, перехідний;
- б) лексикон – високий ступінь володіння побутовою мовою;
- в) тезаурус – є мудрою та обізнаною істотою;
- г) прагматикон – основним мотивом дій мовця є прагнення порядку в озері та щастя своїй доньці Русалці, саме через це він виганяє з озера Того, що греблі рве.

Потерчата

- а) імпульсивний, гнучкий;
- б) лексикон – високий ступінь володіння природною мовою;

- в) тезаурус – досить обмежені знання, що стосуються тільки життя в озері, уявляють себе нещасними покинутими дітьми, позбавленими батьківської ласки;
- г) прагматикон – основний мотив мовців – це прагнення покою і туга за ненькою і татом, яких у них немає.

Лінгвокультурні типажі:

- а) Русалка – лінгвокультурний, фікціональний типаж.
- б) Паспорт: міфічна істота, що виглядає як молода вродлива дівчина з довгим розпущеним волоссям, оголена або зодягнена в сорочку, іноді замість ніг у неї зображають риб'ячий хвіст. Переважно русалки живуть у водоймищах (морях, річках, озерах), але в українському фольклорі є також згадки і про польових та лісових русалок (мавок, нявок). Вважається, що на русалок перетворюються після смерті дівчата, які померли неприродною смертю (вчинили самогубство), або померли перед шлюбом, або на Зеленії свята (Русалії). У місячні ночі русалки зазвичай виходять на берег, чешуть коси, співають пісні та гойдаються на гіллях дерев. Випадкових перехожих або хлопців, які задивляються на русалчину красу, вони можуть залоскотати до смерті. Чітких відомостей про мовленнєву компетенцію русалок немає, але у фольклорі є згадки про те, що русалки також часто загадували своїм жертвам загадки і, якщо ті їх не відгадували, то русалки забирали жертву із собою на дно. Згідно з українською демонологією, русалки були доньками або дружинами Водяника.
- в) Соціокультурна довідка: русалка є однією з найвідоміших міфічних істот української культури, вона уособлювала водяне божество, але русалкам не поклонялися, їх скоріше побоювалися через їхній непередбачуваний характер.
- г) Дефініція: казкова водяна істота в образі гарної дівчини з довгими розпущеними косами й риб'ячим хвостом; водяна німфа.
- г) Ціннісні характеристики: основними цінностями для русалки є воля, розваги, веселощі, танці, співи, прядіння та заманювання жертв.
- а) Водяник – лінгвокультурний, фікціональний типаж.
- б) Паспорт: міфічна істота, що виглядає як старий сивий дід з довгою кудлатою бородою з баговиння, одяг водяника або навіть його шкіра

можуть бути подекуди вкритими скойками або мушлями. Живе водяник у водоймищах різного типу, де він є царем (часто його зображають з короною на голові). У своїй господі водяник слідкує за порядком і часто «розважається» потопленням човнів і людей. За різними віруваннями, доньками або дружинами водяника є русалки.

- в) Соціокультурна довідка: за народними віруваннями, водяник уособлював злий дух, що мешкає у водоймищах. Він приносив людям лише нещастя та горе і втілював водну стихію як небезпечне для людини явище. Особливо небезпечним водяник був для рибалок, оскільки вони полювали на худобу водяника – рибу. Тому перед риболовлею у воду треба було обов'язково кинути грудку солі. Поки водяник лизав сіль, рибалки могли ловити рибу.
- г) Дефініція: злий дух (зображуваний у фольклорі як дід із сивою бородою), що живе в озерах, річках тощо й приносить людям нещастя.
- г) Ціннісні характеристики: основними цінностями водяника є лад та абсолютна влада у власній господі (водоймищі).
- а) Потерчата – лінгвокультурний, фікціональний типаж.
- б) Паспорт: міфічні істоти, що виглядають як маленькі діти, дуже бліді та худі, у довгих сорочках, з каганчиками у руках. Живуть потерчата у болотах та озерах поблизу берегів або на дні. За народними уявленнями, потерчатами стають діти, що померли нехрещеними або були вбиті (втоплені) власними матерями через те, що були народжені поза шлюбом. Потерчата можуть виходити вночі на берег, гойдатися на гіллі дерев разом із русалками, а також можуть заманювати і залоскотувати до смерті випадкових перехожих.
- в) Соціокультурна довідка: оскільки всі потерчата є нехрещеними, то для заспокоєння своїх душ вони мають похреститися. Для цього вони літають вночі над землею і просять: «Хреста!». Людина, яка це почує, повинна похрестити потерча і дати йому ім'я, тоді його душа впокоїться і не потрапить у пекло.

Якщо ж цього не станеться, потерча може сильно налякати людину або й залоскотати її до смерті (Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К.: Довіра, 2006. – С. 474).

- г) Дефініція: діти, що вмерли нехрещеними (Словник української мови: в 11 томах. – Том 7, 1976. – С. 406).
- г) Ціннісні характеристики: основною цінністю потерчат є заспокоєння душ, що може бути досягнуто тільки через хрещення, тому ці істоти так настійливо вимагають хреста.

Принцип ввічливості (максими схвалення, згоди та співчуття) порушено в комунікації Водяника та Того, що греблі рве. Водяник засуджує легковажність і несерйозність ставлення останнього до Русалки (порушена максима схвалення), а також виражає йому претензії через його відсутність влітку, коли його допомога є вкрай необхідною. На пояснення і виправдання Того, що греблі рве Водяник не зважає (порушує максимум згоди) і забороняє Русалці з ним спілкуватися, таким чином виявляючи крайній ступінь своєї антипатії до нього (порушено максимум співчуття).

Під час комунікації Того, що греблі рве та Потерчат першим порушено принцип ввічливості (максимум такту), коли він змушує Потерчат шукати і кликати Русалку наверх, руйнуючи їхні хатки та розбудивши їх зо сну.

У наведеній комунікації наявні комунікативні мовні табу – уникнення прямого називання деяких деструктивних сил (Той, що греблі рве, Той, що в скалі сидить).

Невербальні знаки комунікації:

1. Потерчата чіпляються за руки до Того, що греблі рве (за О. Садохіним – кінесика, за О. Селівановою – мова жестів), щоб зупинити його і припинити руйнування їхніх хаток;
2. Русалка знадливо всміхається і радісно складає долоні (за О. Садохіним – кінесика, за О. Селівановою – мова жестів) для вираження радості від зустрічі з Тим, що греблі рве, але знадливість її посмішки додає до її слів відтінку хитрості, лукавства;
3. грізний тон (за О. Селівановою – фонаційна кінема) Того, що греблі рве свідчить про його невдоволення поведінкою Русалки, ревності;
4. Русалка ніби дражнить Того, що греблі рве то кидаючись у його обійми, то щоразу пропливаючи повз (за О. Садохіним – кінесика, проксемика, за О. Селівановою – проксемичні показники, постава й розташування партнерів по комунікації); у такий спосіб вона кокетує з Тим,

що греблі рве, зваблює його; з цією ж метою вона розкриває обійми, не обіймаючи його та дзвінко сміється; 5) Той, що греблі рве використовує з'їдливі тон мовлення (за О. Селівановою – фонаційна кінема), а також відвертається від Русалки (за О. Садохіним – кінесика, проксеміка, за О. Селівановою – проксемічні показники, постава й розташування партнерів по комунікації), щоб показати їй, що він злиться і ображається на неї, не вірить її словам;

5. Русалка близько підпливає до Того, що греблі рве, хапає його за руки, використовує лукавий тон мовлення, тихо і дрібно сміється і свариться на нього пальцем (за О. Садохіним – кінесика, проксеміка, за О. Селівановою – проксемічні показники, постава й розташування партнерів по комунікації, фонаційні кінеми) для того, щоб пококетувати з ним, а також показати йому, що вона знає про його зраду; але напівжартівливий тон Русалки свідчить про те, що вона пробачає Тому, що греблі рве і не ображається на нього;
6. Той, що греблі рве простягає до Русалки руки і вони вдвох кружляють у танку (за О. Садохіним – кінесика, проксеміка, за О. Селівановою – проксемічні показники, постава й розташування партнерів по комунікації), у такий спосіб ніби возз'єднуючись знову, забуваючи про зради один одного і поновлюючи своє кохання;
7. Той, що греблі рве укрито насміхається з Водяника і киває Русалці (за О. Садохіним – кінесика, за О. Селівановою – мова жестів), таким чином зваблюючи та підмовляючи її втекти з ним разом, коли це дозволять зробити обставини;
8. Той, що греблі рве хапає Русалку за руку (за О. Садохіним – кінесика, за О. Селівановою – мова жестів) і мчить з нею, виявляючи таким чином свою рішучість і зухвалість;
9. регіт Того, що греблі рве (за О. Садохіним – кінесика, за О. Селівановою – фонаційна кінема) свідчить про його зухвалість і легковажність; у такий спосіб герой демонструє, що не боїться Водяника;
10. Русалка пручається (за О. Садохіним – кінесика, за О. Селівановою – мова жестів), коли Водяник змушує її йти на дно, таким чином виявляючи свою волелюбність і протест проти батькової заборони, небажання коритися йому;

11. Русалка поволі поринає у воду, жалібно всміхається і дивиться на батька (за О. Садохіним – кінесика, проксеміка, сенсорика, за О. Селівановою – мова жестів, проксемічні показники, постава й розташування партнерів по комунікації, окулістика), що свідчить про її послух і те, що вона кориться батьковому наказу і намагається пом'якшити його гнів.

Заміна лінгвокультурних одиниць:

Потерчата – Lost Babes, Водяник – Water Goblin, хащі – undergrowth плесо – clean open space, Полісся – Polissye, the wooded part of the province of Volhynia, провесна – very early spring, сон-трава – anemones, озерянка – who dwells here, ой, леле – please, oh, please, серпанок – veil, коновка – cup, душогубчик – heart-beguiler, паничі – gentlemen, дукачі – gold, пройди-світ – vagabond, ой – good grief.

Лінгвокультурні одиниці тільки в деяких випадках замінюються аналогічними одиницями англійської (американської) картини світу (Водяник – Water Goblin, ой – good grief), у всіх інших випадках вони замінюються або нейтральними відповідниками з англійської мови (хащі – undergrowth, сон-трава – anemones, серпанок – veil, дукачі – gold), або описовими конструкціями (Потерчата – Lost Babes, плесо – clean open space, Полісся – Polissye, the wooded part of the province of Volhynia, провесна – very early spring).

Назва міфічної істоти Русалка не перекладається англійською (Mermaid), а транслітерується (Rusalka) для збереження національно-культурної специфіки тексту. Національний колорит тексту-оригіналу передається головню через українські міфологеми та стереотипи, а також символи та лінгвокультурні типажі.

Текст належить до української лінгвокультури. Його національно-культурна специфіка виявляється через наявність значної кількості національних стереотипів, міфологем, лінгвокультурем та символів, що репрезентують специфічну ірреальну (міфологічну) картину світу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баденкова В. М. Старослов'янська мова: Вступ. Фонетика: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Миколаїв, 2017. 140 с. URL: <https://cutt.ly/YIfGsMM>.
2. Белей Л., Белей О. Старослов'янсько-український словник. Львів: Свічадо, 2001. 332 с.
3. Беркешук І. С. Лінгвокультурний аспект роману Марії Дзюби «Укриті небом». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. Кам'янець-Подільський, 2022. Випуск 21. С. 253-254.
4. Беркешук І. С. Мовна картина світу Марії Матіос крізь призму граматичних діалектизмів. *Міждисциплінарний підхід до наукових досліджень. V Всеукраїнська мультисциплінарна науково-практична інтернет-конференція*: збірник матеріалів. Одеса, 2021. С. 23-27.
5. Беркешук І. С. Вербалізація контекстуальної експресивності у мовній картині світу Марії Ткачівської. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія історична та філологічна*. Кам'янець-Подільський, 2023. Випуск. 19.
6. Біленька-Свистович Л. В., Рибак Н. Р. Церковнослов'янська мова: підручник зі словником. Київ, 2012. С. 8-56. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Bilenka-Svystovych/Lesia/Tserkovnoslovianska_mova_Pidruchnyk_zi_slovnymkom/.
7. Вдовиченко Н. В. Морально-етичні концепти як лінгвокультурні універсалії. URL: http://movoznavstvo.com.ua/download/pdf/2013_3/3.pdf.
8. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Загнітко А. П., Соколова С. О. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
9. Вовченко Г. Морфемологія і дериватологія сучасної української літературної мови. Ужгород, 2022. 67 с. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45754/1/МОРФЕМОЛОГІЯ_І_ДЕРИВАТОЛОГІЯ.pdf
10. Гаврилюк О. Р., Леута О. І. Старослов'янська мова. Фонетика: навч.-метод. посіб. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 96 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/27118/1/Staroslov_2014.pdf
11. Городенська К. Г. Граматичний словник української мови: Сполучники. Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. 340 с.
12. Городенська К. Г. Сполучники української мови: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 208 с.

13. Городенська К. Г. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ: КММ, 2014. 124 с.
14. Городенська К. Г. Морфологія в контексті лінгвоукраїністики. *Українська мова*. 2018. № 4. С. 3-21.
15. Дзюбак Н. М. Функції фразеологізмів в історичному нарисі Івана Огієнка «Містечко Брусилів та його околиці». *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий збірник. Серія філологічна* / [редколегія: Л. Марчук (головн. ред.), О. Рарицький та ін. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. Вип. 17. С. 42-47.
16. Дзюбак Н. М. Назви осіб за галузями науки в Україні: етимологічний, словотвірний та функціональний аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія: збірник наукових праць*. Одеса: Видавничий дім «Гельменевтика», 2022. Випуск 53. Т. 1. С. 45-49.
17. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / [ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко]. Київ: Наукова думка, 1982-2012.
18. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [за ред. С. Я. Єрмоленко]. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
19. Єщенко Т. А. Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти: монографія / наук. ред. проф. М. І. Степаненко. Львів: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2021. 470 с.
20. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
21. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії: монографія. Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2007. 219 с.
22. Загнітко А. П., Богданова І. В. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. А. П. Загнітка. 3-є вид., перероб. і доп. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
23. Загнітко А., Загнітко Н. Мовносоціумна граматики: теоретичні засади (динаміка морфологічного роду іменників). *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2017. Vol. 5. S. 45-54.
24. Загнітко А. Мовний простір граматики: [монографія]. Вінниця: Нілан-Лтд, 2018. 448 с.
25. Зинякова А., Пономаренко С. Історія української мови: Загальні питання історії української мови. Історична фонетика: навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 188 с. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/pdf>.
26. Коваленко Б. О. Значення рукописної спадщини письменника для вивчення історії української мови. *Professional training of a modern philologist: the use of European practices in the education system of Ukraine*. Czestochowa: Baltija Publishing, 2021. С. 71-73.
27. Коваленко Н. Д. Народні уявлення про душу в кодах фразеології (на матеріалі подільських і суміжних говірок). *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія філологічна: наук. зб.* / [редкол.: Л.М. Марчук (гол. ред.), О.А. Рарицький (відп. ред.) та

- ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. Вип. XVII. С. 53-60.
28. Коваленко Н. Д., Коваленко Б. О. Пасивна лексика в сучасних діалектних словниках і текстах. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія філологічна: наук. зб. / [редкол.: Л. М. Марчук (гол. ред.), О. А. Рарицький (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. Вип. XV. С. 62-67.*
29. Коваленко Н. Д., Царюк І. М. Фразеологізми з назвами великодніх свят в українському діалектному мовленні. *Studia ucrainika posnaniensia. Zeszyt 7 (2) / Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Poznan, 2019. С. 35-42. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/2502>.*
30. Коваленко Н. Д. Старослов'янська мова і діалектологія: міжпредметні зв'язки. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: зб. за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів: у 3 т. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. Вип. 20. Т. 3. С. 66-67.*
31. Коваленко Н. Д., Коваленко Б. О. «Словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних» Івана Огієнка як джерело діалектологічних досліджень. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія філологічна: наук. зб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. Вип. XVIII. С. 21-30.*
32. Коваленко Н. Д., Мозолук О. М. Старослов'янізми в творі «Синій зошит» Мирослава Дочинця. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Київ, 2021. Вип. 32 (71). №3. С. 16-21. URI: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5701>*
33. Коваленко Н. Д. Реалізація граматичної категорії числа в подільських говірках. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: зб. за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів: у 3 т. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. Вип. 15. Т. 3. С. 76-77.*
34. Костусяк Н. М. Морфеміка, словотвір, морфологія української мови: методичні рекомендації. Луцьк: Надстир'я. 2022. 80 с.
35. Лаврінець О., Симонова К. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Київ: Києво-Могилянська Академія, 2019. 524 с.
36. Ладиняк Н. Б. Лексикографічна діяльність Івана Огієнка в контексті сучасних мовознавчих студій. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія філологічна: науковий збірник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. Вип. 16. С. 46-52. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4838/1/4560_IR.pdf.*

37. Марчук Л. М., Копусь О. А., Попович А. С. Основи термінознавства. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2011. 224 с.
38. Марчук Л. М., Сукаленко Т. М., Сірант А. М., Вдовиченко Н. В. Лінгвокультурологічні засади мовознавчих досліджень: колективна монографія. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2018. 192 с.
39. Марчук Л. М., Рарицький О. А. Психолінгвістичні передумови функціонування градації в індивідуальній картині світу. *Психолінгвістика*. 2019. Вип. 26 (2). С. 278-295. DOI: <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-2-278-295>, Scopus. Цитування в Web of Science <http://mjl.clarivate.com/cgi-bin/jrnlst/jlresults.cgi?PC=MASTER&ISSN=2309-1797>
40. Полюга Л. М. Словник українських морфем. Львів: Світ, 2001. 448 с.
41. Попович А. С. Інтегративні можливості лінгвостилістичного аналізу тексту. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. Вип. 21. С. 274-276.
42. Попович А. С. Стилістичний аналіз тексту як метод навчання майбутніх учителів української мови і літератури. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*: збірник наукових праць / за ред. проф. Т. Степанової. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського. 2017. № 4 (59), грудень. С. 426-432.
43. Попович А. С., Марчук Л. М. Стилістика української мови: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.
44. Потапенко О. І. Лінгвокультурологія. Концепт ЛЮБОВ [Електронний ресурс]: монографія. URL: <http://ephseir.phdpu.edu.ua:8081/xmlui/handle/8989898989/946>
45. Потапенко О. І. Українська лінгвокультурологія. Українська лінгвокультурологія: підруч. для студентів зі спец. «Українська мова і література» / кол. авт.: О. І. Потапенко, Я. О. Потапенко, Л. П. Кожуховська, Т. В. Чубань, Т. М. Левченко, Г. І. Потапенко; за заг. ред. проф. О. І. Потапенка. К.: Міленіум, 2016. 367 с. URL: <http://ephseir.phdpu.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/2585/Українська%20лінгвокультурологія.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
46. Синтаксис української мови: хрестоматія: у 2 ч. / упоряд. А. Мойсієнко, В. Чумак, С. Шевель. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2019.
47. Словник мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття / наук. ред. Є. А. Карпіловська і З. Г. Козирєва; техн. ред. Л. І. Дідун, Ю. О. Цигвінцева. Київ: Інститут української мови НАН України, 2022. 787 с.
48. Словник української мови: у 11т. / ред. кол. І. К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1970-1980.

49. Стилїстика мовних одиниць: лексична стилїстика, стилїстична фразеологія: навч.-метод. посіб. для студентів-філологів ЗВО / уклад.: І. І. Коломієць. Умань: Візаві, 2021. 108 с.
50. Стилїстика української мови (Теоретичні основи стилїстики. Художньо-виразові засоби мовлення): навчально-методичний посібник для студентів-філологів закладів вищої освіти / уклад. І. І. Коломієць. Умань: Візаві, 2019. 242 с.
51. Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Укр. енцикл., 2007. 820 с.
52. Царалунга І. Б. Старослов'янська мова: навч. посіб. Львів: «Новий Світ-2000». 2020. 188 с.
53. Шевчук З. С. Прагматичний потенціал інвективних номінацій особи (на матеріалі прози Ірени Карпи). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. Житомир, 2020. Вип. 2 (93). С. 87-95. URL: https://visnyk.zu.edu.ua/pdf/visnyk93_filolog.pdf
54. Шеремета Н. П., Каленюк С. О. Українська діалектологія: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня "Рута"», 2023. 166 с.
55. Britsyn, V., Sukalenko, T., Shcherbak, O., Kaleniuk, S., Ladyniak, N. Speech Culture of the Authors of Ukrainian public Cinema in the Aspect of its influential Effectiveness. *AD ALTA*. 2022.Vol. 12. Issue 2. P. 203-207.
56. Britsyn V., Sukalenko T., Marchuk L., Sakharova Ol., Pauk M. UKRAINIAN PAREMIES: LAWS OF CREATION. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research – Magnanimatas*. 2022. Vol. 12. Issue 1. Issue XXVII. P. 54-58. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120127/papers/A_11.pdf
57. Dziubak N. Lexical and syntactic peculiarities of ukrainian political discourse. *Modern researches in philological sciences: collective monograph*. Baia Mare, Romania, 2020. С. 32-50.
58. Lychuk M., Navalna M., Marchuk L., Shchabat-Savka S., Skliarenko O. The communicative strategy of sympathy: linguistic means of expression and problems of translation. *XLinguae*. 2023. Vol. 16 (1). P. 37-50. DOI: 10.18355/XL.2023.16.01.03 ISSN 1337-8384, eISSN 2453-711X.
59. Marchuk L., Yankovska Z., Rarytskyi Ol. Value Orientations of Journalism Students in Context of their Academic Training. *Journal of Education Culture and Society.*, No. 2_2022. P. 485-500. DOI: <https://doi.org/10.15503/jecs2022.2.485.500>; <https://www.jecs.pl/index.php/jecs/article/view/1457/>
60. Sukalenko T. N., Ladyniak N. B. The Concept MOTHER OF GOD in the Ukrainian and Polish Linguistic Worldviews. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. 2022. Vol. 57 Article 2458. URL: <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/sfps/article/view/sfps.2458>

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
ВИДИ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ	5
Схема фонематичного аналізу слова.....	5
Взірець фонематичного аналізу слова.....	5
Схема фонетичного аналізу слова.....	6
Взірець фонетичного аналізу слова	7
Схема орфоепічного аналізу слова	8
Взірець орфоепічного аналізу слова	8
Схема графічного аналізу слова	8
Взірець графічного аналізу слова.....	9
Схема орфографічного аналізу слова.....	9
Взірець орфографічного аналізу слова.....	9
Схема повного фонетичного аналізу слова (у зв'язку з орфоепічним, графічним та орфографічним).....	9
Взірець повного фонетичного аналізу слова (у зв'язку з орфоепічним, графічним та орфографічним).....	10
Схема історико-фонетичного аналізу слова.....	12
Взірець історико-фонетичного аналізу слова (1).....	12
Взірець історико-фонетичного аналізу слова (2).....	13
Схема аналізу типів лексичних значень слова.....	13
Взірець аналізу номінативного значення слова	13
Взірець аналізу коннотативно зумовленого значення слова.....	14
Взірець аналізу синтаксично зумовленого значення слова.....	14
Взірець аналізу фразеологічно зумовленого значення слова.....	15
Схема аналізу однозначного (моносемантичного) та багатозначного (полісемантичного) слова	16
Взірець аналізу багатозначного слова (1)	17
Взірець аналізу багатозначного слова (2)	18

Схема аналізу переносного вживання слова (метафора, метонімія, синекдоха).....	19
Взірець аналізу метафоричного вживання слова.....	19
Взірець аналізу метонімічного вживання слова	20
Взірець аналізу синекдохічного вживання слова	21
Схема аналізу омонімів	22
Взірець аналізу омонімів	22
Схема аналізу паронімів	23
Взірець аналізу паронімів	23
Схема аналізу синонімів	25
Взірець аналізу синонімів (1).....	25
Взірець аналізу синонімів (2).....	27
Схема аналізу антонімів.....	28
Взірець аналізу антонімів	29
Схема аналізу слова з погляду походження	30
Взірець аналізу слова з погляду походження	30
Схема аналізу застарілої лексики (архаїзмів)	31
Взірець аналізу архаїзму	31
Схема аналізу застарілої лексики (історизмів)	32
Взірець аналізу історизму.....	32
Схема аналізу неологізмів	33
Взірець аналізу неологізму	33
Схема аналізу стилістичних шарів лексики	34
Взірець аналізу стилістичних шарів лексики (1).....	34
Взірець аналізу стилістичних шарів лексики (2).....	35
Схема аналізу емоційно забарвленої лексики.....	36
Взірець аналізу емоційно забарвленої лексики (1).....	36
Взірець аналізу емоційно забарвленої лексики (2).....	37
Схема фразеологічного аналізу	38
Взірець фразеологічного аналізу (1)	39
Взірець фразеологічного аналізу (2)	40
Схема аналізу словника.....	41
Взірець аналізу словника (1)	41
Взірець аналізу словника (2).....	44

Загальна (підсумкова) схема лексикологічного аналізу слова	46
Взірець повного лексикологічного аналізу слова	47
Схема етимологічного аналізу слова.....	48
Взірець етимологічного аналізу слова Дефініція	48
Схема термінологічного аналізу слова.....	49
Взірець аналізу терміна Чагарник листяний	50
Схема опрацювання термінологічного словника	50
Взірець аналізу термінологічного словника	53
Схема діалектологічного аналізу слова	55
Взірець діалектологічного аналізу слова	55
Схема морфемного аналізу слова	56
Взірець морфемного аналізу слова	56
Схема словотвірного аналізу слова	56
Взірець словотвірного аналізу слова	56
Схема історико-словотвірного аналізу слова	57
Взірець історико-словотвірного аналізу слова	57
Схема морфологічного аналізу іменника.....	57
Взірець морфологічного аналізу іменника	58
Схема морфологічного аналізу прикметника	58
Взірець морфологічного аналізу прикметника	59
Схема морфологічного аналізу числівника	59
Взірець морфологічного аналізу числівника	60
Схема морфологічного аналізу займенникових слів.....	60
Взірець морфологічного аналізу займенникового слова.....	60
Схема морфологічного аналізу дієслова	61
Взірець морфологічного аналізу дієслова	61
Схема морфологічного аналізу дієприкметника	62
Взірець морфологічного аналізу дієприкметника.....	62
Схема морфологічного аналізу дієприслівника	63
Взірець морфологічного аналізу дієприслівника.....	63
Схема морфологічного аналізу дієслівної безособової форми на -но, -ено, -то	64
Взірець морфологічного аналізу дієслівної безособової форми на -но, -ено, -то	64

Схема морфологічного аналізу прислівника	64
Взірець морфологічного аналізу прислівника	65
Схеми аналізу аналітичних синтаксичних морфем	65
Взірець морфологічного аналізу прийменника.....	65
Взірець морфологічного аналізу сполучника	66
Взірець морфологічного аналізу частки	66
Взірець морфологічного аналізу вигука.....	67
Схеми історико-лінгвістичного аналізу частин мови	67
Історико-лінгвістичний аналіз іменника	67
Взірець історико-лінгвістичного аналізу іменника	67
Історико-лінгвістичний аналіз займенника	68
Взірець історико-лінгвістичного аналізу займенника	68
Історико-лінгвістичний аналіз прикметника	69
Взірець історико-лінгвістичного аналізу прикметника	69
Історико-лінгвістичний аналіз числівника	69
Взірець історико-лінгвістичного аналізу числівника.....	70
Історико-лінгвістичний аналіз дієслова	70
Взірець історико-лінгвістичного аналізу дієслова	70
Історико-лінгвістичний аналіз дієприкметника.....	71
Взірець історико-лінгвістичного аналізу дієприкметника.....	71
Історико-лінгвістичний аналіз прислівника	71
Взірець історико-лінгвістичного аналізу прислівника	71
Схема аналізу простого речення.....	72
Схема аналізу однорідних членів речення.....	72
Взірець аналізу однорідних членів речення.....	73
Схема аналізу відокремлених (уточнювальних) членів речення	74
Взірець аналізу відокремлених (уточнювальних) членів речення	74
Схема аналізу вставних слів (словосполучень)	75
Взірець аналізу вставних слів (словосполучень).....	75
Схема аналізу вставних і вставлених речень, словосполучень, слів	76
Взірець аналізу вставних і вставлених речень, словосполучень, слів	76
Схема аналізу звертання	77
Взірець аналізу звертання	77
Схема синтаксичного аналізу складносурядного речення (ССР).....	78

Взірець аналізу ССР	78
Схема синтаксичного аналізу складнопідрядного речення (СПР)	79
Взірець аналізу СПР	80
Схема синтаксичного аналізу безсполучникового складного речення ...	81
Взірець аналізу безсполучникового складного речення.....	82
Схема синтаксичного аналізу складного багатокomпонентного речення	83
Взірець аналізу СБР	83
Схема аналізу періоду	85
Взірець аналізу періоду	86
Схема пунктуаційного аналізу речення.....	86
Взірець пунктуаційного аналізу речення.....	88
Схема повного лінгвістичного аналізу тексту	88
Взірець повного лінгвістичного аналізу художнього тексту	91
СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ	97
Схема фонетично-стилістичного аналізу художнього тексту	97
Схема лексично-стилістичного аналізу художнього тексту	97
Схема словотвірно-стилістичного аналізу художнього тексту.....	98
Схема морфологічно-стилістичного аналізу художнього тексту	99
Схема стилістичного аналізу простого речення	99
Схема стилістичного аналізу складного речення	100
Схема повного стилістичного аналізу художнього тексту	100
Схема стилістично-когнітивного аналізу тексту	101
Схема порівняльно-стилістичного аналізу основного й канонічного (остаточного) текстів	102
Схема стилістичного-історичного аналізу тексту	103
Схема стилістично-лінгвоекoлогічного аналізу тексту.....	104
Схема стилістично-комунікативного аналізу тексту.....	104
Схема стилістично-прагматичного аналізу тексту	104
Взірець повного стилістичного аналізу художнього тексту	105
Схема прагматичного аналізу тексту.....	108
Взірець прагматичного аналізу тексту.....	112

Схема лінгвокультурного аналізу лінгвокультурного типу	122
Взірець лінгвокультурного аналізу лінгвокультурного типу	122
Схема лінгвокультурного аналізу тексту	123
Взірець лінгвокультурного аналізу тексту	125
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	135

ІНФОРМАЦІЯ ПРО КОЛЕКТИВ АВТОРІВ

МАРЧУК Людмила Миколаївна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

БЕРКЕЩУК Інна Степанівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ДЗЮБАК Наталія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

КОВАЛЕНКО Борис Олексійович – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

КОВАЛЕНКО Наталія Дмитрівна – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ЛАДИНЯК Наталія Богданівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ПОПОВИЧ Анжеліка Станіславівна – доктор педагогічних наук, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ШЕВЧУК Зореслава Сергіївна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ШЕРЕМЕТА Наталія Петрівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**ВИДИ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ В
ПОЯСНЕННЯХ ТА ВЗІРЦЯХ**

МАТЕРІАЛИ ДО ДЕРЖАВНОЇ АТЕСТАЦІЇ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Підписано 21.06.2023. Формат 60x84/16. Гарнітура «Cambria».
Об'єм даних 1,4. Мб. Обл.-вид. арк. 5,6. Зам. № 1044.

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.
Свідоцтво серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.

Виготовлено в Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.